

ILARIE CHENDI

PRELUDII

BUCUREȘTI

„Minerva“ Institut de arte
grafice și editură
6, Strada Regală, 6
1903

20

1525
~~Ino.~~ 85426. -

ILARIE CHENDI

~~Ino.~~ 1525.

45068

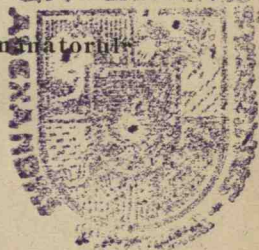
PRELUDII

ARTICOLE ȘI CERCETĂRI LITERARE

Donațiune

EX LIBRIS

2652.
Editura Revistei „Sămănătorul”

„MINERVA”

Institut de Arte Grafice și Editură

București, Str. Regală, 6

1903

859.009(04)

COTA 1929

CONTROL 195

Re 199/03

7L

B.C.U. Bucuresti

C2652

Sorioarei mele Lorelica

DOUA CATEGORII

Răzleți, sau adunați în grupuri vremelnice, tinerii noștri scriitori au destule însușiri comune pentru a fi deosebiți după anumite categorii.

Fie că se întâlnesc în preajma vre-unui maestru, fie că se întovărășesc în vederea unui scop, cum este de pildă scoaterea unei reviste, fie că, fără a se cunoaște, se întâlnesc în acelaș mod de a înțelege rostul literaturii, ei sunt totdeauna mai mulți împreună. Numărul aceloră, cari pot fi considerați de firii independente, cu oare-cari trăsături individuale, este mic din cale afară și chiar dintre aceștia, puținii scapă prilejul de a-și răzima capul de vre-un stilp mai puternic.

Criticul literaturii noastre contimporane va trebui deci să stabilească existența diferitelor grupări și în munca aceasta va întâmpina dificultăți cu atât mai mari, cu cât mai puțin marcat este caracterul singularitelor bisericuțe. Căci aproape toate grupările se găsesc într'o vecinică oscilare: unii vin și alții dezertează. Nici o soliditate de principii, nici o direcție estetică pornită dintr'un complex de

convingeri. nici o ambiție de a perzista până la sfârșit pe cărarea aleasă.

O pildă.

De un timp încoace, ca o reacțiune împotriva unui curent artificial, produs de scriitori străini de neamul nostru, a început a bate un vînt căldicel, care a reînviat cîteva suflete distinse și a readus în opinia publică interesul pentru o cultură și literatură mai romînească, reluînd firul de unde îl rupseseră apologeții literaturii universale. Și curentul abia pornit, se și ivesc rînd pe rînd aderenții, timizi mai întiiu, apoi renegîndu-și fățiș rătăcirea din trecut. La revistele efemere, publicate cu diferite scopuri de exploatare, colaborează un șir de apostafi din toate taberele; simbolistul de erî își închină visurile de opiu, realistul părăsește terenul noroios, criticul ovrei plînge pe ruinele unui curent neisbutit și hulitorul literaturii populare se pocăește.

Aceste sînt semne bune în definitiv, dar nu despre ele voim să vorbim, ci de alte două categorii, cari dintre toate presintă mai multe semne de stabilitate. Vorba veche: neam vine, neam trece, dar pămîntul în veci stă... se potrivește și în literatură. Curente vin și trec, dar totuși există și de acele cari rămîn vecinic, nebiruite de nimeni, nemuritoare ca principiul răului.

Acî aparțin în primul rînd micii tirani ai negațiunei consecuente.

Îi cunoașteți cu toții. Idealuri nu au. Nu se închină la nici un zeu, la nici un idol. Acțiunile lor sunt determinate de cele mai joase trepte din scara sentimentelor. Păstrează în cele mai multe cazuri anonimatul, căci nu sunt geloși de gloria lor. Meseria lor este de a cîrți ca babele cele rele și isterice, sau de a calomnia cu îndrăzneală bărbătească din vre-un colț de ziar sau revistă, ce i-l pune la dispoziție cite-un patron de literatură infamantă. Dreptul la exercițiul unei asemenea slujbe li-l dă un șir de păcate literare, vre un vers schilod sau vre-o nuvelă trudită.

Pretutindenii această categorie de scriitori e socotită ca o familie bolnavă, ce poartă toate stigmatele decadenței; ori ce semn de putere și de talent al altor scriitori deșteaptă în membrii acestei familii sentimentul ce-l trezește un om viguros într'un nenorocit și credul bolnav. Ori-ce succes al altuia cade asupra lor ca o lovitură sufletească, ca o scormonire în conștiința lor încărcată. Leac pentru asemenea boală sufletească însă nu există.

Procesul de calomnie în jurul «Năpastei» este recent încă în memoria cetitorilor; el rămîne ca un scandal fără păreche în anele literaturii noastre, ca semn de decadență a atîtor indivizi preînși intelectuală, cari s'au solidarizat cu această manifestație a «crizei morale».

Nenumărate sînt însă cazurile nebăgate în seamă, calomnii, procese de intenții, insinuări și vorbe ne-

cîntărite, pentru cari nimeni nu mă cere socoteală, dar cari se citesc și se comentează de toți ciți nu sînt în măsură de-a avea darul prețios ce se cheamă judecată proprie. Luați în mîină, de pildă, o revistă recentă și veți găsi în ea un lung șir de atribute, cu cari sînt gratificați doi fruntași scriitori ai noștri, veți citi următoarea probă de expansiune nervoasă a categoriei de care vorbim:

«Nu putem ascunde faptul că Vlahuță și Coșbuc nu ne măi inspiră nici o încredere»—

zice unul din aceste figurî glorioase de la repozata revistă X Y.

«Vlahuță a îmbătrînit rău; Coșbuc a slăbit, s'a posomorît, nu măi are farmec, nu măi are curaj, nu măi are nici un vers corect. Amîndoi se tîrăsc acum pe toiage scorojite printre copii și zic că seamănă... Ah, dar tabloul e măi trist și măi amar»...

Intr'adevăr nu se poate măi trist... Coșbuc și Vlahuță «nu măi inspiră nici o încredere» acestor iluștri necunoscuți; pe Eminescu îl dăduseră gata într'o altă coloană. Decî un răsboi pe față, răsboiul desperat de exterminare în potruva părinților poeziei noastre contimporane. Ce potrivită este aici pilda lui Heine, care asemănase acest soi de desperați cu fii sălbaticilor Indieni, ce'și ucid părinții, crezînd că nu măi simt lipsa lor.

Dar să ne întorcem la o a doua categorie, la

o altă continuă plagă, pe care o constituie așa numiții noștri *poligrafi*.

Scriitorii tineri, încurajați de critică și de un public neorientat, după ce au gustat odată din farmecul triumfului literar, încalecă Pegasul și pornesc razna fără nici o țintă, fără nici un temei real sub picioare. Nici un gen literar nu le este secret, căci trăesc cum s'ar zice, în poligamie cu toate Muzele. Culisele teatrului îi introduc în teoria dramei, viața de capitală le oferă material de romane și piese de «moravuri», anotimpurile se îngrijesc de poezie și eată-î autori de multe volume și în urma prodigioasei lor producțiuni, încunju-rați de nimbul nemurirei... imaginate.

Activitatea lor întreagă nu se caracterizează însă decît prin mobilul egoist de-a fi înșirați printre marii scriitori ai țării. Și în vederea unei zîmbitoare aureole ei fac totul, se torturează, își storc bietul creier și chinuesc publicul, își afișează portretul prin revistele din capitală, din Constanța sau din vre-un alt colț al romînismului, își scriu eventual ei înșiși omagii, pe cari le strecoară în vre-un ziar binevoitor, sau — cînd se cred nesocotiți — se plîng în versuri duioase contra ingraturdinei acestui neam care... care permite junelui poet să rămînă frumușel «la telegraful din Brăila» sau în vre-un biurou ministerial, în loc de-a'î asigura o situație mai demnă de talentul extraordinar.

Fie-care neam posedă scriitorii de valoare se-

cundară, cari se mulțumesc a făuri material de lectură pentru ciasa de mijloc. La noi însă, vai! nu există acești muncitori nepretențioși; noi nu avem decît scriitori geniali și scriitori ignobili. Și nici vorbă, toți poligrafi noștri sînt geniali. Și toți cîți nu-î aprobă sînt ignobili. Numai că acest lux de genialitate — un fel de *lucus a non lucendo* — e un adevărat pericol pentru desvoltarea normală a culturei noastre, căci toate operele lor nu sunt de cît o pleavă imensă de cuvinte, ce zăpăcesc pe cetitori, și nu conțin nici un grăunte sănătos, din care ar putea încolți vre-o idee mîntuitoare.

De aceea severitatea judecății cetitorilor e cea mai nimerită răsplată pentru aceste două categorii, ear pe de altă parte trebuie să se stăruie ca consecuență asupra valorii scriitorilor noștri de frunte, de a căror mărire și putere să se cutremure și să se risipească întreg stolul de gîngăvitori.

EMINESCU

— MATERIAL NOŪ DE STUDIU —

Intr'o poezie, rămasă fragment ca formă și gândire, Eminescu, imitînd pe Goethe, face ast-fel apologia personalității:

Spun popoare, sclaviî, regiî,
Că din cîte 'n lume-avem
Numai *personalitatea*
Este binele suprem.

Că 'n ziua 'n care lumii te dete mai întîi
Sta soarele pe ceruri spre-a saluta planeții;
Crescuși după-acea lege, de ea și azi te ții
Cum o urmași pe-atuncia, pășind în drumul vieții;
Nu scapi de tine însuși, cum ești trebuie să fii,
Din vechi ne-o spun aceasta sibile și profeții;
Și nici un timp, cu nici o putere laolaltă
Nu frîng tiparul formeî, ce vie se desvoaltă.

Cităm acest fragment nu numai pentru-că exprimă o teorie, ce din capul locului răstoarnă un întreg sistem de critică, care o parte a personalității lui Eminescu o atribuia cu stăruință unor factori și

fenomene exterioare, sociale, dar mai ales pentru că ast-fel poetul însuși ne conduce pe calea pe care trebuie să înaintăm, voind a' l cunoaște, și fiind-că ne arată, cât de mult Eminescu prețuia personalitatea sa, — rămasă până astăzi nelămurită pe deplin.

Din complexul de trăsături fundamentale, cari constituie personalitatea aceasta puternică, de-opotrivă de interesantă din punct de vedere omenesc și artistic, foarte puțin cunoscută este partea asupra căreia ne propunem să insistăm aici: legăturile sufletești și cele de rasă dintre poet și poporul românesc. Materialul cunoscut până acum poate nici nu era suficient, ca să se poată dobîndi convingeri definitive, privitoare la fondul național al creațiunilor lui Eminescu. Asupra accentelor de revoltă sufletească din «Satire», din «Doină» și din cele cîte-va articole antilevantine nu s'a stăruit în de-ajuns, poeziile lirice și fondul reflexiv al cîtor-va altor poezii prezentînd criticilor noștri mai atrăgătoare elemente de studiu și de combinațiuni teoretice.

Din fericire însă — și pentru noi și pentru poet — ni-s'aŭ conservat dovezi abondente, cari tocmai caracterul național ni-l pun în cea mai desăvîrșită lumină. Manuscrisele lui, păstrate cu atîta sfințenie de cătră domnul Maiorescu — și ca și noi, viitorii cercetători vor trebui să-î fie recunoscători pentru

asta — ne fac posibilă cunoașterea lui mai cu seamă din acest punct de vedere ¹⁾

Din vrafal de hîrtii și caiete, ale căror slove prizărite sunt adese-orî nedescifrabile, te întîmpină la fie-care pagină cîte-o notă, cîte-un vers, cîte-o nouă dovadă de naționalismul lui. Mărturisiri de credință, făcute în treacăt, studii și versuri inedite, schițe și începuturi de lucrări dramatice cu subiecte din istoria națională, ne arată ideile ce au format obiectele preocupărilor lui continue. La început aceste preocupări se manifestă prin un puternic instinct de rasă al copilului ce părăsește «dulcea Bucovină», iar mai tîrziu ele devin convingeri ferme, întemeiate pe studii teoretice îndelungate și între altele și pe contemplarea—prin prisma de poet—a stării de decadență națională a poporului nostru și a urmărilor promiscuității de rasă.

Poezia și artele în genere în mintea lui n'au fost concepute alt-fel de cît în lumina naționalismului. Și fiind Eminescu tot-de-auna cel mai bun interpret al său, pentru a invedera modul lui de a judeca în materie de artă, reproducem aici un articol al lui, în care, după-ce definește «națiunea» ca fiind «o totalitate de indivizi, cari subiectiv se numără a fi una» continuă ast-fel:

¹⁾ Manuscrisele dăruite «Academiei» de domnul Maiorescu cuprind epoca de activitate a lui Eminescu pînă la 1883, — până la întîia ivire a boalei poetului. De la 1884 pînă la 1889 nu avem documente la îndemînă.

Însă pentru-ca totalitatea de oameni să se numere pe ei înșiși că sunt una, trebuie ca o sumă oare-care de note caracteristice să le fie comune: limba, religia, obiceiurile, etc. Cu cît aceste note sunt mai risipite, mai puține, sau mai șterse în conștiința singularilor indivizi, cu atît simțămîntul apartinerei unuia de altul e mai slab; cu cît însă aceste note în totalitatea lor sunt mai vii în conștiința fie-căruia, cu atît simțămîntul subiectiv al națiunei, va să zică al solidarității naționale, e mai intensiv și mai înrădăcinat.

Acuma artele sunt oare-cum aceste note grămădite într'un tablou, într'o singură presă *sunt bucăți din viața subiectivă a — poporului, și de-aceea arta națională, caracteristică, pe de-o parte întărește conștiința națională, pe de alta îi lărgeste orizontul ei...* Arta, grămădind într'un punct trăsuri caracteristice, cari se află risipite, aduce în locul unor simțiri vagi, de o corelațiune îndoelnică, tablouri întregi și unitare din viața poporului, ast-fel în cît viața individului, ce le concepe, se cristalizează și ia trăsuri singulare ce le avea asupra națiunei sale, 'ntr'o singură și mare intuiție organică.

'Arta, avînd facultatea de a fi mai perceptibilă pentru că-i plăcută, pătrunde mai lesne în masa claselor și produce ast-fel o conștiință publică, care pe nesimțite se preface într'o solidaritate etică... Va să zică, *numai arta națională are rațiune de a fi, numai ea naște în inimile indivizilor întărirea și intensivitatea aceluși simțămînt subiectiv care-i face ca toți să se numere membru aceluiași corp...*

Aplicînd la sine teoriile aceste, Eminescu a căutat

să întrupeze în poezia sa toate elementele cari ar putea alcătui o poezie artistică națională și a recurs la toate izvoarele, din cari trebuie să pornească poezia orî-cărui popor.

Din manuscrisele lui se poate vedea cu cită dragoste a cetit și studiat *vechea literatură* romînească. Afară de toți scriitorii mai vechi ca dînsul, de la Ienache Văcărescu până la Alexandri, îl interesa de-aproape *literatura poporană*. Din manuscrisele ce se găseau în circulație prin popor își estrage o lungă «Istorie în stihuri întru care se află viața marelui viteaz Doncilă, împreună cu a lui Ștefan-Vodă și a Brîncoveanului», apoi «Cite-va irmoase și cîntece de lume», precum și «Vedenia ce au avut un schimnic Varlaam de la mănăstirea Secul», (o scurtă paralelă la Heteria lui Beldiman) și altele. Stihurile acestea Eminescu le cetea nu numai pentru limba lor, sau numai dintr'un sentiment de venerație pentru trecut, ci și din o altă cauză de ordin național, care i-a inspirat și poezia «Epigonii» și căreia, incidental, îi dă expresie în următoarele șire:

Cînd mă aflu față cu cei bătrîni, cu literatura din deceniile trecute, pare-că sînt într'o cameră încălzită. Simți că acești oameni erau într'un contact nemijlocit cu un public oare-care, mic orî mare, dar în sfîrșit era un public. Față cu cei moderni pare-că mă simt într'o cameră rece și într'o cameră rece va fi observat orî-cine că lipsește ceva... Ai simțămîntul c'a murit

cine-va în casă... Față cu cea mai mare parte a scriitorilor noștri moderni și-se impune simțămîntul, că ei nu sunt pentru public, nici publicul pentru ei; *că ei nu sunt inele în lanțul continuității istorice a culturii noastre*, ci cum s'ar zice, *extra-muros*. Și asta e soarta orî-căreii culturî importate atît de nefirește ca a noastră, ce n'a făcut drumul lung al condensării ideilor în creerul poporului, ci este inel din desvoltarea unui cap străin...

Scriitorul decî, ca simțire și mentalitate, trebuie să fie expresia tipică a rasei sale; toată activitatea lui să pornească din spiritul și cercul de gîndire al acesteia: să păstreze «tiparul formei ce vie se desvoaltă»; să stea în strînsă *legătură de continuitate* cu trecutul, căci numai ast-fel va putea înrîuri asupra vieții intelectuale și culturii poporului său.

Cum poetul, mai mult ca orî și care alt individ, trebuie să se simtă drept o entitate a neamului său, ne-o spune Eminescu și în următoarea notiță resleată, scrisă — ca multe altele ale sale — și în nemțește:

Nu perd nici odată ocașia, de-a lua parte la petrecerile populare. Ca un prieten pasionat al poporului, cînd acesta se adună în mase, simt că sînt o parte a totalității. *E ceva dumnezeiesc în acest sentiment*, așa că orî ce sărbare a poporului mi se pare o sărbătoare sufletească, o rugăciune cucernică. Într'un asemenea moment pare-că deschid un mare Plu-

tarch și din fețele cele vesele sau de o tristeță ascunsă, din mersul vioiū sau obosit, din legănarea și din gesturile diferite citesc biografiile unor oameni fără nume, dar nimeni nu va putea înțelege pe cei renumiți, fără a fi simțit vre-o dată pe cești necunoscuți.¹⁾

Și din acest «sentiment dumnezeiesc» ne explicăm și dragostea lui cea mare pentru *literatura populară*, — un alt element principal ce trebuie să fie la baza literaturii naționale.

Avem motive de-a crede, că din cea mai fragedă tinerete o ocupațiune predilectă a lui Eminescu a fost culegerea și citirea literaturii populare nescrise. Caietele lui sunt pline de versuri din popor. A adunat și proverbe și zicători caracteristice, a scris povești în proză și versuri, ear figuri din lumea fantastică a basmelor noastre îl urmăresc în diferitele lucrări poetice.

Versurile populare le-aduna din toate regiunile locuite de Romîni, pe cari le-a străbătut el însuș, mînat de rîvna de-aș cunoaște neamul și de nestatornicia sufletului de poet, ce-aleargă după idealuri. Din Bucovina, din Transilvania lui atita de dragă²⁾,

¹⁾ În judecățile aceste Eminescu a fost influențat în parte și de studiile făcute la Viena. În caietele lui găsim notițe luate după un curs de psihologie etnică *Einleitende Gedanken über Völkerpsychologie*. Viena, 1871.

²⁾ «*Moldova și Țara-romînească nu sunt de cît promontorii ale Ardealului*», — zice Eminescu într'o notiță.

pe care a cutrierat-o întreagă, din Banat ¹⁾ și Maramureș, pe unde umblase asemenea, el și-a însemnat cîntece din popor, mijlocit și nemijlocit. Asupra materialului adunat Eminescu obicînuia să țină conferințe, arătînd importanța literaturii populare. Iată o notiță, care ne-arată subiectele conferințelor lui publice:

«Prelegeri, pe cari le voi ținea în *Maramurăș*:
1. Geniul național. 2. In favoarea teatrului ³⁾ 3. Studii asupra pronunției. 4. Patria romînă. 5. *Poezia populară*».

Nu știm dacă a ținut aceste conferințe, este însă verosimil, ceea-ce se poate deduce și dintr'un articol-vorbire ce găsim imediat după programul arătat și care începe ast-fel:

«Ce să vă spun? Iubesc acest popor bun, blînd și omenos, pe spatele căruia diplomații croiesc hîrtii și

¹⁾ Legăturile lui cu Bănățeniă au fost intime. O mare parte a versurilor populare le-a cules de-acolo. Se pare că a petrecut pe-acolo în 1867. Intr'o scrisoare, adresată unui avocat din Timișoara, în care întreabă de frate-său «Nicolae Eminovicî, scriitor la avocatul Emerich Christiani din Timișoara», zice: «În anul 1867 am avut onoare a vorbi cu D-voastră.»

³⁾ Față de mișcările teatrale ale Romînilor din Ungaria, Eminescu a dovedit un interes deosebit, fiind el însuș printre cei dintîi cari au luat inițiativa la întemeierea «Societății pentru adunarea unui fond teatral» de astă-zî. Vezi articolul lui: *Repertoriul nostru teatral* din *Familia* 1870, pag. 25.

resbele, zugrăvesc împărății... iubesc acest popor nevinovat, care geme sub măreția tuturor palatelor de ghiată, ce i le așezăm pe umeri»...

În propagarea interesului pentru literatura populară și în culegerea acestui vast material, Eminescu se conducea nu numai de considerațiuni naționale și estetice, nu numai de îndemnul de a'și alcătui o limbă literară cu elementele viguroase ale poeziei populare *din toate provinciile române*, ci mai găsia un farmec deosebit.

Farmecul poeziei populare — zice el în una din reflexiunile sale — îl găsesc în faptul că ea este expresia cea mai scurtă a simțămîntului și a gândirei. Lăsînd la o parte tot ce e nenatural, ea nu este de cît limba simțămîntului și pentru-ca această limbă să fie tot-d'a-una curată, adese-orî se renunță și la rimă¹⁾ și căutîndu-se cuvîntul cel mai apropiat nu se impune nici o silă la construirea versului. *Și să sperăm, că tot se vor mai găsi suflete, cari să nu fie jicnite de rîma neîndemînatecă, sau de simplitatea unui cuvînt vechi, ci vor preferi a se adăpa mai bine la isvorul curat ca lamura și mai prețios ca aurul al poeziei noastre populare, de cît să bea din isvorul de apă de zahăr cu portocale.*

Că Eminescu a fost un aprig propagator al cul-

1) Poeziile populare culese de Eminescu într'adevăr păstrează forma primitivă și incompletă a celor mai multe poezii din popor. Isoarele din cari le-a adunat n'au fost tot-d'una cele mai fericite.

tulii literaturii populare ne-o dovedește și următorul fapt.

La 1 Aprilie 1869 se formase la București cercul literar *Oriental*, avînd de președinte pe H. G. Grandea. Scopul acelei societăți — despre a cărei activitate avem puține date — era «cultura literară prin discuții și strîngerea basmelor populare și a documentelor cari interesează istoria și literatura romîna».

Din gruparea celor de la «Oriental», împreună cu bunul său amic Miron Pompiliu, făcea parte și Eminescu.

În «Albina Pindului» (An. II. p. 47) citim, că la 29 Iunie 1869 «cercul literar a numit din sinul său comisiu, cari să facă în lunile lui Iulie și August excursii în părțile Daciei și să culeagă tot ce vor putea din ceea-ce se atinge de literatura poporului: poezii, basme etc.»

Și în comisia destinată pentru Ardeal era Miron Pompiliu, ear în cea pentru Moldova: Eminescu.

Multe din poeziile, ce le-am publicat într'un volum recent,¹⁾ pe cum și poveștile în proză apărute tot acolo, sînt o dovadă, că Eminescu a satisfăcut chiar mandatului ce-l avea și a cules material folcloric în grai moldovenesc, destul de interesant.

Un alt mediu, prin care Eminescu ajunge în

¹⁾ Eminescu, Opere complete I, București 1902 (Editura «Minervei»).

atingere cu sufletul poporului român este studiul istoriei naționale. El citea cronicile și documente istorice și în citirea lor se călăuzea de aceleași principii de literatură națională, cari se ridică în jurul continuității. În genere istoria în ochii lui era poezie ea însăși, cea mai înaltă poezie.

Și când strănepoții — zice el — vor citi odată despre luptele naționale, reflectate nu în lumina nouă a teoriei, care o preface într'o luptă de interese, ci *în lumina vieorie a simțămîntului, cu toată bogăția de culori, de pasiuni, de înamorare specifică în fetișismul național*, citirea acestor fapte va face asupra lor impresia romantică, care asupra noastră o face resbelul cruciaților... Cum-că în fond sîmburele vecinic al tuturor acțiunilor omenești este egoismul, care vivifică aceste forme, asta nu va interesa pe nimeni, — acest sîmbure îl vor avea și nepoții noștri sub cine știe ce formă, — dar bogăția de forme exterioare ale vieții noastre, mulțimea de culori prismatice, de limbă, de poezie și artă, de *apăsare cu animositățe asupra unor teorii și puncte*, necrezute în fond de cei ce le susțin (d. p. drept istoric, religiune), *această minciună, în aparență atît de frumoasă, în fond țesătura durerilor noastre, atît de cumplită în esența ei, va procura multe ore de fericire strănepoților noștri...*

Credincios acestor idei, Eminescu a străbătut cu fantazia timpurile cele mai îndepărtate, «trecutul cel mai vechi», cum zice el într'un loc. Din istoria legendară a Meziei și a Daciei plăsmuește planuri

de epopee. Legenda Dochiei, în forma popularizată de Asachi, luptele între Traian și Decebal, Burivist craiul «eroilor Daci, mari la suflet, tari la braț, cu spete late» îi atrag atențiunea. Dragoș-Vodă e apoteozat într'o dramă, pe Mircea și Ștefan-Domnul îi cunoaștem din poeziile publicate, ear prin alte strofe isolate trec alte figurî mărețe de Domni romîni:

Și din negurile vremii a lor capete își clatin
Vulturii lui Basarabă, zimbrii neamului Mușatin.

În special din istoria Romînilor din Ardeal l-a însuflețit figura lui Horia, pe care 'l preamărește în juvenilele sale *Horiade*, un ciclu de poezii început prin 1866, rămas neterminat. ¹⁾ În jurul poe-

1)

HORIA

Să privesc' Ardealul lunei îi-e rușine
C'a robii copiii pe sub mîni streine.

Ci 'ntr'un nor de abur, într'un vâl de ceață
Își ascunde tristă galbena ei față.

Horia pe un munte falnic stă călare
O coroană sură munților se pare.

Iar Carpații țepeni înălțați în nor
Își vuită prin tunet gîndurile lor.

Eü am — zise-un tunet — suflet mare, greu
Dar mai mare suflet bate 'n pieptul seü.

Fruntea lui e albă ca de anî o mie
Dară a lui nume mai mare-o să fie.

tului Mureșanu și a războiului din 1848 a dat întiile contururi unui tablou dramatic (fragment scris la 1869), cu o întroducere romantică.¹⁾ Din toate aceste, afară de nota războinică se observă adeseori ș-o rază de optimism, mîndria de-a'și fi văzut neamul triumfînd secole de-arîndul. In multele elemente dușmane ce ne înconjoară el găsia adeseori un prilej de înălțare :

Ai închegat furtuna, ca să înalți stejarii
Ear ca să 'nnalți Româniî, Tu ai creat barbariî...

Ast-fel Eminescu era singurul poet, care din proprie intuiție cunoștea întreg neamul romînesc, singurul care s'a însuflețit de poezia și istoria noastră întregă; el a visat o glorie unitară și o

Nalți suntem noi munții — zise-un vechiî Carpat
Dar el e mai mare, că ni-î împărat.

Atunci luna iese, norilor regină,
Fruntea lui cea pală roșu o 'nsenină.

Galbenele-î raze încing fruntea-î rece
Că părea din munte diadem de rege.

Și un stol de vulturî muntele'nconjor
Cugetînd că-î Joe, Dumnezeuul lor,

Cînd în miezul nopții, cununat în nimb
Fulgere aruncă sus de pe Olimp. —

(Mns. Acad. Rom. 2559 p. 34).

[1866 — 1869].

¹⁾ Publicat în *Revista Asociației gen. a studenților universitari*. București, 1903. Nr. 1.

cultură unitară pentru toți Romîni de la Nistru până la Tisa și cea mai puternică dovadă a legăturilor lui cu acest popor sunt inspirațiunile poetice din *La arme!* și *Doina*, în cari se desvălește soarta și ținta comună a noastră a tuturor și în cari idealismul lui național își atinge apogeul.

Devotamentul acesta cucernic pentru trecutul văzut în culorile virtuții străbune și ale poeziei, era în parte și o urmare psihologică a lipsei de conștiință națională în neamul nostru de pretutindenți pe timpul activității lui Eminescu. În cultura modernă, cu groasa tencuială streină, poetul vedea pericolul național. În elementele etnice străine, pe cari valurile vremii ni le-a lăsat drept triste sedimente, găsia amenințat caracterul puritan al rasei autohtone. În amestecul de sînge vedea virusul disolvant ce se introducea în corpul nostru național. De-aci filipicele lui satirice în contra a tot ce era străin printre Romîni, îndeosebi contra cosmopolitismului distrugător de sentimente naționale.

Tema aceasta, discutată adese-ori în articolele lui politice și accentuată și în Satira III-a, o îmbrățișează și într'o bucată mai lungă de prosă, intitulată «Geniu pustiū», în care, vorbind cu un tîvăr din Ardeal (tipul sărmanului Dionis), îi zugrăvește ast-fel stările din București:

Oamenii noștri (din București) sunt de-un cosmopolitism sec, amar, sceptic, ba și mai mult, aū frumosul obiceiū de-a iubi ori și ce-ī străin și a urī tot ce-ī

romînesc. *Noi am rupt-o cu trecutul, fie ca limbă, fie ca idee, fie ca mod de-a privi și cugeta*, căci alt-fel n'am putea trece în ochii Europei de națiune civilisată.

...La noi vezi istorici, ce nu cunosc istoria, literați și jurnaliști ce nu știu scrie, actori ce nu știu juca, miniștri ce nu știu governa, financieri ce nu știu calcula și de aceia atîta hîrtie mîsgălită fără nici un folos, de aceia atîtea țipete bestiale, cari umplu atmosfera teatrului, de aceia atîtea schimbări de ministere, atîtea falimente. *Veți afla mai lesne oameni ce pun la vot existența lui D-zeu, de cît suflete înamorate de limba și datinele străbunilor*, de cît inimă închinătoare lui D-zeu, sau minți ocupate de cestiunile de viață ale acestui popor, căruia îi scriem pe spate toate fantasmagoriile falsei noastre civilizațiuni... Cît despre «intelligența» noastră, o generație de amployați și de semidocti, oameni cari calculează cam peste cîți ani vor veni ei la putere, — e o inteligență falsă, care cunoaște mai bine istoria Franciei de cît a Romîniei, fii unor oameni veniți din toate unghiurile, oameni cari au făptura și caracterele de la tații greci și bulgari și numai numele de la muma — disgrațiată Romînie...

Cînd prezentul îl judecă cu atîta aparat critic, cu așa obiectivate, Eminescu nu poate fi numit un simplu *laudator temporis acti*, un cîntăreț nostalgic al vremilor apuse. El evocă trecutul ca oglindă, ca măsură de comparație și ca îndemn la lupte de conservare națională, cum o face orî-ce luptător

idealist. Aci nu este un plingător desnădăjduit și resignat pe ruinele trecutului glorios, e un cîntăreț specific al rasei sale, întonînd o întreagă gamă națională, de la domoalele accente ale poeziei populare până la registrele stridente ale unui marș barbar de revoluție, până la exclusivismul de rasă, ce culminează în proza lui politică, în blestemele în potriva «sedimentelor de cocote și pungăși», cum numea el pe tinerii degenerați, produși de pătura suprapusă elementului românesc.

*

Cît privește adorația lui Eminescu pentru trecut, o cunoaștem și din un poem mare, în care desvoltă o concepție grandioasă: surparea culturilor și dispariția popoarelor din univers. Poemul acesta, din care nu e publicat decît fragmentul «Egiptul», n'a trecut prin ultima redactare, dar e enorm de prețios pentru cunoașterea ideilor mari ce-au frămîntat mintea poetului nostru. Titlul, asupra căruia se pare că a meditat mult, e: *Memento mori* și alătura de acesta, alte titluri: *Tempora mutantur*; *Vanitas, vanitatum vanitas*; *Skepsis*; *Panorama deșertăciunilor*; *Cugetări*. Natural, toate redaū ideea fundamentală: Zădărnicia energiei risipite și a gîndirei puse în serviciul progresului. Reproduc acest poem aici ca material de studiu.

Maî întîiū tratează despre germenii culturii vechi, reînviîndu-ne gloria și cultura asiriană:

Turma visurilor mele eū le pasc, ca oi de aur,
Cînd al nopții întunec, înstelatul rege maur
Lasă norii lui molateci, înfoiați în pat ceresc,
Lasă luna argintie, ca un palid dulce soare,
Vrăji aduce peste lume printr'a stelelor ninsoare,
Cînd în straturī luminoase basmele copile cresc.

Mergī tu luntre-a vîetii mele pe-a visării luciī valurī
Până unde'n ape sfinte se ridică multe malurī:
Cu dumbrăvī de laur verde și cu luncī de chiparos,
Unde'n ramurile negre o cîntare'n vecī suspină,
Unde sfinții se preumblă în lungī haine de lumină
Unde-ī moartea cu-aripī negre și cu chipul ei frumos.

Las' să dorm..., să nu știū lumea ce durerī îmi mai păstrează
Imbătāt de-un cîntec vecinic, îndrăgit de-o sfință rază
Eū să văd numai dulceață unde alții văd necaz ;
Căci ș-așa ar fi de geaba ca să văd cu ochii bine:
De văd răul, saū de nu-l vad, el pe lume tot remīne
Și nimic nu-mī folosește de-oī cerca să rămīn treaz.

N'au mai spus și alții lumii de-a ei rele să se lase ?
Cine-a vrut s'asculte vorba? Cine-aude? Cui îi pasă ?
Toate aū trecut pe lume, numai răul a rămas.
O, acele uriașe, însă mute piramide
Care staū cu veacurī negre în pustiurī impetrite
Cîte-aū mai văzut și ele! — Ce-ar vorbi de-ar avea glas!

Cînd posomoritul basmu, vechia secolilor streajă
Imī deschide cu chei de-aur și cu-a vorbelor lui vrajă
Poarta naltă de la templul unde secolii se torc,
Eū sub arcurile negre, cu stîlpī naltī suiți în stele,
Ascultînd în adîncime glasul gîndurilor mele
Uriașā roat'a vremei înapoi eū o întorc.

Și privesc... Codrii de secolî, oceane de popoare
Se întorc cu repejune ca gîndirile ce zboară
Și oceanele 's în luptă... eă privesc și tot privesc
La vr'o peatră ce înseamnă a istoriei hotare
Unde lumea în cea nouă după nou cîntar măsoară,
Acolo îmi place roata cîte-o clipă s'o opresc.

Acol' staū sălbaticî negri cu topoarele de peatră
În pustiū aleargă vecinic, fără casă, fără vatră,
Cap de lup e-a lor căciulă, pe-a lor umeri piei de urs,
Colo 'nchină idolatrul ne'nțeleșul foc de lemne,
Colo Magul lui îi scrie pe o peatră strîmbe semne
Să nu poat'a le 'nțelege lungul secolilor curs.

Babilon, cetate mîndră, cît o țară, — o cetate
Cu muri lungi cît patru zile, cu o mare de palate,
Și pe ziduri uriașe mari grădini suite 'n nori,
Cînd poporul gemea'n piețe, l-a grădinei lungă poală,
Cum o mare se frămîntă pe cînd vînturi o răscoală,
Cugeta Semiramide prin dumbrăvile răcori.

Acel rege — o lume'n mină-î, schimbătoarea lui gîndire
La o lume dă viață, la un secol fericire,
Din portalele-î de aur ca un soare răsărea.
Dar puternica lui ură era secol de urgie!
Ce-î lipsea lui oare 'n lume chiar ca D-zeū să fie?..
Ar fi fost D-zeū însuși, dacă — dacă nu murea.

Așa în plăceri molateci e 'mbătată somnoroasă,
Bolțile's țînute'n aer de colonne luminoase
Și pe mese'n veci întinse e culcat Sardanapal
Și sub degete măestre harfele cugetă mite
După plac 'șîmpart meseni a cîntării florî uimite,
Vinuri dulci mirositoare și femeî cu chipul pal.

Azi vei rătăci degeaba în pustia nisipoasă :
Numai aerul să 'ncheagă în tablouri mincinoase
Numai munții, garzi de piatră stau și azi în a lor loc ;
Ca o umbră asiaticul prin pustiul calu-și alungă.
De-l întrebă unde-î Ninive, el ridică mîna-î lungă
Unde este — nu știu, zice, mai nu știu nici unde-a fost!

Aici urmează apoi cunoscutul fragment «Egi-
petul», cu următorul adaos:

Vezi Iordanul care udă cîmpii verzii Palestine
Dintre vii cu struguri de-aur se ridic' mîndre coline,
Pe Sion templul Iehovei o minune îl privim,
Codri de maslin s'amestec între lunci de dafin verde
Chidron scaldă'n unda-î clară ierburî mari ș'apoi se perde
În cetatea ce'n văi doarme — miticul Ierusalim.

Și în Libanon văzut-am rătăcite căprioare
Și pe lanuri secerate am văzut mîndre fecioare,
Purtînd pe umerele-albe auritul snop de grîu,
Alte vrînd să treacă apa cu picioarele lor goale
Ridicără rușinoase și zimbînd albele poale
Turburînd cu pulpe netezi fața limpedelui rîu.

Am văzut regii Iudeei în biserica măreață
Unde marmura în arcuri se ridică îndrăzneată
Și columnele înalte către cer par că arat',
Văzui pe David în lacrimi rupînd haina lui bogată,
Zdrobind harfa-î sunătoare de o marmură curată,
Genunchind să-î ierte Domnul osînditul lui păcat.

Solomon, poetul-rege, tocmind glasul unei lire
Și făcînd-o să răsune o psalmodică gîndire,
Moae'n sunetele sfinte degetele-î de profet.
El cînta pe Impăratul cu hlamidă de lumină

Soarele stetea pe ceruri auzind cîntarea-î lină,
Lumea asculta uimită glasu-î dulce și încet.

Dar eșind din templul sacru lasă gîndul lui să cadă
Căci amorul îl așteaptă cu-a lui umeri de zăpadă,
Raze moi în ochii negri — el dă lirei alt acord
Căci femeile-l așteaptă cu șireata lor zimbire :
Brune unele ca gînduri din poveștile asire,
Alte blonde cu păr d'aur, vise tainice de Nord.

Dar venit-a judecata și de sălcii plîngătoare
Cîntăreții își anină harfa lor tremurătoare...
În zadar rugați peirea — muri să năruie și cad,
Cad și scări, ș'aurite arcuri, grinzi de codru, porți de-aramă
Soarele privește galben peste-a morții lungă dramă
Și s'ascunde în nourî roșii de spectacol speriat.

Și popor și regî și preoți îngropați-s sub ruine ;
Pe Sion templul se sparge, nici un arc nu se mai ține,
Azi grămezi mari sunt de piatră din cetatea cea de erî.
Codrii cad din vîrf de munte și Livanul pustiește,
Jidovimea risipită printre secolî rătăcește...
În pustiū se 'nalță'n soare desfrunziții palmieri...

După-ce ast-fel cîntă vechea cultură orientală,
trece la epoca clasică, scoțînd la iveală cîte-va
momente din trecutul Greciei și al străbunilor noștri
Daco-Romani :

O văd Grecia ferice, verde răsărînd din mare,
Cu-a ei munți frîngînd lumina pe-a lor creștet de ninsoare.
Cerule adînc-albastru, transparent, nemărgînit,
Din colan de dealuri nalte se întind văile pline
Ce purtînd dumbrăvi de laurî și isvoare cristaline,
Nasc în mare, curg la munții cu o mantă de granit.

Și din luncele-uriae...

Vezi eșind din lunci de mirte, drumuri șese și grădine
Un oraș cu dome albe strălucind ca alb metal,
Lin cutremurindu-și fața marea scutură-a ei spume
Repezind pe-alunecușul undelor de raze-o lume,
Se spârgea c'un dulce sunet între scorbura de mal.

Mai albastră de cât cerul, purtînd soarele pe față
Ea reflectă 'n lumea-î clară toată Grecia măreață
Cîte-odată încrețită că'și întunec' al ei vis.
Nimfe albe ca zăpada scutur' apa-albastră, caldă
Și împroașcă'n joacă dulce, mlădiindu-se se scaldă
Scuturînd părul cel negru, innecîndu-se de ris.

Valuri linguşesc în murmur, soarele le strălucește
Pielea netedă și albă — ies din marea ce le crește
Pe nisipul cald se culcă, părul negru și-l usuc'
Aburînd zăpada albă cufundată 'n plete brune
Staū puțin sorîndu-și corpul — se ridică, fug nebune
Și în umbra de dumbravă, rizînd vesele, se duc.

Culeg flori, șoptesc cu hohot și vorbesc mărgăritare
Ca vr'un ochiū să nu le vază, să feresc de pe cărare —
Dintr'o tufă se ivește Satyr chel, barbă de țap,
Urechî lungi și gură strîmbă, nas coroiū — de sus își stoarce
Lacom poama neagră 'n gură... Pituliș prin tufe-o 'ntoarce
Se strîmbă de ris și'n fuga se dă vesel peste cap.

Lunca rîde, grîul crește, miroasă umbra de frunză
Nimfele în ochi de codru vor în stof să se ascunză
Una 'și spînzură a ei brațe de-un copac ce ș-a întins
Peste lac verzile-î crenge. Una-aleargă dup'un pește,
Făt frumos, amor — copilul, ramuri verzi le despărtește
Și privia zîmbînd la ele c'ochișorul lui aprins.

Ele'l văd. El semn le face să'l urmeze în tăcere
 Abia apa sfășiind-o, ele pleacă cu plăcere
 Intr'o tufă: sub un brustur doarme Satyr, beat de must
 Chiolcâind a lui ureche cu flori roșii o 'ncunună
 Și dispar... și frunzi căzute abia tremură și sună,
 Fug rîzînd l'albastra mare pe-un drum verde și îngust.

Grația... cu-aripî de vultur, negre pletele-î bogate
 Copăr umerele-î albe... haina ei cea desnodată
 Ea de brațe-abia atîrnă, ca un trădător viclean.
 Sfada buzelor invită la săruturi sgomotoase,
 Ochii ei plutesc în visuri vesele, copilăroase,
 Florile își rid în urma Grației făr' de colan.

Mulți zeî vor dori să 'nvingă dulcea-î îndărătnicie,
 Glumele-î cutezătoare d'inocentă șireție,
 Risul vesel și obraznic, ochi cuminți și doritori,
 Vorba clară și 'nnecată de junie și viață,
 Sapiența ce o gură de femeie ne învață...
 Mulți dori-vor... dar alesul?... cine știi ce muritor...

Insereează și apune soarele în văi de mite
 C'un fir de jăratec roșu culmî de munte sunt tivite...
 Codri aninează dulce sub a stelelor povară,
 Riuri calde ca și sara unda'n arcuiri o coboară
 Lunecînd-o înroșită peste scările de stînci.
 Ridic' munții cu mîndrie fruntea lor încremenită
 În albastru-adînc, în marea cerului cea liniștită.
 Și în valuri verzi de grîne umblă văile adînci.

Printre cremenea crăpată din basaltul rupt de ploaie
 Ridică stejarul falnic trunchiul ce de vînt se 'ndoaie
 Scoțînd vechia rădăcină din petrișul sfărîmat.
 Vulturul s'acață mîndru de un pisc cu fruntea ninsă,

Nouri lunecă pe ceruri oastea lor de vînt împinsă
Și răsună 'n noaptea lină cîntul mării blind și mat.

Este noapte și pe ape fața sfînt'a lunei pline
Iși ridică discul splendid în imperiul de lumine
Argintind cu a ei raze frunza coștilor ce cînt'
Marea-adoarme, a ei spume ca mîrgăritarul sure
Nisipușul strălucește — rîuri scăpără 'n pădure.

Iar pe piatra prăvălită lîngă marea 'ntunecată
Stă Orfeu, cotul de razim pe-a lui harfă sfărîmată
Ochiu 'ntunecat și 'ntoarce și-l aruncă aiurind
Cînd la stelele eterne, cînd la jocul blind al mării,
Glasu-î ce'nviază stîncă stins de-aripa desperării —
Asculta cum vîntu 'nșală și cum undele îl mint.

De-ar fi aruncat în haos harfa-î în cîntări bogată,
Toată lumea după dînsa, de-a ei cîntec atîrnată
S'ar fi dus în văi de haos, lin și 'ncet ar fi căzut
Sorîi, regiî, blonde lume și popoarele de stele
Prinse'n inimile mîndre de o lungă, dulce jele
In etern ar fi urmat-o pîn' de mult s'ar fi perdut.

Și în urmă din adîncuri și 'nălțimi abia văzute
Ar fi isvorît în roiuri colonii de lumî perdate
Ci și-ele — auzind glasul sfînteî harfe de argint
S'ar fi dus fără de știre... fără vrere
Să urmeze harfa sfîntă în eterna ei cădere
Și nimic, nimic în urmă — nici un atom luminînd.

Dar el o aruncă'n mare și d'eterna murmuire
O urmă ademenită toat'a Greciei gîndire
Implinînd halele-oceanici cu cîntările-î de-amor
De-atunci marea 'nfiorată de sublima ei durere
In imagini de talazuri spune-a Greciei cădere
Și cu-albastrele ei brațe țermii-î mîngăie'n zadar.

Dar măi știi? N'auzim noaptea armonia de pleiade?
 Știm de nu trăim pe-o lume ce pe nesimțite *cade*?
 Milioanele de stele o cîntare par c'ascult'...
 Nu simțim că lumea-î dusă de-o durere lungă, vană?
 Poate-urmează-a harfeî mîndre supunere-aeriană,
 Poate că în văi de haos ne-am perdut de mult... de mult...

*

Sau ghicit-ați vre-odată, ce socoate-un mîndru soare
 Cînd c'o rază de gîndire ține lumî ca să nu sboare,
 Să nu piard'a lor cărare, să nu cadă'n înfinit?
 Svîrcolindu-se aleargă turburate și rebele
 Și să frîng' ar vrea puterea ce le farmecă pe ele
 Și s'alerge-ar vrea în haos de-unde turburi aū eşit.

Vecînicia cea bătrîna, ea la lumî privea uimită
 Mii de anî cugetă'n minte la enigma încilcită
 Care spațiul i-o presintă cu-a lui lumî și cu-a lui legî,
 Și din secolî ce trecură ea s'apucă să adune
 Toată viața și puterea, sucul tot de 'nțelepciune
 Și să pune să zideasc' un uriaș popor de regi.

Și atunci apare Roma în uimita omenire.
 Gînduri mari ca sorii 'n haos e puternica-î gîndire
 Și ce zice-î zis pe veacuri, e etern, nemuritor;
 Iar popoarele'și îndreaptă a lor suflete mărețe;
 A lor fapte seculare, uriașele lor viețe
 După căi prescrise-odată de gîndirea-ăstuî popor.

Auzit-ați de 'mpărații stînd pe tron cu trepte multe?
 Fruntea 'ncinsă de luceferi făcea lumea să-î asculte
 Vorba lor era o rază în viața lumii 'ntregî
 Țeri bogate și 'nflorite, mări vuinde'n adormire,
 Cetăți vechi, popoare mîndre staū sub falnica-î dormire
 Și Cesarii 'mpart pămîntul în senatul cel de regi.

Orî sub arcuiri triumfale trece mîndru 'nvingătorul
Ș-a-mețit abia aude cum vuieste surd poporul
Cum a mării glasuri multe se repetă, gem și fug
Și la carul lui de aur, cu coroane pe-a lor frunte
Și înfrinți de umilire, cu priviri stinse și crunte
Regii țerilor învinse gem cu greu trăgînd în jug.

Roma arde și furtuna chiuind în ea se scaldă,
Și frămîntă'n valuri roșii marea tulbure și caldă
Și aruncă'n loc de spume nori de fum, scînteii și vînt
Și în nunta ei grozavă turnuri negre ea aprinde
Și făcliile-urîașe către stele le întinde...
Evl arde — Roma este oceanicu-î mormînt.

Norii sunt o spuză 'n ceruri și prin ei topite stele
Și ca Oceanul negru răscolit de visuri grele
Urbea își frămîntă falnic valuri mari de fum și jar.
Din diluviul de flacări, lung întins ca o genune,
Vezi ne-atins cu arcuiri de-aur un palat ca o minune
Și din frunte-î cîntă Neron — cîntul Troei funerar...

...Colo Dunărea bătrînă, liberă 'ndrăsneață, mare,
C'un murmur rostogolește a ei valuri gînditoare
Ce mișcîndu-se-adormite merg în marea de amar...

Dară pe arcade negre, nalte, ce se înmormîntă
In a Dunărei lungi valuri, ce vuesc și se frămîntă
Trece-un pod, un gînd de piatră, ridicat din arc în arc;
Valurile 'nfuriate, ridic' frunțile răstite
Și izbînd cu repejune arcurile neclintite
Și picioarele le scaldă la stîncosul lor monarc.

Peste pod cu miî de coifuri trece-a Romei grea mărire,
Soarele orbește'n ceruri de a armelor lucire,

Scuturi ard, carăle tremur' și vuesc asurzitor
 Iar Saturn cu fruntea-î ninsă stă pe steaua-î alburie
 Și-aruncînd ochii lui turburî peste-a vremii împărăție
 Aiurînd întreabă lumea: și aceia-'s muritori?

Colo unde staū Carpații cu de stînci înalte coaste,
 Unde paltiniî pe dealuri se înșir' cu mîndră oaste
 Munții țeapăna lor frunte o înfig adînc în nori,
 Ca moșnegi ei staū de vorbă și tunînd a lor gîndire
 Ș-o împart — și se întreabă în adîncea lor uimire:
 Judecata cea din urmă-î, vr'un potop îngrozitor?

«Miî de anî mi-î fruntea albă și de vînturi pleșuvită —
 Zise unul — dar oștire ca aceasta de mărită
 N'am văzut...» Glasu-și ridică un bătrîn și sterp Carpat,
 De durere fierb într'însul măruntaiele de-aramă,
 Fruntea lui e ca cenușa ș-o ridică fără teamă
 Mult mai sus de cumu-'s norii — el părea că-î împărat.

Vai și amar — zise — poporul care azi ne locuește
 Piere de pe fața lumei, veneticul nimicește.
 Anii mei îmi fierb în mine și îmi pare c'am murit.
 Cînd stejarul care'n frunte-'mî ca un fir de păr mai crește
 Veți vedea că frînt de-un trăsnet către vale se pornește,
 Să știți de poporul nostru că a fost — și s'a sfîrșit.

În cetatea cea zidită din a stîncei coaste sure
 Ce se vede-un vis de piatră ridicat dintr'o pădure,
 Decebal ș-adună capiî în castelul lui domnesc
 Și se pun la masa morții... C'o privire cruntă, bravă
 Toarnă'n țestele de dușman vin și peste el otravă:
 Aū dat foc cetății mîndre și din craniî ei ciocnesc.

Arderea în stilpi de flacări, mai ca cerul se roșește
 Grinzî se sparg, muriî se clatin, fumu'n muri negru isbește

Focul prin ferestri pătrunde... Ochiii lor vorbesc, ei tac,
 Vor mai bine-o moarte cruntă de cât o viață sclavă;
 Muntele-și aruncă-n nouri singele-i de foc și lavă...
 Frînt stejarul cade'n vale după cel din urmă Dac.

Și'n pădurile umbroase, unde stînca stă să cadă
 Unde râul se aruncă în spumoasa lui cascadă
 În verdeața 'ntunecoasă a copacilor de fag,
 Unde podul cel de lemne pietrele stă să restoarne
 Fuge Dacia cu turme, cu berbeci cu-aurite coarne,
 Păru-i blond, ochi mari albaștri, chipu-i gingaș, blînd și drag.

Iar Traian o urmărește prin potece năruite,
 Arbori ruptii îi așin calea, stînci și pietre prăvălitate...
 El alearg' atras de clopot și de-al buciumului svon...
 O ajunge... Ea îl vede... L'arzătoarea lui privire
 Impietrește... O vezi ș'astăzi într'a codrilor umbrire...

...Sîmburele crud al morții e'n viață... Și'n mărire
 Afli germenii căderei. Ast-fel toate sunt în fire;
 Ast-fel aș căzut Romani, mari în bine, mari în rău.
 Da-i cumplit să vezi un popol osîndit să fie mare
 Chiar în rău, că mereu crește rușinoasa-i degradare
 Și nici moartea nu-i trimite ne'nduratul Dumnezeu.

Căci al morții braț puternic, cînd stă viața s'o despartă
 Nu se'ndură să ridice singeroasa-i lungă bardă
 Cum călăul greu se'ndeamnă la un cap de împărat,
 Zeii pregetă să-și dee-a lor sentință... Și'n uimire
 Aș fost ei... și dacă mor ei... suntem noi nemuritori?

Strănepoții?.. Ruptii din trunchiul ce ne dă viață fertilă
 Pe noi singuri ne uitaram printre secolii făr' de milă
 Ei purtau coroane de-aur, noi ducem juguri de lemn,

Esilați în stînci bătrîne aũ umplut ei cu noi lumea
Am uitat mărirea veche, cu rușine chiar de nume,
Multe semne de peire și de viață nici un semn.

Și de și'n inima noastră sunt semințe de mărire
Noi nu vrem a le cunoaște, căci *străina*-ne gîndire
A sdrobotit a vieții veche uriaș puternic lanț,
Secolii lungi ce-aũ rămas văduvi de al Romei spirit mare
L'aũ creat... In noi *el este*; noi îl stingem. Dacă moare
Noi murim... ramul din urmă din trupina de giganți...

Cum sub stînci, în întunec, măruntaiele de-aramă
A pămîntului în lanțuri țin legat și fără teamă
Sufletul muiat în flacări al vulcanului grozav...
Ast-fel secolii de'ntunec țin în lanțuri d'umilire
Spiritul ce adînc se sbate într'a popoarelor fire,
Spiritul ce-a vremii fapte de-ar putea le-ar face praf...

Trecînd peste epoca evului mediũ și a frămîn-
tărilor și prefacerilor epocei de renaștere, se oprește
la revoluția franceză și la soarta lui Napoleon:

Dar de secolii fierbe lumea din adîncuri să se scoale
Cum vulcanul ce irumpe printre nori își face cale
Și îngroapă sub cenușă creațiunea unei țeri,
Ast-fel fiii tari și tineri unor secole bătrîne
Lumea din încheeture vor s'o scoată, din țîține
Să o smulgă, s'o arunce în sbucnirea noei ei.

Tricolorul plin de sînge e 'mplintat în baricade
Clopotele sun' alarmă pe Bastilia ce cade
Și poporul muge falnic ca un ocean trezit
Sfarmă tot și pe-a lui valuri ce le urcă cu mîndrie
El înalță firi cumplite, cari 'l duc o vijelie
Să îngroape sub ruine, ce 'n picioare a strivit.

Și prin negrele icoane unor zile fără friuri
Unde viața e-o scintee, unde sînge curge'n rîuri
Palid, adîncit, sinistru trece tigrul Robespierre,
Și privirea-î singeroasă s'alintează ca spre pîndă
Căci ce scrie e-o sentință, ce gîndește e-o osîndă
Intr'un craniu s'apat ca 'n piatră fierb gîndirile-î de fier.

Dar el cade — și s'așază ale mării 'nalte unde,
A dreptății aspră rază în popor adînc pătrunde,
Zilele de îngrozire s'aū contras într'un fantom
Dar puteri neliniștite, ce trăesc în adîncime
Ar vrea țărml să-l evadă, să înnece cu mărim
Lumea. Ele se concentără în suflarea unui om,

Mare că-î purtat pe umeri de adînci și mîndre vremuri,
Căci gîndiri care eșise dintr'al lumii lung cîtremur
El le poart' miite 'n frunte și le scrie pe stindard,
Cînd în lumea subjugată pentru drept ridică arma
Arătarea-î salutată de popoare... regi se sfarmă
Și-ale gloriei mindre stele sub a lunei noapte ard.

Și de-aceea a lui flamuri le 'nsoteșc cu 'nsuflețire
El îi duce la învingeri, el îi duce la peire
Cine moare, moare 'n cuget, c'a rămas trăind în el.
Tot ce-î nobil și puternic în ăst secol de mîndrie
Il urmează... căci prin noaptea unei lumii în bătălie
Lin lucește-*eterna pace*, luminos și mîndru țel.

Cătră țelul care 'n noapte le lucește ca un soare
Ei se duc prin zeci de lupte, urmărindu-l cu ardoare ;
Zeci de miî cad, pe-a lor urme răsar alte zeci de miî
Steaua-î duce, ei urmează printre veri și printre ierne
Până unde-*eterna iarnă* munți de neauă 'n cîmpî așterne
Unde crivățul visează uriașe vijelii.

Și-atunci Nordul se stîrnește din ruinele-î de ghiață
 Munții plutitori și-î sfarmă și pe-a cîmpurilor față
 El ridică visuri 'nalte... volburî mari de frig se văd
 Și trecînd peste oștire o îngroapă... și cu fală
 Se ridică drept făclie aurora-î boreală
 Peste-o stîncă 'ntroenită în pustiul de omăt.

«Nordul m'a învins... ideia m'a lăsat». Și cu mirare
 Vezi că 'ncepe a apune într'a secolelor mare
 Aruncînd ultima-î rază peste domul d'invalizî.
 La apus privește lumea în duioasa ei uimire :
 N'a fost om acel ce cade, ci a veacului gîndire
 A trăit cu el... Cu dînsul cartea lumii s'a închis.

Esilat în stînce sure și 'n titanica-î gîndire
 Ca Prometeu ce-a adus lumei a luminei fericire
 De pe-o piatră el privește lingușirea mării-adînci
 Acolo gonit de soarte și de gîndurî el adoarme,
 Că durere-adîncă marea vrea pămîntul să-l răstoarne
 Și isbi mugind de doliu în mormîntul lui de stînci...

Șirul momentelor istorice fixate se intrerupe aici.

În restul poemului Eminescu face reflexiuni filozofice asupra ideii generale, deplîngînd soarta fatală a gîndirei omenești. Se întilnește în direcția aceasta cu toți fruntașii istorici și cu toți gînditorii de seamă ai popoarelor, cari au cîntărit vre-odată tragedia cea mare a trecutului.

*

În de obște în lumea artelor înclinarea aceasta spre poporanism, prezentarea în lumină poetică a istoriei și a lumei de basme, retragerea din present

pentru a viețui cu fantasia într'un colț mai fericit al trecutului și fetișismul național, se consideră drept fenomene romantice. Se știe că în orî-ce epocă a romantismului o frumoasă floare e și naționalismul și era imposibil, ca la Eminescu, cel mai tipic și mai genuin reprezentant al romantismului în literatura romînească, mai ales nota națională să nu fie mai puternică de cit se credea până acum.

Dar să vedem mai departe dezvoltarea lui sub raportul romantismului.

De la început putem observa o fantasmă extraordinară în planurile încercărilor lui. La 1866 instrună și el, după pilda tuturor poezilor romantici, *harfa lui Eol*, pentru a cînta despre o *Undină*, ce cunoaște «cîntecul lebedei Romîniei din Carpatul cel ars și bătrîn». În încercările dramatice rezervă un rol *geniilor și silfilor de lumină. Zine și zeități* străine se amestecă cu similare simboluri mitologice din lumea credințelor și basmelor noastre. Are momente, în cari sufletul i-se umple de o religiozitate sublimă, mistică, căutîndu-și însă vecinic un simbol de credință, pe care nu și-l-a putut stabili: În articole de proză preamărește figura lui Crist, în diferite poezii zugrăvește cei mai sublimi portret al Madonei, iar într'altel se închină spiritului universal, atingînd înălțimea ideilor Faust-iane.

Notele aceste de romantism, cari de alt-fel se mențin până la asfințitul lui Eminescu, din simple

ce sunt la început, se complică în măsură ce cultura dobîndită îi deschide terene mai largi de reflecție. Se ivesc toate celelalte elemente, care sunt apanagiul romantismului: subiectivismul exagerat, tendința continuă spre meditare asupra problemelor transcendente, resignarea și contradicțiile, care adeseori fac din poezie un amestec de artă și știință, de religie și filosofie, de inconsecvență și neclaritate și care din cînd în cînd fatal împing în umbră instinctul național al orî-cărui poet și-l scot pe oceanul larg al poeziei universale, cum s'a întîmplat și cu Eminescu.

Meritul ca și vina la aceasta îl are în mare parte literatura germană, îndeosebi romanticii germani, către care Eminescu s'a simțit mereu atras prin înrudirea sa spirituală. Manuscrisele lui Eminescu ne dau în privința aceasta deslușiri mai multe de cît cele ce până acum le puteam avea prin deducție. Într'adevăr, nu numai *floarea albastră*, acest simbol al romantismului lui Novalis, nu numai *teiul sfînt*, «Linden-baum»-ul patriarhal al Germanilor și *dulcele corn*, «Waldhorn»-ul păstorilor din Alpi ne reamintesc aceste legături. Cultura germană și literatura cea vastă l-a apropiat așa de mult de romanticii germani, în cît Musa lui, alături de-a acestora, străbate odată chiar până în Walhalla, cetatea zeilor germani, și se 'nchină lui Odin, ca și lui Zamolxe.

Într'un început de schiță autobiografică, «Suve-

niri din copilărie», în care Eminescu își propune a descrie «casa cu plopî ; grădina cu meri în cari își făcea cuibul ; căsuța în care juca teatru cu Armeanul (?) ; pe «Grosspapa» și bostanul găurit, cu lumînare» etc., — el adaugă și cuvintele : *Sentimentalismul lui Schefer*. E caracteristic aceasta, de oare-ce ne arată timpuria predilecție a lui Eminescu pentru literatura sentimentală germană. Leopold Schefer, din ale cărui versuri găsim cîte-va în caetele lui Eminescu, este un autor de nuvele escesiv de romantice, iubitor al poeziei orientale și fără îndoială a convenit mult firei poetului nostru.

Dar și cei-l-alți poeți germani, de la cari ne-a rămas urme că au interesat de aproape pe Eminescu și cari n'a fost cu toții figuri remarcabile în literatura germană, l-au atras mai ales pentru sentimentalismul lor. Ast-fel el își mai notează versuri de-ale scriitorului de romane Andreas Münch, autor norvegian ; de-ale lui Pfeffel, scriitorul de povești și de versuri lirice de la sfîrșitul veacului al 18-lea ; de contele Schack, admirator al poeziei orientale și acesta ; de I. V. Scheffel, poet romantic ; de puternicul poet național-romantic Hofmann von Fallersleben ; de Platen, căruia prin eroare i se atribuisse originalul sonetului «S'a stins viața falnicei Veneții», al cărui autor, sau mai corect inspirator este neimportantul Gaetano Cerry. Despre Gottfried Keller știm că i-a inspirat poezia «La steaua». Din Lenau — melancolicul și neferi-

citul Lenau, cu al cărui nume Eminescu este adeseori adus în legătură pentru multe trăsături de analogie între unul și altul, mai ales din punctul de vedere estetic și al concepțiilor filosofice — a tradus «Foaia veștedă». Bürger i-a plăcut pentru fondul sombru al baladelor, îndeosebi al celebrei «Lenore», a cărei influență să resimte vădit în povestea lui Arald din *Strigoii* (partea III) și pe care a început s'o traducă, oprindu-se însă la întâia strofă :

Din visuri grele-a tresărit
 În zori de zi Lenore,
 Wilhelm, ești infidel ori mort
 Și cât mai pregeți oare ?..

Dintre clasici cunoaștem simpatiile lui pentru Schiller, din care a tradus «Resignațiunea», «Hector și Andromache» și «Mănușa». Wieland asemenea pare a-l fi preocupat îndelungat, căci Hyon, numele eroului din «Oberon» e amintit adeseori prin manuscrisele lui ; se pare că «Oberon» i-a servit chiar ca model în conceperea și scrierea poveștilor «Fata în grădina de aur» și «Miron». Chiar și senzualismul din aceste și din străina «Cesara», — de alt-fel un senzualism lipsit de brutalitate, mai mult în forma scenelor din «Dafnis și Chloe» sau din «Musarion» a lui Wieland, — poate fi considerat ca o influență a acestuia.

Tot la romanticii germani și-a însușit Eminescu în mare parte și cultura estetică. Cunoștea bine

principiile estetice hegeliane, după cum ne dovedesc diferitele lui notițe («Er hat auch bei den Hegelianern die Schweine gehuetet» — ar fi zis frivolul Heine și despre Eminescu), iar în privința dramaturgiei germane și îndeosebi a lui Schlegel și Tieck, cei doi corifei ai romantismului german, cunoștea de-aproape părerile lui H. Th. Röthscher, istoric literar și dramaturg. Pentru acest din urmă avea o considerație deosebită, căci i-a tradus valoroasa lucrare critică «Arta reprezentării dramatice», care se găsește întregă printre manuscrisele lui Eminescu.

Ca nou element romantic se asociază apoi fructul intensei lui îndeletniciri cu literatura indică, care i-a alimentat mult predispoziția psihică, înclinarea lui către sferile metafisice. În cele patru semestre din anii 1872—1874, cât a fost la universitatea din Berlin, studiile lui cele de predilecție au fost: egiptologia propusă de profesorul Lepsius, antichități, istorie și credințe din Orient. Vedem că l-au interesat de-aproape: artele orientale, cultul morților și diferite sisteme de religie. În urma tutoror acestora se deșteaptă în el simpatia pentru poezia orientală cu toate fantasmagoriile ei, cu mirt și ciprese, cu Gangele cel sfânt și cu Nilul cel bătrîn. Zoroastru și alți apostoli ai Nirvanei lui Schopenhauer îl atrag în mreaja dulce a uitării de sine și într'un moment toate aceste îl răpesc în așa măsură, încît exclamă cu patos: *Eu sunt Budhist !...*

Pe cum vedem deci: legăturile lui Eminescu cu literatura universală și îndeosebi cu cea germană sînt destul de multe și de ramificate și cel ce va voi să stabilească întreaga bază romantică a creațiilor lui va trebui să treacă în conștiențioasă revistă acest lung șir de sciitori mari și mărunți, la cari Eminescu a umblat la școală.

Nefiind intenția noastră a face aci un studiu amănunțit de izvoare și de comparație, ne mărginim a constata, că influențele aceste străine i-au fost bine-făcătoare din punct de vedere artistic și cultural, i-au lărgit mult orizontul intelectual, i-au rafinat gustul pentru o poezie subtilă, dar în acelaș timp nu îi se pot tăgădui părțile defavorabile. Sentimentalismul sugestiv a fost prea mult ulei pe focul ce-l moștenise; umbra melancoliei s'a așternut peste simțirea și cugetarea lui și l-a făcut să se piardă adese-orî în abstracțiuni, cari din cînd în cînd poartă chiar caracterul artificialității. Influența străină l-a împiedecat pe neobservate să ajungă la deplină desvoltare în limitele principiilor de artă națională, pe cum el însuș le profesa și le avea așa de clare în mintea sa. Orî cum însă, un studiu cît de sever al influențelor străine, nu poate duce la rezultate, cari ar detrage vre-o-dată ceva din valoarea și originalitatea scriitorului nostru.

Legăturile lui Eminescu cu poezia romantică germană ne face să insistăm aci și asupra umorului și *ironiei romantice* din poeziile lui.

Noțiunea ironiei romantice, introdusă în discuțiile estetice de Friederich Schlegel, nu este deplin lămurită, dar în general ea se reduce la o extremă libertate de gândire și la o critică acerbă a problemelor îmbrățișate cu preferință din domeniul fenomenelor paradoxale.

Două părți mai esențiale constituie această noțiune, dintre cari cea dintâi este identică cu covingerea, nutrită de toți romanticii, despre deșertăciunea vieții și a fericirii pămîntești. A doua parte se caracterizează mai mult prin zîmbetul ce-l stîrnesc anumite situații sociale sau sufletești, situații cari sîlesc pe poet a căuta diferite simboluri sau categorii pentru exprimarea lor. Întîia parte estemai reflexivă și aproape exclusiv satirică, iar a doua conține o nuanță bună de umor și o notă mai mult descriptivă.

La Eminescu întîlnim amîndouă aceste însușiri. Una o cunoaștem foarte bine, căci s'a stăruit cu prisosință asupra ei și se manifestă în acel lung șir de poezii și satire, în cari poetul hohotește asupra soartei nenorocitelor «mușți de o zi», cum numește el muritorii. Partea însă în care satira lui e mai blindă și mai îndulcită, unde fruntea încrețită a apostolului se înseninează, este și ea demnă de-a fi cunoscută, dacă nu din motive de artă pură, cel puțin pentru a avea o notă mai mult din individualitatea poetului.

Adevărat că poeziile, în care razele veseliei spulberă nouri grei ai unei vieți dintre cele mai serioase, sînt puține la număr și aproape toate inedite, din cauza nedesăvîrșirii lor. Prin lectură, prin autosugestiune, prin o disciplinare severă a spiritului și mai ales în urma suferințelor sale, Eminescu s'a depărtat tot mai mult de dragostea pentru acest gen de versuri, cultivat cu predilecție în tinerețe. Poeziile începute aș fost părăsite, dar chiar și în forma lor primitivă ele devin prețioase, nu numai prin cîteva frumuseți poetice, ci prin faptul că sunt probe de momente senine din viața poetului.

Aici aparține în primul rînd următoarea poezie scrisă în hexametri, nu tocmai desăvîrșiți, și intitulată *Mitologicele*:

Da! din porțile mîndre de munte, din stînci arcuite
 Ese-uraganul mîinînd pe lungi umeri de nouri
 Caii fulgerători și carul ce 'n fuga lui tună.
 Barba lui flutură 'n vînturi ca negura cea argintie
 Părul umflat e de vînt și prin el colțuroasa coroană
 Împletită de fulgerul roș și din vinete stele.
 Hohot' adînc bătrînul cînd vede că munții își clatin
 Și-și prăvălesc căciule de stînci cînd vor să-l salute...
 Codrii bătrîni rîd și ei din adînc și vuind îl salută,
 Paltenii 'nalți și bătrîni ștejarî și brazii cei vecinici,
 Numai marea albastră murmură 'n contra orgiei
 Care bătrînul rege făcea 'n beția lui oarbă.
 El mîn' oștiri de nori contra mării... și armia-î neagră
 Ruptă pe-ici pe coala de-a soarelui roșie lumină
 Șiruri lungi fug repede grei pe cerul cel verde,

Și netezindu-și barba trece prin ei uraganul
Dus de fulgerătorii cai în bătrîna căruță
Care scirție hodorogit de-aî crede că lumea
Stă să-și iasă din vechile-î vecinice încheeture.
Groaznic s'a îmbătat bătrînul — soarele zice —
Nu-î minune-a băut jumătate din oceanul Pacific
Rău îi mai umblă prin pîntece-acum băutura amară
Însă-'s eă de vină... c'umplut-am de nourî păhare
Cu apele mării adînci, boite cu roșă lumină.
Cine dracul știa acum că de cap o să-și facă?
Ah! moșneagul bețiv e 'n stare 'ntr'o zi să ruine
Toate societățile de-asigurare din țară...
Soarele 'și bagă capul prin nourî și limba și-o scoate
Și c'o rază gidilă barba bătrînului rege.
Hehe! zice bătrînul rîzind — ce faci tu, Pepeleo?
Tînăr, hai? De miî de anî tot tînăr te văd eă,
Pare-mî că dai pe obraz cu roș după moda de astăzi
Ast-fel nu 'nșeleg cum tînăr de-o mie de orî ești.
— Tacî moșnege făr' de obraz, te du, te trezește...
Vezi în ce stare te afli, coroana îți stă pe-o ureche
Și în veselia ta proastă lumea ruini tu!
Însă-a popoarelor blonde de stele guverne 'ndărătnicî
Vai, nu făcuse șosea cum se cade pe cîmpii albaștri
Și se răstoarnă carul și rău se 'nglodează bătrînul...
Mai că era să-î rămîie ciubotele 'n glodul de nourî.
Hei, ce-î pasă! El norii frămîntă jucînd mocăneasca
Și pe-un vînt l'apucă de cap, făcîndu i morișcă,
Se tăvălia peste cap și pișcat de-un purec de fulger
Se scârpina de-un șir de păduri ca de-un gard de răchită...
Norii roșesc de rușine și fug, iar vîntul se culcă
Intre codri și munți... Uraganul mahmur poticnește
Spre castelul de stînci ce-și deschide uriașa lui poartă
Spre-a-l primi pe bolnavul bătrîn în surele hale.
El își ia coroana din cap și în cuiu o atîrnă
De sclipește 'n noapte frumoasă și roșă-un fulger

Încremenit în nouri. Cojocul 'l anină
El de cuptor... ciubote desculță și negrele-obiiele
Cît două lanuri arate le 'ntinde la focul Gheenei
Și se usuc... Chimirul descinde și varsă dintr'însul
Galbenii aprinși într'un vechiū căuș afumiat de pe vatră,
Mare cît o pivniță... 'n patu-î de pîcla 'nfoiată
Regele 'ntinde bătrînele-î membre și horăește
Până 'n fundul pămîntului urlă peștere negre
Și rădăcinele munților mari se cutremură falnic
De horăitul bătrînului craiū. Iar afară
Vezi un ger bătrîn și arar cu fața măhnită
Cărbănind al zorilor aur în saci de întuneric
Ca să'l usuce 'n rubine. Cu 'ncetul, cu 'ncetul 'nserează...
Soarele, ca să împace marea, la ea se apleacă,
Lin netezește-a ei față albastră și-adînc se arată
În luminoasele valuri a ei și sinu-î desmeardă.
Cu tot aurul razelor lui. La pămînt se mai uită...
Florile toate ridică la el cochetele capuri
Copilăroase și ochii lor plini de zadarnice lacrimi...
Pe grădină se mai uită pe-alee de vișini în floare
Și de cireși încărcăți, de salcîmi cu mirosul dulce:
Pe acolo se plimbă o fată 'n-albastru 'mbrăcată,
Părul cel blond într'o coadă îi cade pe spate.
Ca Margareta din Faust ea ia o floare în mină
Și șoptea : mă iubește... nu mă iubește... mă iubește !
Ah ! boboc... amabilă ești... frumoasă și — proastă,
Cînd aștepți pe amant, scriitor la subprefectură,
Tinăr plin de speranță, venind cu luleaua 'n gură...
Soarele-a apus, iar luna, o cloșcă rotundă și grasă
Merge pe-a cerului aer moale ș'albastru și lasă
Urme de aur a labelor ei strălucinde ca stele.
Iar de a doua zi se scoală bătrînul...
Numai în cameșoiū, desculț și fără căciulă
Și se scarpină 'n cap — somnuos uitîndu-se 'n soare...

«Mitologicele» lui Eminescu datează probabil din 1873, ceea-ce deducem din faptul că o altă poezie, ce urmează imediat, e semnată cu data de 20 Decembre 1873. Imaginațiunea puternică și umorul vînjos sunt caracteristicile principale ale acestui cîntec la adresa naturii și a zeilor: soare și vînt, simbolizați cu atîta plasticitate. Este aici aceeași tendință, observată la Greci, de a-și trata zeii cu glume și satire, fără însă a atinge sublimitatea lor.

În acelaș gen, cu mult umor, dar de data asta mai pronunțat popular, este scrisă povestea lui *Călin Nebunul* ¹⁾, al cărui cadru Eminescu nu l-a publicat, de și îi dăduse forma definitivă. Explicarea o găsesc numai în probabilitatea, că Eminescu mai tîrziu a voit să suprima din versurile sale tot ce nu purta pecetea gîndirii sale adînci și mature.

Călin, din povestea lui Eminescu, este tipul lui Păcală, reconstruit din mai multe povești, în deosebire după Ispirescu și deși poetizat, rămîne totuși tipul comic de voinic năsdrașan, care nu pierde nici odată simpatia cetitorilor. Humorul întreșut în acțiunea așa de poetică din această poveste, este cunoscutul humor simplu și concis, dar totdeauna figurat, din poveștile romîne, cu care se zugrăvesc în deobște părțile descriptive.

1) *Opere Complete*, Vol. I p. 124.

Următorul pasaj, în care se descrie trecerea eroului prin pădure și ajungerea la o ceată de smei, ne arată înrudirea humorului din Călin, cu cel din «Mitologice» :

El coboară și pornește, ca s'ajungă 'n acel loc.
 Iată-l, nene, un om în drumu-î și grăbit din cale-afară :
 Bună noaptea! 'țam mitale! Cum te cheamă? De-cu-seară!
 Hehehei, măi De-cu-seară! Ia măi stai că nu-î așa,
 Ce cați tu noaptea-'n pădure, colinzî lumea eac-așa?
 Cot la cot Călin îl leagă cu odgonul de un pom
 Și se cam măi duce. — Iată că în cale-î iar un om.
 Bună noaptea! 'țam mitale! Cine ești? Sunt Miază-noapte.
 Eleleî! Ce cați în codrii, pepeni verzi și stele coapte?
 De-un copac și p-ăsta-'l leagă și cum merge pe cărare
 Iat'un om prin întuneréc înaintea lui răsare.
 Bună noaptea! — 'țam mitale! — Cum te strigă? Zori-de-zi!
 Eî, cumetre Zori-de-ziuă, ia spune ce cați pe-aci?
 Hai să stăm de vorbă o țiră, să mîncăm păsat cu lapte,
 Vin încoa, că bate luna, hai la umbră, tot îi noapte.
 — Omule, ce'mî cați pricină?... Sunt grăbit... Ce-atîta grabă?
 Ciorilor! ia nu măi spune, știu că nu ai nici o treabă!
 Il legă și pe acesta, că păn' ce va găsi foc
 Ziuă să nu se măi facă și vremea să stea pe loc...
 ... El ajunge. Intr'o groapă mare vede-un foc avan
 Pe-o păreche de piostre clocotește un cazan,
 Doisprezece smei în juru-î dorm adînc întinși pe burtă,
 Imprejur de piostree se cocea o mare turtă
 Și 'n cazan notînd în zamă clocoteau vr'o două vaci,
 Heî, își zice năsdraivanul, dete baba de colaci!...

Acelaș humor se observă și la sfîrșitul poveștii, în care se desfășură veselul tablou din natură cu nunta furnicărimei, — sfîrșit anume relevat pentru

veselia lui de către Iancu Alexandri în scrisoarea din «Convorbiri» (XVIII, p. 153), în care vorbește și de sgomotoasa primire ce i-a făcut «Junimea» lui Eminescu, cînd a cetit pentru întia oară pe Călin, sub titlul «O nuntă împărătească».

În ton șăgalnic este scris și începutul din «Miron și frumoasa fără corp», descrierea unui botez :

Ce lumină-î și ce vorbe
 Jos sub grinzile colibii!
 Marta minuie coçiorve,
 Iar Maria toacă hribii.
 Iar ciobanu-și pune gluga
 Măi îndrugă, cîte 'ndrugă
 Ese 'n noaptea cu scînteii
 Ș-o tuli urît la fugă
 Parcă-î dracu în călcîi.

Iar la colțu! mareî vetre
 Staî pe laiți, lîngă spuze:
 Un moșneag și trei cumetre
 Povestesc mișcînd din buze...
 Tinerica puica nașă
 Prejmuește tot pe moașă
 Pe cînd spală la un blid,
 Iar bătrîna gată fașe
 Și cumetrele se rîd.

Măi ciobane, ortomane,
 Unde-mî mergî așa pe frig?
 — Da la rîșniță, la Dane,
 Și la borș la Pipirig.

Ce era să-ți spun? Eac'asta?
 Mi-a făcut băiat nevasta
 Nu vă fie cu bănat:
 Să-mi veniți și D-voastre
 Că așa'mi sunteți din sat...

... Și continuă în felul acesta, curat popular, până în momentul când descrierea încetează și autorul pornește a-și desvolta ideea filosofică despre lupta grea pentru ajungerea unei ținte frumoase.

Pe cât de dese sunt urmele de optimism în poeziile în cari contemplează natura, pe atîta sunt de rare, cînd poetul se coboară în interiorul ființei sale, sau cînd vorbește de amor. «Eū nu glumesc cu taina ascunsă» zice el unde-va, înțelegînd sub «taina ascunsă» amorul său, sentimentul pe care într'adevăr l-a tratat cu mai multă sfințenie. Cu toate aceste însă găsim două lungi poeme, simbolice amîndouă, în cari deși pe un fond ironic, menține totuși tonul umoristic în genul lui Cervantes și Goethe, glumind pe socoteala «focului sacru», adese-orî destul de drastic.

Una dintre aceste poeme «Diamantul Nordului» sau «Utopia lui Don Quixotte» este povestea unui cavaler medieval, care făcînd serenadă sub balconul Madonei sale, adoarme cu ghitara în mîină, visează că și-a cucerit iubita și... se trezește dimineața țeapăn în grădina iubitei, strănutînd:

.....
 Apti!!!... Cavalerie, să-ți fie de bine!
 Aho!... Cine cască?... ee! Chiar cavalerul

În somnul lui dulce visat-a el cerul
Căci biet adormit el a fost cu ghitară
Sub naltul balcon, unde-urlese asară.

E drept că 'nainte el vede chiar raiul
Aievea 'n grădină... Dar vai guturaiul
Urît îl cuprinse de-a nopții răceală,
Pe ochi s'a pus bruma și 'n gît răgușală.

Ah, vrut-ar-fi dinsul cîntînd din ghitară
Cu-amor să deștepte copila cea rară
Dar vai, auzindu-l ar face-o să creadă
Că strigă cucoșii în verdea livadă.

Și ce-î mai rămîne să facă săracul,
În lac să privească cum joacă malacul?
Mai bine prin tufe se fură cu pază,
Ca nimeni s'auză și nimeni să vază.

În urmă o ușă 'n balcon se deschide
Prin flori se arată un cap care rîde,
O blondă cu părul de aur, șireată,
De amoru-î prostatec, rîzînd, se desfată.

În celalalt poem satiric «Antropomorfism», Eminescu simbolizează iubirea senzuală prin un joc vesel și burlesc dintre un cocoș și-o găină, punînd, natural, toate păcatele lumestii în circa găinei, vecinic cochetă până la adînci bătrînețe, cînd îi vin gînduri de călugărie și de reflexiuni filosofico-morale.

Iată o scenă de luptă dintre un cocoș tînăr (Făt-frumos) și altul bătrîn (Sultanul) pentru amorul trădat de cocheta puicuță :

Și Sultanul care crede, cum că e necredincioasă
 Tinărului Cicisbéo el acum căta pricină,
 Cu curaj el se ridică, creasta-î roșă se'nvenină
 Și lugubru el îi zice: fugi, saū mori tu, ticăloase!

Făt-frumos gîtu-și îndoiaie îndărăt și îi răspunde:
 Nu m'atinge-a ta insultă, tu, de-origine plebeū —
 Diferența prea e mare; cine ești? și cine eū?
 Eū petrec și eū fac curte cui voesc și orî și unde!

Te-oî sili să lupti cu mine — iritat strigă Sultanul,
 Iși sburli penele'n ceafă și cu furie s'aruncă,
 Luptă crunt, pe cînd de-oparte stă nefericita pruncă
 Ursitoarea Iliadei, ce 'și deplinge Don-Juanul.

Se trîntesc, se rup cu ciocul și minîncă tăvăleală,
 Obosesc. Se naște-acuma pe-o minută armistiț,
 Dar curînd se'ncaer earăș. Don Juanul cel pistriț
 Cade'n sînge. Și Sultanul trîmbiță pe el cu fală.

Iară Dona nu trădează ce'n simțirea-î se petrece
 Nu trădează de-î durere, voioșie, nepăsare,
 Poate vru să deie prețul părții ceî învingătoare
 Și de-aceea rămăsese ca și marmura de rece.

Tendința fundamentală în această poezie, în care revine motivul necredinței femeii din «Vidra» cea frumoasă și din celelalte balade populare, este satirizarea amorului statornic și a naivității acelor care înalță iubirea din sferile sale senzuale la altele, eterice. Numai filosofii îmbătrăniți și slăbiți, numai călugărițele aschete și prefăcute mai cred în amorul transcendental... Ast-fel, vorbind de găina

din poveste, care, după ce îmbătrânește, e părăsită de toți cucoșii și nu-î mai rămâne alt-ceva decît să caute prietenia unui cuminte clapon, autorul continuă :

In curînd cade pe gînduri, deveni curînd bigotă,
Cum se 'ntîmplă : din Phrinee, deveni călugăriță,
Limba-î umblă ascuțită, ca la vechea protectriță
Poiata afurisește și ograda poliglotă.

Ea cată societatea părințelului Chirilă,
A claponului lugubru cu humorul lui de bute,
El iubește 'n ea ideea frumuseței cei trecute ;
In matrona desfrunzită vede încă o copilă.

Ea vedea în înțeleptul cu-arătare cuvioasă
Prototipul cucoșimei, pe-al cucoșilor cucoș,
Cînd cu florî de-oratorie și cu ochî bisericoși
Adîncit *platonizează* în tiradă somnolentă.

În afară de aceste mai întîlnim humor inocent în poeziile lirice : «Intre paseri» (Ed. Maiorescu), «Frumoasă și jună» (Postume p. 43), «Ea mergea acum în codru» (Postume p. 43), «Mindră, mîndră, vreî nu vreî» (Poezii populare, p. 105) și în alte strofe singuraticе.

Toate aceste împreună ne dovedesc, cred, în de-ajuns că este totuși o părțică în individualitatea poetului nostru care se caracterizează prin note vesele și de mulțumire sufletească, note cari la rîndul fac parte dintr'un alt sentiment mai puternic, din dragostea ideală a lui EMINESCU pentru

natură și pe cari nu trebuie să le desconsiderăm, vorbind de acest scriitor.

Nădăjduim că generația de astăzi, care nu cunoaște pe Eminescu de cât sub eticheta laconică de *pesimist* — un cuvînt ce spune prea puțin, fiind vorba de-o personalitate așa de multilaterală — va găsi în momentele relevate aci un prilej de-a începe să-și formeze o credință mai obiectivă și demnă de marele poet al poporului nostru.

CREANGA ȘI EMINESCU

Au trăit împreună un șir de ani în cea mai desăvârșită prietenie. Biografiilor lor, și îndeosebi d-l Panu în «Amintirile» sale despre «Junimea», știu să povestească multe amănunte despre legătura dintre dinșii, provenită din o perfectă înrudire sufletească. Acum, cînd o casă de editură națională pune la dispoziția publicului operele complete ale ambilor scriitori¹⁾, nu va fi poate de prisos să reproducem cîte-va din acele amănunte și să insistăm puțin asupra acestei înrudiri.

S'aŭ cunoscut probabil între anii 1874 și 1876 — în casa răposatului Rodnărescu, zice d-l Gorovei²⁾ — și în curînd după ce se cunosc, Eminescu introduce pe Creangă în cercul «Junimei» și prin aceasta și în literatură.

¹⁾ Institutul tipografic «Minerva» a editat după Eminescu pe Creangă, în o ediție completă.

²⁾ Afirmația d-lui Gorovei, (din *Șezătoarea* V. p. 193) că Eminescu și Creangă s'ar fi cunoscut între anii 1866—1867 nu ni se pare verosimilă.

Până atunci Creangă nu scrisese decît literatură didactică, împreună cu alți institutori. Faptul că după intrarea sa la «Junimea» a publicat seria de povești, începută cu «Soacra cu trei nurori», dă într'adevăr de presupus că acel talent a fost descoperit de Eminescu și că mai cu seamă la îndemnul lui a continuat a scrie.

«Creangă — zice autorul anonim al unui articol comemorativ¹⁾ — a fost descoperit de Eminescu. După ce s'a răspokit și a rămas numai institutor, veni în contact cu Eminescu, pe cînd acesta era revizor școlar în județul Iași, decî pe la 1874. Peatra prețioasă, care ședea ascunsă în pulbera școalei primare a strălucit ochilor pătrunzătoră ai revizorului poet. Cine știe cît iubea Eminescu poporul român, cel ne-atins încă de valurile civilizației, își poate da seama cum a trebuit să prețuiască Eminescu un talent cu totul neinfluențat de acele valuri. De aci prietenia între Creangă și Eminescu. *Sub îndemnul acestuia, Creangă s'a încercat să scrie*».

Contrar afirmațiunei, că Creangă n'a fost introdus de Eminescu²⁾, admitem părerile citate ale anonimului biograf, cu atît mai ales că interesul lui Eminescu pentru Creangă, pe timpul în care

1) «*Era Nouă*» din 7 Ianuarie 1890.

2) Vezi între altele și «*Prefața*» d-lui Gr. Alexandrescu, pag. 7.

acesta era institutor, rezultă și din actele oficiale, în care revizorul Eminescu recomanda cu căldură cărțile școlare ale lui Creangă ca fiind excelente.

Nu este însă mai puțin adevărat că prietenia deplină între ei nu se stabili decît în urma întîlnirilor în cercul «Junimeî».

«Legătura se stabili ast-fel — zice d-l Panu ¹⁾ — în cît pe urmă mai niminea nu mai văzu pe Eminescu fără Creangă și pe Creangă fără Eminescu; amîndoi veneau la «Junimea» și amîndoi eșeau.

«Ce făceau și unde se duceau?»

«Plecau amîndoi și se înfundau pe la vre-un crîșmar din părțile exterioare ale orașului. Acolo nu se puneau pe băut cum se pretindea, sau cum se crede — căci mulți cred că aceasta ar fi ruinat sănătatea și a lui Eminescu și a lui Creangă; — nu, ei se puneau să trăiască viața care le plăcea lor, viața simplă și primitivă. Era o plăcere pentru ei ca să se așeze într'o odaie din fundul unei crîșme, pe laviți de lemn, cu brațele rezemate de o masă murdară... Creangă, istorisind povești din bătrîni și de la țară, Eminescu croind visuri, cum ar trebui să fie poporul român...»

Și prietenia aceasta a durat până la sfîrșitul vieții lor. «In dosul casei sale moș Creangă avea un cerdac lat, acoperit de streșină; Acolo — spunea el — ședea Eminescu zile întregi, tolănit pe

¹⁾ Săptămîna 1902 No. 21 p. 190.

o saltea, cu ochii pironiți pe dealul Ciricului; acolo a scris el *Doina*»¹⁾.

Care erau motivele psihologice ale acestei legături?

Judecînd pe Eminescu prin prisma unilaterală a pesimismului, prietenia dintre cei doi scriitori s'ar părea paradoxală. Lumea era obicinuită să știe, că Eminescu cel înzestrat cu o cultură apuseană considerabilă, admiratorul Nirvanei, victima mediului social și mai nu știu ce... n'are ce căuta în tovărășia optimistului, veselului și seninului Creangă.

Excesul de teorii, lipsa de date biografice și de cunoaștere a materialului literar făcuse mulțimea să considere în cei doi mari scriitori romîni două firi eterogene, cu idealuri și direcțiuni estetice opuse.

Adevărul însă este tocmai contrarul. Firile aceste se dovedesc din ce în ce mai omogene, mai ales în obîrșia lor. Un șir de trăsături comune din lumea lor de cugetare îi unește.

Din schițele biografice rezultă mai întîi că amîndoi păstrasera o bună parte din firea primitivă a a țaranului moldovean.

Naționalismul acesta local, atît de caracteristic pentru mulți scriitori moldoveni, se manifestă între altele și în gelozia pentru limba locală, — o ge-

¹⁾ Artur Gorovei. *Șezătoarea*, loc citat.

lozie cu atit mai întemeiată, cu cit limba scriitorilor moldoveni contimporani este de o bogăție superioară — și amîndoi se servesc pînă și de forme și cuvinte absolut dialectale, pe care reușesc a le populariza.

Amîndoi aveau o orientare deplină în literatura populară. Eminescu, ce-î drept, cetise și culesese mai multă și anume din toate regiunile locuite de Romîni, căci idealul său avea orizonturi mai largi. În tot ce-a cules însă Eminescu vedea mai mult elemente de studiu și de inspirație poetică, un prilej de a pune în practică principiul atit de clar conceput în mintea sa, că orî-ce poet trebuie să se încălzească la vatra strămoșească a literaturii populare. Creangă însă nu aduna anume material de studiu, ci îl prelucra de-adreptul, fie din auzite, fie din memoria sa, fără a trece mult marginile stricteii povestiri populare, dar dîndu-i cu toata astea nota sa personală, poleiala frazei și umorul.

În felul de prelucrare a materialului popular Creangă într'adevăr nu are mulți semenî în literatura universală. Căci el nu este nici un simplu copist de povești ca toți cei ce, în frunte cu frații Grimm, ș'au pus munca grea în serviciul științei, nici nu este un falsificator al spiritului poporului, ca Musaeus și mulți dintre romanticii germani, sau ca — erte-mi-se comparația — un Pop-Reteganel din Ardeal, ci rămîne în acelaș timp și artist

în puterea cuvîntului, poet fără a inventa, fără a adăuga de la sine de cît simțul cald și meșteșugul limbei armonioase.

Și fiind vorba de povești nu vom uita nici faptul că chiar și acea ramură a literaturii populare nescrise, în care umorul burlesc și anecdotele fără perdea preponderează, le era bine cunoscută ambilor scriitori. Manuscrisele lui Eminescu bijbăe de glume populare, de asemenea și ale lui Creangă¹). În poveștile tipărite nota burlescă nu o întîlnim însă de cît foarte discret accentuată în scena din pădure, de o fineță extraordinară, dintre Moș Nichifor și evreica.

Ceea-ce îi lega mai strîns era fără îndoială o înțelegere desăvîrșită asupra condițiilor de viață și cultură națională. Nu naționalismul de bilciu și de stradă, de care e capabil orî-ce aventurier politic, ci cultivarea ideilor fundamentale de conservare etnică, a tradițiilor moștenite, a tot ce constituie caracterul puritan de rasă, — iată ce-î preo- cupa în acele lungi întîlniri, de cari ne povestesc biografii.

În cadrul acestor convingeri intră natural mai întîi limba și literatura lor, pe care o făceau în sensul acesta, interpretînd gîndirea și simțirea popo- rului; intră și dragostea lor imensă pentru trecut și nădejdea într'un viitor mai bun, dar intră mai

¹) Vezi Teodorescu-Kirileanu, articolul din *Șezătoarea V.*

ales exclusivismul de rasă, șovinismul național pe care îl nutreau de o potrivă.

Amîndoi erau înflăcărați adversari ai straturilor de străini, cari amenință cu falșificare completă spiritul național în toate și amîndoi combăteau cosmopolitismul. Ca și Eminescu, ale cărui filipice în potriva elementelor străine sunt destul de cunoscute «Creangă — zice d. Panu — era un naționalist fanatic, un dușman neîmpăcat al Evreilor, un iubitor al neamului și toate discursurile sale erau pe asemenea temă»...

Toate aceste laolaltă : păstrarea părții mai bune din firea de țaran ; dragostea de patrie ; poporanismul în limbă și literatură ; adorația trecutului ; cultură națională pe toată linia ; exclusivism față de străini și șovinism național intransigent — toate aceste sunt legăturile sufletești dintre Creangă și Eminescu, legături cari ar trebui să unească pe toți scriitorii romîni de valoare.

SAMSON L. BODNARESCU

Un vechiū și odinioară apreciat colaborator al «Convorbirilor», Samson Leonida Bodnărescu, s'a stins din viață în luna lui Februarie 1902, la Pomîrla, unde ca director de liceū și profesor de limba romînă de la 1879 încoace își împlinea datoria de modest luminător al generației de astă-zî. Sînt mulți ani de cînd în coloanele publicațiilor noastre periodice nu mai întîlnim acest nume, în cît nu e de mirat, dacā lumea cea lesne uitătoare n'a manifestat mai mult interes cu ocazia morții acestui scriitor.

Bucovinean de origină, Bodnărescu s'a născut la 1840 în comuna Gălănești din părinți plugari și a venit în țară pe la 1866, după terminarea studiilor liceale în Cernăuți. La Iași prin citirea întielor sale lucrări literare, și-a atras simpatiile membrilor fruntași ai «Junimeî», cari i-aū mijlocit un ajutor de la marele proprietar basarabean Cassu și i-aū făcut posibilă plecarea în străinătate, de unde, după un studiū de patru ani la universitățile

din Viena, Berlin și Giessen, s'a întors cu diploma de doctor în filosofie. A ocupat mai întâiu locul de director al bibliotecii statului din Iași, iar pe urmă a primit direcția școlii normale Vasile Lupu. Venind însă în conflict cu autoritatea școlară, a trebuit să se retragă și în unire cu alți profesori a condus cîțva timp un institut pedagogic privat din Iași, până ce se așează definitiv în Pomîrla.

Aproape întreaga sa activitate literară Bodnărescu a desfășurat-o între anii 1869—1879, în «Convorbiri». La 1884 și-a publicat operele într'un volum, conținînd versuri și două tragedii. Necunoscută ne-a rămas drama sa «Grigorie Ghica Vodă», despre care un biograf anonim dela «Deșteptarea» din Cernăuți ne spune că a fost scrisă la Putna și citită în «Junimea», unde «a deșteptat ideea serbărei centenare, săvîrșită prin punerea pietrii comemorative pe locul decapitării acestui Domn». Acelaș biograf ne mai spune că a rămas în manuscris diferite poezii și două fragmente dramatice: «Urmașii lui Alexandru-cel-Bun» și «Anticrist», manuscrise asupra valorii căroră nu se pronunță.

Bodnărescu își începe colaborarea sa la «Convorbiri» cu proză sentimentală. *Suferințe* își intitulează un lung șir de impresii, niște «file rupte din jurnal» (Conv. An. I), în formă de scrisori, cari în fond nu sînt altceva decît o copie a cunoscutei povești melo-dramatice «Abelard și Eloisa» de Pope. Aici Abelard se numește Junel și Eloisa își

zice Luinela, incolo aceeași dragoste idilică, aceeași «mistică durere a amorului ascuns», aceeași scenă cu exilarea iubitei în mînăstire, iar sfîrșitul din Werther și Noua-Eloisă: «Ah dulce-î, dulce-î pentru amor a trece din viață...»

De aceeași natură sînt și povestirile în proză sub titlul *Mici excursiuni* (Conv. VI): impresii din tinerețe, poetice și sentimentale, descrieri ale mării, ale munților și ale dorului de iubită, apoi reflexiuni filosofice greoaie asupra naturii și a vieții. Autorul rătăcește cu gîndul — ca și rătăcitorul Ahasver, ce-l preocupă — asupra unei mulțimi de probleme metafisice; în ticăitul ceasului ascultă «glasul eternității»; se cufundă în «întunecul trecutului»; cercetează prin viziuni «regiunile viitorului»; toate la o altă daŭ un șir de incoerențe. Cite-va fragmente conțin descrieri demne de citit.

Superioare acestora sînt alte două bucăți în proză *Pintea și fiica sa Laura* (Conv. III) și *Vidra și Simon* (Conv. V), două legende romantice cu subiecte luate din luptele plăeșilor romîni cu Tătarii — poate mai clare și mai rotunzite de cît tot ce-a scris Bodnărescu. În deosebire cea din urmă, cu un început imitat după despărțirea dintre Hector și Andromache (poezia lui Schiller), cu descrierea unui tip eroid de amazonă romîna — de altfel diferită de tipul din baladele populare — ar putea figura în orî-ce antologie romînească. Aici nici limba nu este așa de încărcată ca în impresiile amintite.

În *poeziile* sale Bodnărescu se apropie mai mult de nivelul poeziilor lui Iancu Văcărescu și Conachi și nu aparține poezilor noștri cu calități artistice superioare și cu o notă personală marcantă. Prin cîntecele lui trece acel suflu de lirism ușor: cu flori ce se 'ngîină cu zefirul «hoțoman», cu inevitabila poezie a anotimpurilor, cu senină iubire de natură și de neam. E mai impecabil și mai ușor de citit, unde imitează forma și motivele versului popular; e mai slab și mai confus, unde, în lipsă de idei, forțează coarda pesimistă și filosofică. Faptul că a stăruiat atît de mult în direcția din urmă, a făcut să fie puțin înțeles și apreciat până și în cercul «Junimei».

Influența literaturii germane asupra lui Bodnărescu e foarte mare. Poezia romantică a «mîndreii albăstrele» l-a impresionat mai mult. De aci și dragostea lui pentru nume ca Minodora, Luinela și Laura, comune tuturor romanticilor. Din Heine și-a împrumutat haina multor poezii, iar în ce privește cele vre-o treizeci de *epigrame*, aceste nu sînt epigrame în adevăratul înțeles al cuvîntului, ci pur și simplu reflexiuni sentențioase, făcute aidoma după «distihurile» din Xenii-le lui Schiller și Goethe.

Romantice prin subiectele lor sînt și cele două tragedii ale lui Bodnărescu: *Rienzi* și *Lăpușneanu-Vodă*. Într'o notiță biografică din «Enciclopedia Romîna» se afirmă că «Rienzi» ar fi o traducere. Mai probabil este însă că subiectul e pe de-a în-

tregul împrumutat din celebrul roman «Rienzi, ultimul tribun» al lui Bulwer, — roman în care toată acțiunea, toate persoanele și caracterele sînt aceleași ca la Bodnărescu. Încît pentru «Lăpușneanu-Vodă», tragedia aceasta este dramatizarea cunoscutului fragment istoric al lui Costache Negruzzi, utilizat către sfîrșit aproape textual.

Deși între apariția uneia și a celeilalte tragedii a trecut un interval de 10 ani (Rienzi la 1869, Lăpușneanul la 1879), nu se poate constata nici o deosebire esențială în valoarea lor literară, precum în genere Bodnărescu nu a evoluat de loc, ci a rămas același dela începutul până la sfîrșitul activității sale. Găsim în dramele aceste destule cugetări frumoase, destule observațiuni pătrunzătoare și superioare scriitorilor de-a doua mînă; găsim spirit, jocuri de cuvinte și imagini poetice; alătura de germanisme barbare găsim pe ici pe colo o limbă foarte curată și bogată în provincialisme neaoșe romînești, care ar fi putut să treacă în limba literară. Dar atîta tot. Încolo o neîndemînatecă conducere a acțiunei, o schimbare mașinală de scene și situații, încît o reprezentare a acestor piese ar fi cu neputință. Bodnărescu nu poate susține cu aparatul logic al necesității psihologice nici una din tezele ce și-a luat de bază; el nu reușește a scoate în relief nici un caracter mai însemnat. Și dacă cu toate astea merită să fie citite, e pentru fondul etic, ce se întrevește prin mulțimea de defecte, și pentru pasio-

nantele declamațiunii în jurul sentimentelor de dragoste de popor și de țară.

Așa a fost răposatul Bodnărescu.

O justă măsură a importanței unui scriitor este, fără îndoială, și popularitatea sa, — chiar la noi, unde reclama și critica de speculă are un rol așa de nefast. Bodnărescu n'a străbătut în popor, a rămas cunoscut într'un cerc îngust, și numele lui în viitor doar prin vr'un colț de antologie se va mai găsi. Cauza naturală e că n'a fost un talent original, ci mai mult reproductiv, n'a fost o personalitate artistică, ci un bărbat cu multă bunăvoință și însuflețire pentru progresul limbei și al literaturii române. Înzestrat cu frumoasă cultură literară și cu cunoștințe filosofice, neavînd însă puterea de a sistematiza aceste cunoștințe, el n'a putut avea înrîurire mai simțită asupra vieții noastre intelectuale.

TH. ȘERBANESCU

În 2 Iulie, anul trecut, a murit Colonelul Th. Șerbănescu, creatorul unui gen de romane și cîntece, cari au luat o întindere mare în literatura noastră și se scriu astăzi de toți poeții tineri, cu destulă dibăcie.

Șerbănescu a avut o superioritate incontestabilă față de liricii, cari l'au precedat. Stilul și forma limpede, expresia necăutată și căldura versului l-au pus de mult în evidență. Dar cu toate astea, în raport cu ceea-ce se produce astăzi, «liricul ofițer Șerbănescu» — cum îl numește d. Maiorescu—aparține și el acelor talente, cari plutesc la suprafață și pentru cari poezia și arta nu ș'a deschis taine mai adînci.

Priviți la mulțimea de subiectiviști a poeților generației noastre. Cînd volumele lor, pare-că am fi răsfoit cîte-va romane, unele de-o simplitate și monotonie plicticoasă, altele destul de variate și de interesante prin peripețiile eroului. Eroul e însuș autorul cărții, care-ți dă firul în mînă, ca să-l în-

soțești pe toate cărările vieții lui și să-ți fii martor la toate sbuciumările lui sufletești. La fie-care pas te întâmpină câte-o aventură de dragoste, câte-un tablou din natură, câte-o comparație între lumea lui internă și cea din afară. Înaintea noastră e multă iubire, alternează cîntecul de jale cu chiotul de bucurie, armonia naturei cu disarmonia vieții, și dorul de viață cu resignațiunea.

Dintre acești cîntăreți face parte și Șerbănescu și nu este nici de cum un geniu, cum l-aș caracterizat d-nii Ollănescu și Djuvara, cari, după moartea lui, i-au adunat și publicat versurile într'un volum ¹⁾.

Cum se explică atunci popularitatea lui? Pentru că într'adevăr, versurile lui se popularizaseră bine, înainte de-a fi adunate în volum.

Explicația e ușoară. Popularitatea lui se mărginește mai mult la o anume parte din societatea noastră. Cîntecele lui sunt îndrăgite de lumea care simte ca dînsul, care are zilnic aceleași senzații, aceeași simplă filosofie de viață, același optimism, același dispreț pentru mizerie și trivialitate și un cult întins pentru diferitele forme ale frumosului. Am înțeles lumea «elegantă», căreia îi place într'adevăr să ducă și o viață sufletească și lăsîndu-se răpită de ariile lui Cavadia sau ale lui Ivanovici să se creadă într'o atmosferă roman-

¹⁾ București 1902. 338 pp. + LXVI.

tică, — e lumea de salon, care ține să-și aibă poetul său de salon. Și se știe că Șerbănescu a fost «poetul eleganței».

Poezia lui «Un sărutat» este tipică în direcția aceasta și ne explică de ce biografia lui îl numesc și «poetul iubirei». E poezia dragostei sentimentale, considerată în o parte a societății ca un joc nesfârșit, merit a răsfăța și încălzi, a procura senzații plăcute, cu farmec de lună și ciripit de păsărele, cu «sărutări de foc», așa cum știu să simțească lucrurile aceste junii poeți din toate veacurile.

...«Intr'adevăr lira lui cea gingașă, cea duios mlădiitoare de inimă, nu a răsunat decît de cîntece de amor, natura cu frumusețile ei, împrejurările și rostul lumii nefind pentru dinsul de cît marile accesorii, de cari se folosea pentru a zugrăvi sau a desprinde din grandiosul lor cadru, mai vie, mai ademenitoare, ființa și imaginea femeii iubite» — zice d-l Ollanescu, voind să caracterizeze cultul lui Șerbănescu pentru tot ce e «drag și frumos».

Tocmai în caracterizarea aceasta, destul de nimerită, găsim însă nota cea *monotonă* din Șerbănescu, defectul lui cel mare. Nicî o dată el n'a știut să se avînte mai pe sus de exclamația: «Femeie, femeie, ție mă închin» (p. 29), ear pe un fond etic atît de ușor, era greu să clădească o operă de artă într'un stil mai mare.

Ast-fel fiind, nu găsim de loc justificată afirmația d-lui Djuvara, că Șerbănescu a fost în acelaș timp poetul «sănătății morale». Sănătatea morală nu poate fi chintesența acestor impresii, această răsfățare într'o viață de mulțumiri personale, în care afară de fiorii iubirei și de farmecele seninătății nu cunoști alte dureri și alte probleme. Sănătate morală e luptă, este cheltuire de energie în urmărirea unor idealuri superioare și nu o continuă armonizare a intereselor egoiste. Și acest fel de sănătate morală îi era cu desăvîrșire streină.

Măi ales sub raportul acesta este greșit a-l pune alătura de Eminescu și a face ca d-l Djuvara, care comparîndu-î, îi numește pe amîndoi «andantele simfoniei poetice (?)». Eminescu a fost mare în iubire ca și în suferință, în luptă ca și în resignațiune, pe cînd Șerbănescu a fost trubadurul ce se îndoia sub cea dintîi lovitură de evantai.

Șerbănescu a fost și în răsboi. Și înainte de-a pleca el scrie următoarea strofă :

Să sufer, să mă lupt, să mor,
Să mor, — de mi-o fi scris, —
Dar din beția-acestui vis
Fermecător
Să pot eși învingător...

«Să mor» ; să mor condiționat, numai «de mi-o fi scris» ; să nu mor de loc, ca «să pot eși învingător»... Nestatornicia continuă, isvorită de alt-fel

din dragostea poetului pentru viață,—o viață plină de femei și de ochi frumoși, —este o dovadă mai mult în sprijinul afirmațiunei noastre privitoare la «sănătatea morală», în înțeles de tărie de suflet și de caracter.

Toată valoarea lui Șerbănescu se reduce la câteva poezii lirice, cu muzicalitate în ritm și căldură sinceră în inspirație. Găsim și crîmpeie de imagini poetice («Mă ninge vremea, mă tot ninge»... p. 172 și altele), stil corect și alte calități de formă. Tocmai calitățile aceste explică rolul lui în începuturile «Junimeî», cînd afară de Bodnărescu, societatea încă nu-și avea cîntărețul de curte. De alt-fel criticii «Junimeî» au fost tot-dea-una destul de rezervați, apreciînd valoarea lui Șerbănescu. Nimeni nu l-a socotit de genial, ci de-un harnic și jovial versificător al iubirei.

IN CHESTIUNEA LIMBEI LITERARE

— Un răspuns d-lui Duiliu Zamfirescu —

Poeții sunt chemați a-și exprima, fiecare în propria sa formă, simțirile primite direct de la lumea reală, dar nu a-și slăbi această lucrare creatoare prin priviri de alături, spre altă lume subiectivă. Puterea lor intelectuală trebuie întrupată în opere de artă, iar nu mistuită în elaborări de critică.

MAIORESCU, *Critice* II p. 212.

În numărul de la 1 Iunie 1901 al «Noueï Reviste Romîne» d. Duiliu Zamfirescu anunță apariția părții din urmă a romanului său «Viața de la țară» și dă în acelaș timp cîte-va lămuriri privitoare la limba, în care d-sa ș-a scris romanele și novelele de până acum. Lămuririle aceste s'aû făcut însă un lung articol asupra limbei literare în general. Ni se desfășură în ele un mic program, se emit păreri și se fixează condiții de desvoltare a limbei. Autorul, adevărat, vorbește numai de «limba romanului». Cum însă nuvela, poezia și

drama cad în aceeaș categorie a literaturii culte, chestiunea nu poate fi separată și cred că nici autorul n'a voit să afirme, că romanul ar reclama o limbă deosebită de a celorlalte genuri literare.

Subiectiv, ca orî-ce artist, d. Zamfirescu pledează în favorul său, vrînd să ne convingă, indirect, că limba romanelor d-sale este singura limbă corectă și admisibilă în proză romînească. Argumentul principal îl găsește în afirmațiunea, că limba sa este o limbă vie, pe cînd alți scriitori, îndeosebi prozatorii de origine ardeleană, întrebunțează o limbă care e neromînească, fiind-că prezintă influențe de limbă și stil străine și care ar fi o limbă moartă, fiindcă se compune din elemente desgropate în mare parte din cronicarii noștri.

Chestiunea limbei constituie de alt-fel un favorit obiect de preocupățiune a d-lui Zamfirescu. Încă în prefața nuvelilor d-sale de la 1888 manifestă oare-carî tendințe reformatorice, spunînd, că după ce stratul țaranului e reprezentat în literatură prin Slavicî, iar stratul mahalalelor și al orașelor de provincie prin Caragiale, trebuie să i se facă loc în literatură și unui al treilea strat, viu și existent și acela, anume clasei subprefectului și a sublocotenentului, de al căror reprezentant literar — fără să ne-o spună anume — se proclamă pe sine. «Cred — zice d-sa — că trăește în clasa (aceasta) o mină de familie, care, cetînd literatură romînească și avînd o cultură generală cu

mult mai întinsă, aŭ ajuns să formeze o limbă *usuală curată*, ba chiar *elegantă*. Nu e oare acesta drumul, pe care trebuie să punem novela și romanul nostru ?»

Aceste continue preocupări ale valorosului nostru poet și romancier sunt de sigur legitime. Limba, ocupînd un loc atît de important în arta sa, e natural ca s'o îngrijească, să chibzuiască îndelung asupra condițiilor ei de dezvoltare și s'o întrebuinteze în măsura în care îi convine mai mult artei și principiilor sale estetice.

Ne miră însă, cu toate astea, stăruința cu care d. Zamfirescu ține să ne introducă în misteriiile limbei sale. La ce bun? Cerem noi pictorului să ne tradeze hainele compoziției armonice a culorilor? Cerem poetului să ne comunice dificultățile ce le întîmpină la întruparea unei concepții poetice, sau să ne expună mereu teoriile sale personale în materie de vers și de limbă?

Nici decum. Artistul să creeze. Artă lui vorbește de sine. Și e la rîndul publicului de-a se lăsa impresionat de ea, de-a primi ce e pe gustul său, sau a respinge contrarul. Un roman bun n'are nici o nevoie de comentariu lingvistic. El are să influențeze prin valoarea-i inerentă și dacă autorul este o individualitate puternică, un geniū chiar, influența romanului se va simți în mod firesc, va putea avea efect regenerativ, fără ca autorul să mai fi atras atenția asupra însușirilor limbei sale.

Nu mai puțin ne surprinde procedeul d-lui Zamfirescu, de-a căuta să vorbească de sine, detestînd pe alți scriitori și încă dintre cei cu reputație fixată, cum este Slavicî, pe care d-l Maiorescu îl consideră pîntre «scriitorii cei mai cu limbă romînească ce i-a avut vreo-dată literatura noastră» (Critice II, 247) și cum sunt Coșbuc și I. Popovicî-Bănățeanul.

Un artist format, ca d. Zamfirescu, cînd se pronunță asupra valorii colegilor săi de muncă în ogorul literaturii, riscă de obicei a le face nedreptate. O judecată obiectivă, desinteresată, îi este aproape cu neputință. Avîndu-și propriile sale principii, va milita tot-deauna în jurul acelor și nu va reuși, eventual nici nu va voi să vază lucrurile prin prisma estetică a colegilor săi de alte principii. Și cu cît artistul e mai preocupat de vederile sale proprii, cu cît mai puțin va ști să se avînte la un nivel științific al unei chestiuni de teorie, cu atît mai ușor se va abate din calea adevărului și se va perde adeseori în reflexiuni violente, cari nu pot găsi aprobarea oamenilor cu judecată nepărtinitoare.

Iată pentru ce am pus în fruntea șirurilor acestora cuvintele adevărate ale d-lui Maiorescu, cuvinte cari s'ar mai putea adresa multora dintre actualii noștri scriitori, poeți și esteți în acelaș timp, cari își fac o plăcere deosebită, dacă nu o meserie, din a combate cu extremă intoleranță pe toți cîți nu

jură în aceleași principii cu dinșii, ci vor să ducă literatura română pe alte căi înainte.

Dar, în definitiv, fixitatea limbei noastre literare fiind încă un ideal îndepărtat, reflexiunile în jurul ei nu pot fi inutile. Discuția e deschisă pentru toți. Exprim numai un principiu stabilit, când zic, că o asemenea discuție e de competența filologilor și a criticilor, iar artiștii în primul rînd sunt chemați să furnizeze materialul trebuitor și nu să preconizeze ei teorii. Odată exprimate însă, teoriile aceste trebuie cercetate.

Limba să fie vie, — iată condiția principală pusă de d-l Zamfirescu, ear drept continuare : limba să fie *curată și elegantă*.

Autorul se găsește aici într'o contradicere vădită. Noțiunea de limbă vie nu numai că nu cuprinde în sine pe celelalte două condițiuni, ci le este de-a dreptul opusă. Un partizan al purismului și al eleganței limbagiului, nu poate fi în acelaș timp pentru limba vie pe toată linia. Și eată pentru ce. Cită vreme trăim în contact cu popoare străine și limba noastră se află în stare de evoluție, ea nu poate fi liberă de influențe străine. Iar în ceea-ce privește *eleganța*, ea nu poate avea decît un rol foarte relativ, și nu este decît o însușire absolut individuală a unui scriitor (însușire, pe care d-l Zamfirescu o posedea) și nu constituie nicăiri un principiu, de care ar depinde o mișcare literară.

Contrazicerea se va dovedi și mai mult, arătându-se ce înțelege d-l Zamfirescu sub limbă vie.

Vie înțelege d-sa limba vorbită de clasele sociale suprapuse poporului, sau limba usuală cum e rostită : la universități, pe la diferite instituțiuni ale statului, în redacțiunile ziarelor, în familiile culte etc.

D-sa admite singur că această limbă nu este nici curată, nici elegantă. Iar un colaborator al «Convorbirilor», d-l I. Rădulescu, o caracterizează chiar în termeni aspri, dar destul de judicios, în modul următor :

«Ia în mână orî-ce ziar romînesc, o carte de școală, un regulament militar, o lege, o circulară ministerială, o revistă bisericească; ascultă discursurile de pe la tribunale și din corpurile legiuitoare, cursurile de la universitate și vezi ce *corcitură de limbă* se scrie și se vorbește de cei mai mulți oameni *culți* în țara romînească de 30—40 ani încoace, o limbă *împestrită, barbară, degenerată, fără miez*, fără caracter propriu național, — o limbă pripășită, importată din Franța, înbrăcată doar în fugă într'un fel de haină romînească, haină ca vai de ea»... (In «Omagiu lui T. Maiorescu» p. 461).

Și această «corcitură» este limba vie pe care d. Zamfirescu voiește s'o ridice la dreptul de-a figura în romanele noastre și a o impune chiar tuturor scriitorilor noștri? Se pare că da. D-sa într'adevăr

e de părerea, că odată ce această limbă este vorbită, orî cît ar fi ea de rudimentară și de falsificată, trebuie să-și găsiască expresia și în literatură. Romanele, cari tratează subiecte dintr'o clasă socială, în care se vorbește ast-fel, trebuie scrise în limba asta.

Și eată-ne ast-fel invitați a întrebuița în proza noastră artistică o limbă, al cărei palid substrat este românesc, deasupra-î un strat de cuvinte grecești și turcești, cîte-va litinisme încuibate pe urma fericțiilor Laurian și Maxim, apoi franțuzisme cu nemiluita. Iar la aceste măi vin socotite și alte defecte, așa zicînd organice ale limbei vorbite, pentru ca icoana limbei usuale să fie cît se poate de fidelă.

Un exemplu. Există un defect general, mic în aparență, dar destul de ciudat, în limba vorbită și scrisă la București: concordarea greșită a subiectului cu predicatul. Greșala o fac indivizii măi puțin culți și poporul, dar o fac și scriitorii de seamă și o găsim adeseori și la Bolintineanu, ca în următoarele șiruri:

Acuma e ceasul durerilor rele
Cînd focul albastru pe munte lumină
Arama duioasă în turnuri suspină
Și umbrele rîde de oasele mele.

(«O noapte la morminte»).

Și afară de acest defect de concordare a pluralului măi sunt și alte grave abnormități grama-

ticale, cari toate făcînd parte din limba vorbită, ar trebui, conform condițiunei formulate de d-l Zamfirescu, să-și aibă și ele locul în limba noastră scrisă.

Dar cel ce înaintea tuturor nu se conformează principiului acestuia este însuși d. Zamfirescu. Limba romanelor sale *nu* este o copie fidelă a limbei usuale, nici chiar în acea parte a lor, unde ar fi fost admisibilă, anume în convorbirile persoanelor din roman.

Vie este limba sa, incontestabil. Ea este bine îngrijită; epitetul de elegantă i se potrivește perfect, căci e ca o haină tăiată după moda cea mai nouă, așa că individualitatea exterioară a autorului se manifestă destul de credincios prin ea.

Dar nici chiar în direcția asta nu e consecvent. În părțile descriptive, sau de analiză psihologică, limba d-sale devine mai caldă, atributele se înbogățesc, propozițiile iaă dimensiuni mai mari și în ele intră un șuvoi de cuvinte din popor, — desgropate din cronicari, ar zice d-sa. Dar apoi versurile d-lui Zamfirescu! Ce ciudată împărechere de cuvinte, o limbă, în care extremele se întilnesc, neologisme forțate alătura cu cuvinte din cel mai vechi grai românesc, «ciorchine» rimînd cu «glycine», «palid» cu «geniul valid», «doinele vremii» cu «razele gemii» și altele, foarte puțin usuale «în societatea subprefecților și a sublocotenenților».

Așa că din orî-ce punct de vedere ne-am apro-

pia de teoriile d-lui Zamfirescu nu găsim pe teoreticianul în deplin acord cu practicianul. Dar vom mai insista asupra tezelor sale, fiind la mijloc și o tendință evidentă.

Principiul limbei literare vie este astăzi adoptat de esteticii moderni, ear scriitorii de reputație universală au făcut ca el să triumfeze pe o scară întinsă, aproape la toate popoarele culte. Popoarele mici se conformează repede acestor fel de curente; mișcările estetice din Paris și Berlin se repercutează chiar și la București.

De cînd prin Zola și adepții săi din poezie s'a făcut un fel de știință experimentată, limba a trebuit să devină principalul mijloc de-a reproduce adevărul, de-a cerceta și fotografia realitatea vieții, societatea modernă cu lumea ei de gîndire și cu modul ei de-a se exprima. Fie-care mediū social trebuie să-și spună cuvîntul său, fie-care poate să-și descopere simțirile și nevoile în propriul său grai.

Acest principiu realist se manifestă apoi în diferite moduri. Unii scriitori il aplică cu eleganță, — cum ar face d. p. d-l Zamfirescu — pentru a scrie așa zisa literatură de salon. Alții, naturaliștii consecvenți, scriu o limbă trivială până la brutalitate, sau simplă ca și societatea pe care o descriu și pe care o consideră drept un fel de preparat anatomic, bun de disecat. O a treia categorie earăș se coboară cu o treaptă mai jos, în popor, și îm-

brățișază limba acestuia, cu toate subtilitățile, cu toate deosebiriile ei dialectale.

Categoria din urmă reprezintă faza nouă în care a intrat această direcție și ia o dimensiune foarte mare îndeosebi în Germania; dar nici pe aiurea nu rămîne fără aderenți, în Italia de pildă, ceea-ce nu poate fi necunoscut d-lui Zamfirescu. Și faza aceasta are de scop reîmprospătarea vechiului principiu din istoria limbei, exprimat de Herder și de Goethe, clar formulat de frații Grimm, în virtutea căruia orî-ce limbă literară trebuie să se razime pe *limba obștească a poporului*.

Revenirea scriitorilor la această limbă a fost, ce-î drept, determinată de principiile sociale de actualitate, — căci literatura modernă bîjbăie de problemele timpului. Spargerea unității de limbă, nașterea literaturii provinciale, nu este însă numai un triumf al principiuului democratic, ci în acelaș timp un triumf *național*. Piesele populare ale lui Anzengruber, cu zugrăvirea tipurilor și raporturilor din provincie, operele lui Fritz Reuter și Klaus Grott, «stoaisteirisch-ul» lui Rosegger sunt produse ale celui măi cald naționalism german; ele conțin puternice elemente de limbă și sentiment național și toată literatura asta, — «Heimathlitteratur» îi zic Germanii — ș-a făcut intrarea triumfală în critică și estetică....

Este procesul de desvoltare a limbei noastre literare analog cu cel arătat? In mare parte, da.

E foarte adevărată afirmația d-lui Bogdan-Duică (vezi «Convorbiri» XXXV, p, 656) că «în literatura noastră curentul buneî limbî romîne n'a încetat nici odată». Și n'a încetat pentru-că toți scriitorii noștri de valoare s'aũ condus de principiul limbei obștești a poporului, care principiu ș-a avut chiar reprezentanți teoretici, pe Russo, cel de curînd scos la iveală și pe Costache Negruzzi, a căruî polemică în potriua limbei cărturarilor ardeleni e destul de cunoscută.

Cînd s'a ivit curentul aberațiunilor latiniste, curent în care nu se găsia nici un singur artist, reacțiunea în potriua lui a fost firească și «Junimea» prin reprezentantul ei științific, n'a avut grea sarcină. Ea a exprimat clar și logic teoriile destul de populare ale scriitorilor anti-latiniști de mai nainte, le-a aplicat pecetea discuțiilor științifice, pe-atunci actuale încă în Germania și i-a fost destul de ușor să reintegreze limba poporului în prerogativele ei și să o pună mai pe sus de sofisteriile filologilor noștri erudiți, orbiți de focul naționalismului.

În Ardeal, prin viguroasa activitate a lui Slavici, principiul acesta prinde rădăcină definitivă și scoala latinistă doctrinară se spulberă. Literatura, puțină cîtă se produce, cu ivirea lui Gh. Coșbuc, e scrisă în limba bogată a poporului și nu e desgropată din cronicari. Se face chiar un pas înainte în direcția desvoltărei limbei, se îmbrățișează genul dialectal de către bănățeanul Victor Vlad-Delama-

rina, un pas îndrăsneț, dar cu deplină și recunoscută isbîndă.

Și ca și în Ardeal, vedem în Moldova, cum toți tinerii scriitori, ridicați în timpul din urmă, întrebuințează forme dialectale și cuvinte provinciale în măsură mai mare chiar de cit Creangă, dînd limbei lor o coloratură de o bogăție atrăgătoare și un duh național cald.

Nu tot acesta este cursul limbei în București. Aici se produc schimbări diferite în viața socială și cea intelectuală. Năpădește din toate părțile literatura franceză modernă. Gherea, cu teoriile lui Taine, reușește a deștepta interes pentru diferite probleme sociale. În articolele sale din «Lumea Nouă» face propagandă în jurul operelor mari, devenite internaționale, specificînd ce anume trebuie să se traducă în limba română. Și rezultatul propagandei d-lui Gherea s'a văzut din diferite biblioteci, editate de interprinzătorii străini, unde aș apărut opere de Zola, Daudet, Balzac, Dostoewski, traduse pe fugă de ziariști, funcționari și mai ales de muncitori intelectuali ovrei, opere destul de răspîndite astăzi. Traducătorii aceștia, aparținînd aceleiași clase, despre care s'a vorbit și mai fiind și de origine streină, natural că întrebuințează numai limba usuală în accepțiunea d-lui Zamfirescu. Așa că principiul limbei usuale într'adevăr predominază astăzi și în București

iar dorința d-lui Zamfirescu e realizată pe toată linia.

Și iată-ne ast-fel divizați în două. Și unii și alții ținem la principiul limbei vii, numai ca unii pornesc dela obârșia veche a limbei, iar alții, cultivând un fel de limbă impistrițată, cum o vorbește societatea știutoare de carte. Unii țin la limba obștească, la «prosteasca limbă românească», alții la limba usuală a cărturarilor.

Intre aceste două curente, destul de pronunțate în literatura noastră mai nouă, evident că trebuie să se desvolte un antagonism. Intre ele sunt nu numai deosebiri estetice, ci și naționale.

Cînd vorbim de limba poporului și cerem conservarea aceleia în literatura cultă, pledăm pentru un principiu național, pe cînd limba usuală, desvoltată prin ajutorul atîtor influențe străine, împinge spre cosmopolitism.

Și drept ce voim să considerăm noi limba și literatura noastră : ca un mijloc ce ne creează cultura națională sau cu un reflex incolor al culturei străine ?

Ca Romîni adevărați, cari luptă grea purtăm pentru susținerea rasei noastre, cu toată structura noastră sufletească, cu toate aspirațiunile idealurile noastre, trebuie să înclinăm pentru întîia problemă și să ne decidem pentru menținerea tuturor idiomelor populare în limba literaturii culte, în deplina convingere, că limba aceasta este destul de cuprinzătoare.

toare, în cît gîndurile poetice cele mai subtile și simțămintele cele mai frumoase să se exprime prin ea.

*

Sub raportul acesta, al limbei din popor și al principiilor de cultură națională, indeosebi scriitorii ardeleni vor fi o țintă continuă a criticilor bucureșteni. Părerile asupra lor se vor împărți în două: unii vor preamări fondul lor național și calitățile lor estetice, alții îi vor deprecia cu totul. Fi-rește, pe scriitorii serioși nu-î vor supăra aceste două curente în opinia criticilor, extreme amîndouă, ci vor continua a fi expresia tipului românesc, conservat și dezvoltat în toiul luptei de apărare în potrivea atîtor agresori.

D. Zamfirescu aparține categoriei a doua, care nu ține aproape de loc la limba și arta scriitorilor de origine ardeleni. În articolul d-sale menționat caută să dovedească de neliterară limba acestor scriitori și citează cîte-va pasagii din operele lor, subliniind cuvinte necunoscute d-sale, fraze și construcțiuni streine limbei vorbite în țară. Procedeele ușor și ieftin, căci se vor găsi tot-d'a-una și cetitori cari să rîdă de cuvîntul *maistor* și să se *moqueze* de alte asemenea provincialisme de-ale lui Niță Popovicî-Bănățeanul.

La rîndul lor, cei vizați, ar putea urma același sistem, citînd pagini întregi din autori moldoveni

și munteni, cari inspirându-se și ei din popor, scriu o limbă în care aproape tot al zecelea cuvînt Ardelenilor le este necunoscut. Delavrancea, subtilul scriitor analitic, a cărui forță zace și în bogăția limbei, în belșugul de cuvinte simple sau involte, banale sau onomatopeice, ni-ar putea servi ca cel mai nimerit autor pentru a ajunge la acelaș rezultat teoretic, la care a ajuns d-l Zamfirescu, analizînd pe cîți-va autori din Ardeal. Dar, procedînd ast-fel, am veni în contradicere cu principiul limbei populare. Și e incontestabil că pe cît de poporal-bănățenească este limba lui Popovicî, luată la ochi de d-l Zamfirescu, pe atît de proprii sunt poporului muntean *sporovăiala*, *pasarama*, *cotoroașta* și *zărpălatecul*... despre cari «sporovăește» d. Delavrancea în «Sultănica».

Această cruciadă împotriva cuvintelor *dialectale* e o întreprindere periculoasă desvoltării literaturii române; ea amenință a micșora cu totul capitalul de cuvinte cel mai de preț pentru poezie. A ridiculiza apoi un dialect este un lucru nesperios. Și nu trebuie nimeni să se potrivească la asta, fiindcă tocmai provincialismele de veche și curată obîrșie, vii încă în graiul poporului, sunt elementele cari dau vigoarea unei limbi și constituie așa zicînd fondul ei de rezervă. Din potrivă, trebuie să deschidem largi porțile pentru intrarea în limbă în cît se poate de mare număr a frumoaselor cuvinte dialectale din toate provinciile romîne.

Cred că nu mai e nevoie de-a stăruii, ci s'a dovedit în de-ajuns că limba din Ardeal (a poporului și *nu* a cărturarilor), mai ales aceea a unor regiuni curat românești, e destul de potrivită ca să-și dea tributul literaturii române. Iată pentru ce e foarte supărător, cînd d. Zamfirescu, în necunoștința atîtor lucruri, vorbind despre proza d-lui Coșbuc, scrie următoarele :

«Nici odată nu s'a scris ceva mai fals în țara noastră, fals prin fondul sufletesc al limbei, fals prin imaginile triviale ale gîndirei, fals prin avîntul grosolan al unui eroism de comandă»...

??!...

Cum poate autorul naționalist al poeziilor «Bucovina» și «Invectivă» și al romanului «Din război» să se năpustească cu atîta violență asupra unui alt scriitor, tocmai pentru idealismul național al acestuia, pentru direcția în care desfășură o muncă așa de puternică pentru deșteptarea patriotismului în masa inertă a poporului? E o pornire dușmănoasă, pe care n'o înțelegem, dar ore gretăm.

N'ar fi fost mai bine oare, ca d. Zamfirescu, înainte de-a se fi pierdut în studii lingvistice și în reflexiuni asupra contimporanilor și colegilor săi, să-și fi reamintit cuvintele citate ale d-lui Maiorescu, sau memorabilul advertisement al lui Goethe : *Bilde, Künstler, rede nicht!*

DIN ȘCOALA LUI COȘBUC

— MARIA CUNȚANU ȘI MARIA CIOBAN —

În parcul Sibiului vezi adese-orî o domnișoară, șezînd tăcută pe-o bancă din desiștea de brădui. O vezi în zorile dimineții de primăvară, cînd razele soarelui topesc răcoarea venită din Carpați. O zărești în amurgul serilor de toamnă, cînd cîrduri de băeți și copilițe se sbenguesc printre straturile de flori. În mîni ea ține o carte de versuri, de obicei Lenau, Heine, Eminescu sau Coșbuc. Citește, și numai rar își ridică privirile, pentru a urmări în sborul lor frunzele veștede, ce se desprind din tufele de scumpie și dintr'un paltinaș de lîngă pârîu. Cînd zărește fire albe de «mătasa morților» plutind în aer, se ridică și privește lung și pasionată în urma lor ca după un noroc pierdut.

Atît e de palidă, de puțină și de slăbuță această femeie, încît ai crede că e soră cu frunza de toamnă. Numai privirile ei blînde, ce se revarsă din doi ochi vii și plini de viață caldă, măi probează că în acest corp măi bate o inimă și măi poposește

un suflet, și cel ce o cunoaște, știe, că sufletul acesta e superior, că inima ei este o comoară de simțăminte.

Aceasta e Maria Cunțanu, autoarea următoarelor rînduri:

Mă strînge haina cea de lut,
E ruptă 'n pept și-'n coate;
Mă strînge haina cea de lut,
Mă doare pare-c'am crescut:
Mă dor oasele toate.

Ah, cum aș vrea ca să mă 'mpac
Cu-a morții răci hotare;
Ah cum aș vrea ca să mă 'mpac
Și haina, haina s'o desbrac,
Să nu mai simt povară...

Fiica măi mare a d-lui D. Cunțanu, profesor și compozitor de muzică bisericească în Sibiiu, domnișoara Maria Cunțanu face parte din o familie cu dispoziții artistice pronunțate. Muzica și literatura se cultivă în familia această, ca în puține dintre familiile cărturarilor noștri. Dintre autorii romîni e măi iubit Coșbuc, rămas în dragă amintire Sibiienilor, din timpul cînd scria la «Tribuna» anacreonticele și întiele sale balade.

În iarna anului 1896, ca tînăr student, am luat parte la o serată literară (fără pretenții, mă rog!) din această familie. D-șoara Cunțanu recita versuri întregi de-ale lui Coșbuc. Îi știa de-a rostul pe

«Fulger» și celelalte basme în versuri. Vorbea cu competență de critic despre limba cea bogată, originalitatea formei și sobrietatea gândirei lui Coșbuc. Era cu desăvîrșire transportată, cînd analiza subtilitățile de simțire ale scriitorului său favorit. Și, drept corolar, bătrînul compozitor se așeză la pian și ne cîntă, ca un mag însuflețit, o frumoasă melodie la textul gazelului «Lupta vieții». Ce înduioșată era sărmana poetă, cînd auzea pe tatăl-său cîntînd :

Nimic nu-î mai de rîs ca plînsul...

În familia aceasta, mă gîndiam, s'a ridicat un altar poetului nostru. Ear vestală, păzitoare a focului sacru, slujitoare cu credință la acest altar era într'adevăr domnișoara Cuțanu.

Probabil în momente de-acestea a plăsmuit «Doina firelor de tort», dedicată lui Coșbuc și publicată în revista «Dochia» din București.

Fire de tort ! E un nume sugestiv acesta, care pentru o femeie spune mai mult ca pentru bărbat. Și după pilda maestrului a început să toarcă și dînsa, și a tors cu pricepere dintr'un caer bogat al gândirei și al imaginării. A depănat mai aieva chiar de cît cel ce a învățat-o, căci avea chemarea femeii, anume jurată «pe furcă și undrea». Femeia simte mai profund poezia delicată din cîntecul fusului și ghicește mai multe din farmecul vieții intime a fetelor din sat. Și într'adevăr, în poeziile Mariei

Cunțanu întâlnește întâia dată nota feminină, cu sinceritatea sufletului feciorelnic și neprihănirea simțirilor, care ridică valoarea estetică a poeziei lirice, scrisă de femeie.

Un șir de versuri din volumașul d-șoarei Maria Cunțanu ¹⁾ sunt scoase din viața și preocupările unui suflet isolat. Toată duiosia unei femei, pe care suferința a scos-o din cercul celor ce mai au dreptul de-a se bucura de viața sgomotoasă a mulțimei; toată smerenia unei ființe cucernice, ce se închină ca înaintea pristolului în fața sorții nedrepte, și își duce cu lacrimi în pleoape sarcina spre mormântul deschis, se citesc din versurile acestei poete:

Eu sunt jurată 'n lume
Pe furcă și undrea,
Căci joc și ris și glume
Nu sunt pe seama mea.

De merg în sat la horă
Cu suflet înopțat,
Par'că mi-e moartea soră
Nu fetele din sat.

Pe mine nu mă joacă,
Eu le sunt prea de rînd
Și chiar de pe la toacă
Mă 'ntorc în sat plîngînd...

¹⁾ Poezii. Orăștie 1901.

Și ce-î mai rămîne unui suflet părăsit de cît
să ia refugiul la «doină» și la muncă, măi ales la
muncă :

Acelaș rost la lucru, ca erî și azi și mîni
S'aprind în vatră focul, să 'nvirt fusul în mîni...
Mă prinde-un dor de ducă ș-o jale de-a măi fi
De-aș rupe 'n două furca și fusul l-aș svîrli...
Ear focul l-aș aprinde să ardă-așa pustiu.
Dar nu în vatră 'n tindă, ci 'n... piept la cine știu.

După poezia singurătății dăm de un alt motiv,
de iubire, pe care o cîntă și poeta din Sibiiu. Și
iubirea ei nu e patima clocotitoare nici rafineria
femeii moderne, nu este nici o înșirare de vaiete
dintr'o inimă înfrîntă, ci măi mult întiul vis de
noroc, întiul dor de iubire al copilei caste, care-și
îchide în suflet taina și chinul de a nu fi iubită :

Nu mă iubești, mi-o spune zarea,
Crai-noi, cînd iese pe 'nserat,
Mi-o spune drumul și cărarea
Pe cari tot singură le bat.

Nu mă iubești, mi-o spune plopul
Cel aplecat peste-un abis
Și măi amar mi-o spune stropul
De lacrimă ce-l plîng în vis.

De m'ai iubi ți-aș cădea roabă
Și 'n păgînescul meu amor :
Din rime, biata mea podoabă
Să calci ți-aș împleti covor...

Și tot așa de naivă și de sinceră, exprimînd teama de farmecul necunoscut al iubirii, sunt poeziile «Să nu cobori, iubite» (p. 50) și «Scrisoare» (p. 56) — și sinceritatea asta ridică poeziile Mariei Cunțanu de-asupra producțiunilor celor mai mulți lirici tineri cari scriu astăzi versuri cu sutele.

Un alt gen, cultivat de Maria Cunțanu este idila. Idilele aceste pot sta alătura de tot ce s'a scris mai de seamă în literatura noastră; sînt scrise într'o limbă simplă și o formă ușoară, nu tot-dea-una consecventă: cîteva pastele cu descrieri din jurul vetrei și a cîmpului, dintre cari mai ales următoarea merită să fie amintită și pentru muzicalitatea versului — o altă calitate a volumului Mariei Cunțanu :

Talangele răsună lin
Căci soarele ne lasă...
Talangele răsună lin
Și turme după turme vin
De peste deal spre casă.

Cunosc pe sunet turma ta
Mi-e cea mai dragă mie.
Cunosc pe sunet turma ta,
Nebună-mi bate inima
Și plîng de bucurie.

Stau sprijinită în pridvor
Cu lacrimi în pleoape
Și-ascult, ascult de pe pridvor
Talangele dela isvor
Aproape... mai aproape...

Am numit pe d-șoara Cunțanu eleva lui Coșbuc. Exemplele citate justifică acest atribut. Aceeaș formă, aceeaș manieră, aceleași genuri. Fondul însă — și e ușor de observat — se deosebește radical de acela al maestrului, căci e un suflet mai subiectiv și mai pesimist. Maria Cunțanu nu imitează direct și nu plagiază ideile poetului baladelor și idilelor, cum aș făcut cei din școala lui Eminescu. Ea are o simțire proprie, o gândire originală și este de sigur o personalitate artistică.

* * *

Maî avem însă o sorioară de-a lui Coșbuc în Transilvania, pe doamna Maria Cioban-Botiș.

N'a scris încă mult. Abia de ciți-va ani îi găsesc numele sub câte-o poezie, dar citesc tot ce scrie și îmi place une-orî. Văd cum din îngrămădirea de cuvinte de la început se desface tot mai clar o formă mai aleasă. Văd cum confuzia din întiiele versuri se împrăștie. Și în timpul din urmă găsesc în poeziile ei idei lipsite de banalitatea altor începutoare. Prin toate însă trece spiritul lui Coșbuc în vădită măsură; toate sunt sărutate de acelaș soare.

Fiica munților apusenî, a celor ce «aur poartă», Maria Cioban are într'adevăr ceva de la munte în ființa sa. La chip seamănă mult cu fecioarele tiroleze, numite «Sennerinen», cele cu peană 'n pălărie, vioaie și cu ochii îndrăsneți. O pot asemăna și cu

fetele noastre din sat, cari, coborînd de pe coastă, cu cofele pline de mure sau smeură, chiue de răsună valea.

E tipul sănătății femeii crescute în aerul înviorător al brazilor. Și această sănătate o găsim și în versurile dînzei, în cari dragostea pentru tot ce e senin constituie nota principală. Crescută într'o parte a romînismului, unde acesta mai bine ș-a păstrat caracterul național și obiceiurile străbune, unde portul și graiul sunt la adăpostul influențelor străine, doamna Cioban scrie în limba poporului, și despre popor. Admiratoare a dragostei țaranului, a acelei naive și mulțumite iubiri, de cari noi cărturarii cu vecinicile nostre interese și rezerve convenționale ne-am îndepărtat, fără a o mai înțelege, Maria Cioban o descrie cu destulă fidelitate, ca în poezia următoare din «Familia» :

Roșie 'n față ca bujorul,
Cu cosița despletită
Tremură de zăpăcită
Și 'n bucăți lîngă răchită
Zace spart ulciorul.

El — căci Toader e greșitul —
Stă de-o parte ș'o privește
Zamfiruța 'ngălbinește
Și-îi zice: «Mi-l plătește,
Și lasă glumitul!»

«Bucuros cunosc păcatul,
E al meu — dar n'am ce face
Și de-aceea pentru pace
Cumpăr toate câte-o face
Până Joi, olariul.

Dar aici să vii cu mine,
Să le umplu pe răcoare
Ș-apoi pentru fie-care
Vas ce-oî sparge-o sărutare
Capăt de la tine»...

Ce-a mai fost nici eu nu știu,
Dar femeile mirate
Spun, c'abia mai pot străbate
La apă, de hîrburi sparte
Ce's pe lingă riū.

O altă și mai caracteristică poezie este «Cercuitorul», scrisă în grai *moțesc*, publicată în «Familia» din 1898. Și aici se îngînă doi îndrăgostiți, un Moț cercuitor, cu Leana. O amintesc, pentru-că afară de Coșbuc nimeni n'a scris bucăți de felul acesta, o descriere atît de justă a dragosteî rustice. Este fără îndoială efectul școaleî lui Coșbuc, care tinde a scoate pe scriitor din cercul subiectivismului și-l îndeamnă a privi lumea din afară. Și acelaș lucru îl observ în poeziile în care doamna Cioban preamărește frumusețele natureî. Sunt frumoase imnuri de preamărire a fireî (cea mai reușită: *Mie dor* din «Convorbiri» a. 1899) în care priceperea de-a descrie e de netăgăduit.

Cu toate astea însă talentul doamnei Cioban abia e în zorile dezvoltării. Injgheburile versurilor în general e primitivă. Minuirea artistică a formei, conducerea și desfășurarea ideii nu-î succed. Versurile sunt adese-orî niște improvizări, fără a fi revăzute și studiate. Liniște mai multă, cernere scrupuloasă și îngrijirea formei sunt condițiile orî cărei dezvoltări. Și mai ales imitatorii lui Coșbuc sunt ținuți a o face, căci din potrivă scrisul lor rămîne o proză banală, cum se întîmplă într'adevăr cu mulți tineri cari s'aũ încercat de curînd în felul de-a scrie al poetului născăudean.

Și înainte de toate cît de multă adîncire în studiarea limbei și poeziei poporului. D-l Coșbuc și astăzi încă se îndeletnicește intens cu scrutarea nesecatei comori din popor. Elevii și elevele lui trebuie să-l urmeze, dacă țin să se ridice la vre-o înălțime, alt-fel vor fi cei dintîi cari vor compromite această direcție.

IULIU C. SĂVESCU

L'am văzut o singură dată într'o cafenea, stînd la o mescioară de lîngă foc și cu capul plecat peste-un manuscris, pe care-l măi acoperea și cu brațul stîng, parc'ar fi voit să-și apere toată comoara. Cu fața veștedă, ca o lămîie stoarsă, cu ochii sticloși și neliniștiți, căutînd sfios în toate părțile, îți făcea impresia unui bărbat trudit, încovoiat prea de vreme de povara acestei vieți. Ear peste cîteva zile am auzit că l-aŭ dus la spital. Și cînd aŭ venit vestitoriî primăverii, cobitoarele berze, simbolul nestatorniciei, atît de drag sufletelor romantice, lui nu i-aŭ măi vestit de cît stingerea liniștită, sfîrșitul «poemului tragic». A venit aceea pe care o invocase el însuși cu atîta convingere, în cursul unei «priebirî» :

«...Ridicăi mîinile spre cer și, cu ochii plini de lacrimi, strigăi: *Moarte, vino!* Și o groapă neagră, fără fund, vecinicie a durerii și a nenorocirei, se căscă spăimîntătoare în sufletul meŭ; și de la cer la pămînt, de la un capăt la celalalt al pustiului, se repetară cuvintele: *Moarte, vino!*»...
(*Liga literară* an. II, p. 174).

La 12 Martie un mic convoi însoțea pe Iuliu C. Săvescu la mormint. Pe cosciug câteva flori și-n jurul cosciugului o mică cunună de prietenii. Ear cîte-va ziare i-au consacrat notițe biografice, i-au reprodus cîte-un vers pentru a dovedi, că literatura noastră a îndurat o pierdere.

Soartea lui tragică — și moartea unui tînăr scriitor, înainte de-aș putea da toată măsura talentului său, e una dintre tragediile literaturii orî cărui popor — pe cum și căldura cu care scria des- pre dînsul cîtiva cronicari literari, m'a în- demnat să-i privesc de aproape întreaga activitate literară, pe care până acum dintr'un motiv de neîncre- dere nu o cunoșteam.

Sunt reviste și grupări literare de cari te apro- pii cu anevoie, fiind că nu te leagă sufletește nimic de ele. Reprezentanții acestora sunt foarte nimerit caracterizați prin următoarele cuvinte ale unui este- tic german :

«Oamenii aceștia sunt mai mult naturi frînte, ca- ractere complicate, ființe problematice; centrul vo- inței lor nu este dezvoltat, instinctele lor estetice sunt prea fin organizate pentru exigențele robuste ale timpului și ale istoriei contemporane. Ei cad amețiți din înălțime 'n prăpastie și se ridică din prăpastie la 'nălțime... Nicî unul nu poate fi redus la o singură formulă; sunt neclari și tulbură și pe alții, și negăsind razim în nimic îl caută acesta între prietenii... Fie-care e prietenul entusiast al

celui-l'alt. E ceva duios în alipirea lor reciprocă. În gruparea lor ei trîmbiță idealuri, fie-care întregește pe celă-l'alt, îl instruește, îl admiră. Iși dedică versurile între sine. Și ast-fel se desvoltă între toți o strînsă camaraderie...»¹⁾

Cine a văzut cununa de prieteni din jurul cosciugului lui Săvescu, cine a auzit vorbirile pline de tirade ale oratorilor-poeți, știe că e vorba de-o grupare cunoscută în București sub numirea de «simbolistă», — romantică-decadentă — din care făcea parte și Săvescu. Legăturile lor sunt prea strînse, de cît să nu ne încercăm a continua caracterizarea, care se resfrînge și asupra lui Săvescu.

Fie că s'aũ desvoltat sub influențe străine, fie că aũ numai cîteva aptitudini de imitațiune, saũ că sunt sinceri și talentați, acești scriitori, pe cari îi întîlnim vecinic adunați în jurul unei reviste puțin cetite, saũ povestind sgomotoși și guralivi într'un colț de cafenea, aũ multe însușiri comune, la unii mai mult, la alții mai puțin pronunțate.

Lipsiți de voință și de energie, înția lor tră-sătură caracteristică este teama de luptă bărbă-tească și de toiul ucigătoareii activități pentru viață. În mintea lor poetul își are vechile sale pre-rogative de om mai pe sus de mulțime, scutit de multe îndatoriri sociale, căruia «vuglul» trebuie să

¹⁾ L. Iacobowski. Zur Psychologie der romantischen Lyrik. Leipzig (1900), p. 37.

i se închine. Din înălțimea lor privesc cu dispreț la tot ce socotesc ei de banal și vulgar în lumea de mizerii. Ei au dorințe multe și aspirațiuni mari pentru realizarea cărora însă nu știu să lupte. Ear lipsindu-le puterea de-a se pătrunde de realitatea simplă a vieții, din faptele și scrierile lor lipsește armonia necesară între rațiune și simțire, între datorie și pornire sufletească. Ei sunt cu totul streini de-acea tendință către o unitate superioară pe care esteticianii o numesc «monism estetic»¹⁾ și se pierd în nesfârșite contraziceri, ca toate firile tulburi.

Ast-fel, ca un fenomen foarte interesant, se observă cum acești scriitori slăvesc moartea (iadul, Satana etc.) și în acelaș timp se înlanțuesc de viață cu toată puterea, cum se închină iubirei eterice și totuși ridică la apogeu principiul dragostei sensuale, până la lascivitate, — două contraste așa zicînd fiziologice, pe cari le găsim aproape la fiecare dintre ei.

De alt-fel materia îmbrățișată de simbolisții noștri e cît să poate de vastă, începînd cu lumea transcendentă a sublimului, cu misteriiile simbolice ale naturei până la «poezia» localurilor de prostituție. Pretutindenî muzică și ritm, culori și tonuri în toate scările cromatice și un parfum ce se volatilizează repede după citirea poeziei. Natural, lumina feerică de lună și rîurile de lacrimi, melancolia priveghe-

¹⁾ Vezi loc. citat.

torii și bocetele și blestemele nu lipsesc. Pe ici pe colo cochetează chiar cu poezia vremilor apuse.

Forma e iarăși caracteristică: repetiri și îngrămădiri de cuvinte căutate din toate dicționarele, rime de cele mai rare, compuse și bizare une-oră. Adjective cu grămada și exclamații fără sfârșit. Ear toate astea imprimă poeziilor celor mai reușite un caracter rece, afectat și dau autorilor o poză teatrală de visători închipuiți și de speculatori dibaci.

Și să te miri că nu-î cunoaștem și nu-î apreciam? E, poate, și o mică nedreptate, de care însă nu noi suntem vinovați, ci tot aceia cari s'au îndepărtat așa de mult de *modestele*, dar lămuritele noastre exigențe față de poezia contimporană.

Iuliu C. Săvescu, fără a fi ajuns să-și desvolte talentul său poetic, a fost printre cei mai buni ai acestei direcții fără reprezentanți de valoare epocală.

Originar din Brăila, Săvescu a avut cultură literară destul de puțină și întiiele lui încercări sunt influențate de Depărățeanu și Bolintineanu, cari, poate prin forma săltareată a unor versuri și prin duhul misterios din altele, au ajuns, alătura de Heliade-Rădulescu, cei mai iubiți poeți ai simboलिष्टilor noștri. Inceputurile lui Săvescu sunt versuri înrudite cu «Viața la țară» a lui Depărățeanu, ca în *Campestris*.

Nu mai doresc nimica de-aici nainte'n lume,
Nu-mi trebuie avere, nici glorie, nici nume...
Imi place'n codru verde să staū pe gînduri dus,
Să schimb a lumēi viață și-a ei prietenie
Pe-un așternut de iarbă, pe-o dulce melodie,
Isvorul să-mi murmure, iar gangurul iubit
Să-mi cînte în tufișul de roze înflorit...

În sufletul lui e liniște încă, dar vin valurile vieții, ce-l aduc de la țară, din «umbra răcoroasă a fagului stufos» în o societate de scriitori din capitală. La 1890 el era director al revistei *Dumineca*, avînd de colaboratori pe Bonifaciū Florescu și pe ceilalți. Trei ani în urmă e colaborator fără încetare al revistei «Liga literară», organ al aceleiași grupări. Iar paralel lucra și la ziarul d-lui Macedonschi «Litteratorul». În intervalul acesta a publicat un mare număr de poezii, scurte impresii și schițe în proză, cîte-va traduceri, între cari «Antigona», piesă în versuri, după Sofocle. La 1901 a tipărit patru coale dintr'un volum de *Poezii* și a suspendat continuarea și tipărirea din lipsă de mijloace.

Din toate aceste, versuri și proză, cele mai multe sunt lucruri neisprăvite, din cari însă cîte-o imagine redată în mod stîngaci și palid, cîte-o idee scăpătoare, exprimată însă cu prea puțină claritate, dovedesc talent de care se puteau lega cîte-va nădejdi cu temeiū.

Descrierile simple ale unor momente din feno-

menele naturei dispar repede. O continuă comparație între sine și podoabele firei îl duc la cele mai prăpăstioase contraste. Cîte-va traduceri din Longfellow, Poë și Thomas Moore îl predispun și mai mult pentru o direcție, în care îl împingea sensibilitatea lui nervoasă crescîndă. Umbra corbului misterios din celebra poezie a lui Poë filfie de-asupra gîndirei lui. Conștiința șubredelor sale puteri de viață care-î punea plumb greu pe aripile cu cari voia să se avînte mai sus, — «excelsior»! — îl ducea fatal la convingerea, că el este un învins. Și într'adevăr Săvescu este tipul *invinsului*, a omului îngenuchiat de un complex de dureri fizice și morale :

Pe cînd zăceam în negrul și recele mormînt
Acoperit de stele și adormit de vînt,
Am auzit vulturii asupra groapei mele
Bătînd din greu vîsduhul cu aripî lungi și grele,
Venind împinși spre mine, d'un carnivor avînt.

Era un sfat. Aicea veneau să ne 'ntîlnească ;
Abia de-o zi mormîntul mă'nchise 'n sînul său ...

Cu ghiare și cu ciocuri de hoit înveninate
Mormîntu 'ncep să-mi sape, de corpul meu aû dat,
Un vultur c'o fășie din coastă a sburat,
Un altu 'mî dă în craniu loviri des repetate,
Un braț mî-e rupt, un altul la corbi e aruncat.

Cînd se crăpă de ziuă, fu gata judecata
Eram un stirv de oase, iar dinșii mă priveau,
Fășii din a mea carne pe nalții fagi zăceau,
Pe stîncă colțuroasă, de soare luminată
Sta hîrca-mî sîngerată, iar corbiî croncăniau....

O viziune atît de bizară despre moarte, nu aũ sufletele liniștite, ci numai fantasticii cari în prigo-nirea sorții văd o colaborare a forțelor satanice, a duhului sinistru și rău. Natural că se amestecă în toate și o bună parte de bizarerie căutată, exa-gerări cultivate cu sistem de toți simboलिștii noștri, cum este și în ciudata lui descriere a unui sosit de moarte : «...Atunci un hohot puternic crăpă văz-duhul de la un capăt la altul. Dealurile se clăti-nară, stincile se rostogoliră în văi, iar văile pro-funde urlară și urletele lor erau îngrozitoare. Apele începură să clocotească și chiar pămîntul părea că se leagănă sub tălpile mele; ear dintre dealurile sure, rinji capul enorm al Satanei...» Ear cu toate aceste contrastează viũ concepția vieței eterice după moarte, «ușoara transformare», în care crede și Săvescu, cum se vede din *Sborul sufletului*, dedicat Iuliei Hasdeũ, din *Dormiți morminte* (Liga literară, 1893, p. 62) și îndeosebĩ din următoarea poezie :

In cetatea morților
Liniște și pace
Și de-asupra porților
In cetatea morților
Crucea strîmbă zace.

Pe cãrarea stelelor
Trece trista lună.
Și 'n tăcerea sferelor
Pe cãrarea stelelor
Sufletele-adună.

Iar din sînul norilor
 Lacrimile nopții
 În surîsul zorilor
 Cad pe sînul florilor
 Lacrimile nopții...

Moartea, căreia-î măi zice și «suprema voluptate», o aduce adeseori în legătură cu — iubirea. Pentru toată lumea iubirea constituie cel măi puternic impuls de viață și deschide cele măi frumoase perspective de fericire, numai pentru poetul decadent ea aduce moarte saũ desnădejde. *L'amour* și *la mort*, în paralela aceasta, strîns legate, aũ străbătut și la noi de la Alfred de Musset, ca și la scriitorii decadenți germani. Și cum nici poeziile noastre nu sunt capete de transparența cristalului, ci pe cum văzurăm, aũ concepții atît de confuze despre amîndouă aceste noțiuni, nu e de mirat dacã poeziile lor cu asemenea teze, măi tot-dauna sunt lipsite de înțeles și dacã singura lor calitate culminează în formă. Și Săvescu are versuri dintre cele măi frumoase, în care combină aceste motive :

Știi tu ce vom ajunge a doua zi de moarte ?
 Saũ crezi că ne vom duce ca ori-ce muritori ?
 Nu crezi tu că iubirea își are altă soarte,
 Că viața-adevărată se capătă prin moarte ? !
 Saũ crezi că ne-ar ajunge mormintele cu flori ?
 În noaptea azurată, sub albul clar de lună
 Vom fi ca două flacări, coloare de apus,
 Ce cit măi sus se 'nalță, măi tare se 'mpreună,
 Ear cei din urma noastră, cu ochii țintă 'n lună
 Vor plînge-a noastră fugă, cu mina dreaptă 'n sus !

Atunci, așa cum știe puternica natură,
 Va contura în clarul stelar încet, încet,
 Din mine un arhangel în străvezie-armură,
 Din tine cea mai sfântă angelică făptură
 Cu păru'n vînt, cu haina de-un purpur violet...

Ce păcat că idei atît de poetice, frumoase cu toată ciudățenia lor, sunt întunecate adeseori de o notă patologică, de acel sensualism nesănătos, care imprimă poeziilor erotice un caracter abject! Ce neplăcut atinge pe cetitor, cînd alătura de exclamații ca «numai aceia cari aũ iubit pot fi numiți oameni, încolo umbre».... trebuie să citească și izbucnirile unei simțiri dezordonate. Soarta tuturor sufletelor bolnave în luptă cu pasiunile, a tuturor naturilor frînte...

Ceva mai multă unitate în gîndire și mai multă armonie, găsim în cîte-va poezii lirice (între cari «Suspînul toamnei» printre cele mai reușite), în puținele idile de la țară și în versurile lui patriotice.

De-aceste scria mai la început și e de însemnat că din cauza unor poezii naționaliste ale lui, Ungurii aũ oprit intrarea revistei «Dumineca» în Transilvania.

O calitate a lui Săvescu este și mișcarea vioaie a ritmului, ca în poezia «Plopul»:

Urcă-te, urcă-te iute, copile,
 Urcă-te 'n plopul cu fruntea de aur
 Crengile rupe-le
 Scutură-î frunzele

Rupe și uită-te, uită-te'n zare,
Iute copile în plopul de aur...

Urcă-te repede, vezi-l nu vine ?
Par'că s'aude un tropot de cal...
Praful nu sare isbit de copite ?
Vîntul n'aduce un strigăt de vale ?
Cîmpul nu dudue ?...
Par'că se vede ?
Iute, copile în plopul de aur!...

...Dar, ajung aceste citate și observațiuni ca să ne facă a da dreptate celor ce aū găsit în moartea lui Săvescu o pierdere pentru literatură. A fost un talent, remarcabil în felul lui de-a fi, ceea-ce se va vedea mai bine dacă la întocmirea volumului ce i-l prepară prietenii, se va face cuvenita selecțiune.

RADU D. ROSETTI

De sigur, nu pentru a sfida publicul cititor și-a intitulat ultimul său volum de versuri *Cele din urmă*. D-l Radu Rosetti a voit prin aceasta să ne asigure cu tot dinadinsul, că Muza d-sale de-acum înainte rămîne mută, iar peste lira sa păiangeniî își vor țese mreaja. Și dacă se va ținea de cuvînt, ceea-ce orî-ce cunoscător serios al literaturii romîne do-rește, atunci d. Rosetti dovedește mult bun simț, precum și o legitimă precauțiune, și urmează pilda acelor puținî artiști conștienți de facultățile lor, cari știu să găsească momentul oportun, cînd să se retragă din viața publică.

Copil alintat de soarte, d. Rosetti s'a îndeletnicit cu poezia, mi se pare, încă pe băncile școalei din Brașov și dela întîia sa cărțulie de versuri: *Foî de toamnă*, apărută la 1892, cînd număra abia 18 primăveri, opinia publică a fost cu dînsul. Ziarele i-aŭ împletit cununî de laurî, din cari însă frunzele cele artificiale se vedeau de departe. Revistele, cu escepția «Convorbirilor» și a altor cîtor-va publi-

cațiuni periodice neîncrezătoare, i-au deschis coloanele cu drag. Editorii l-au căutat și l-au retribuit. Miniștrii l-au subvenționat. Direcția Teatrului a făcut posibilă reprezentarea pieselor lui, dovedite mai pe urmă ca lipsite de orî-ce valoare literară și artistică. Și de curînd o strălucită decorație s'a aninat de peptul plin de suspine al fericitului poet. Iar publicul, sclavul preseii și al aparentelor, îi dă probabil cea mai mare încurajare, cumpărîndu-i operele, cari, după numai 9 ani de activitate, sînt în număr de: 8 volume versuri, două drame originale și mai multe traduceri.

Și cînd prin publicarea «Celor din urmă» a mărturisit că se retrage, lumea s'a mirat, criticii i-au adresat cuvintele duioase, cari mi-au reamintit poezia lui G. Miozotescu [Grandeia?], publicată de Aricescu în prefața volumului său «Cîntul de le-bădă»:

De ce ai amuțit poete? De ce oare a ta liră
Nu mai scoate nici un sunet? Muza nu te mai inspiră?
Ai pierdut orî-ce speranță? Nu mai ai iluziuni?
Nu mai ai nici e dorință? Cupa cu deșertăciuni
Deșertat-ai pîn' la drojdi? Sau ești poate supărat
Că nu ești și tu, poete, ca foarte mulți decorat?...

Dar nu, nu era nimic de mirat! Cînd un poet de felul d-lui Rosetti și la vîrsta de 28 ani ajunge la atîta isbîndă și la așa recunoștință, de ce n'ar medita serios, dacă n'ar fi în favorul re-

putațiuneii sale ca să nu mai continue, ci consi-rîndu-se ca ajuns la apogeu, să închidă cartea și, *re bene gesta*, să se retragă din sferele poeziei în lumea preocupățiunilor strict etice de judecător său în acea a ciștigurilor reale de avocat? Enigma de alt-fel, nu-î așa de mare. Dispariția *poetului* Rosetti este justificată prin chiar activitatea lui de pînă aci. O scurtă analiză a poeziilor lui ne va convinge despre asta.

Întiiele încercări poetice ale d-lui Rosetti aũ plăcut poate prin tonul sincer și naiv, prin spiri-tul mai senin, ce tocmai atunci, pe la 1892, se revărsa pe ici-pe colo asupra producțiunilor poe-tice romîne. Cînd versifică un dialog între Marin și iubita sa, cari, șezînd în fîn, se sărută și se giugiulesc; cînd fredonează o doină despre lifta crudă ciocoiască; cînd în poezia «Jale» dedicată lui Coșbuc, încearcă genul idilic al acestuia și cînd, în sfîrșit, în epigramele sale (nu în cele tri-viale, cărora le zice «renegate») face cîte-un spi-ritual joc de cuvinte, d-l Rosetti e de suportat și place chiar, pentru-că, fără a se afirma ca artist său cugetător original, pare a voi să pornească într'o direcție, ce se deosebește de ceata pe care tocmai pe-atunci d-l Vlăhuță o flagela de pe tri-buna Ateneului.

Dar apelul energic al d-lui Vlăhuță, adresat cel-lor «ofliți în floarea vîrstei, de un disgust molip-sitor» i-a sunat zadarinc, căci d. Rosetti nu s'a

desvoltat drept un semănător al generoaselor cuvinte». Fruntea i s'a încrețit de timpuriu, inima i s'a tulburat, a început să iubească, iar iubirea îl smulge din cercul cugetării senine și-l aruncă în valurile patimilor și ale suferințelor :

Am o amantă credincioasă
Ce mă iubește la delir
Cu ochi albaștri de zefir,
Ne 'nchipuită de frumoasă.
Eă o iubesc ca un satir.

Și cum, după d-sa, toată fericirea omenească se reduce la «al iubirei dar», se face trubadur al acestuî fel de fericire și cîntă mereu, iar prin cîntecele sale trece acelaș duh de romănțe sentimentale, pe care-l cunoaștem din ariile ce se cîntă prin toate localurile vesele, unde până noaptea târziu răsună accentele duioaselor cîntece «E prea târziu» sau «Ce vreî?» Tot ce ne-aû spus Sihleanu, Șerbănescu și Micle, tot ce-aû bagatelizat alde Scrob și Ighel, regăsim în cîntecele-romănțe ale d-luî Rosetti, dar în colorî cînd maî banale, cînd maî stridente. Banale sînt aceste cîntece prin forma în care se exprimă diferitele senzațiuni, apoî prin lipsa totală de originalitate, iar stridente pentru că sunt încărcate de fraze pe cari nu le întrebunțează de cît pîngăritorii dragosteî ideale, satirii, ear *nu* trubadurii nevinovați, cari suspină sub ferestrele dulcineelor :

Cînd își lipia de sinu-mî buza
 Din care scăpăra scinteî
 Sugea din mine ca *ventuza*
 Și 'mî încorda toți nervii mei...

Ast-fel își cîntă adese-orî «amorul păgîn», astfel își trîmbițează ieftinele sale triumfuri asupra «candoarei, ce se stinge sub calda-î sărutare». Așa că privindu-l prin prizma sumedeniei de «sensațiunii nebune», cum le zice înșuși poetul, n'am putea afirma că stăm în fața unui suflet de poet, ci înaintea noastră se desvălește un crîmpeiū de modernă psihologie socială: Un Don-Juan-poet, care coche-tează neconținut cu cetitorii și mai ales cu cetoarele sale, care simte o trebuință sufletească deosebită, ca cine-va să-l mîngîie și să-l compătimizească, își culege impresiile sale de pe la baluri mascate, apoi le preface în versuri, scrise «nopti și zile fiind pe sînul ei culcat». Ast-fel n'avem de ce ne mira, cînd acele versuri se isprăvesc ca în chipul următor :

...O, urcă cele patru caturi
 De-asupra căror staū azi eū
 Și vino ; te aștept să-mi saturi
 Și sufletul și corpul meū...

Și cu tot erotismul acesta brutal, s'a găsit un «amic» al d-luī Rosetti, un fel de *alter-ego* care să scrie în «Noua-Revistă-Romîna», că Rosetti «a le-gănat visele atitor fete, cari aū dormit și dorm încă cu volumul său sub pernă», — ceea-ce n'ar

fi tocmai un escelent certificat de cultură și... de moralitate publică pentru domnișoarele noastre.

Dar d-l Rosetti n'a scris numai versuri erotice. A-dese ori iese din lumea subiectivă și se îndură a constata, că mai există poezie și în afară de noi înșine. Om, pe care soarta 'l poartă 'n brațe, d-sa are cu ce călători prin lume, ca să vadă între altele marea și munții cu toată poezia lor măreață. Este prin urmare mai fericit ca Schiller, care a scris balada «Scufundătorul» fără a fi văzut valurile mării, zugrăvite atît de grandios și care a scris cîte-va cîntece pastorale și — mi-se pare — pe Wilhelm Tell, fără să fi călătorit mai înainte prin munții Elveției. Și cine e de vină, dacă d-l Rosetti n'a putut să scrie din intuiție, ceea-ce Schiller a intrupat numai prin puterea închipuirei? Cine e de vină, dacă Rosetti, călătorind prin munții din Arlberg nu se impresionează de cît de crucile din «cimitirul unui sat», în loc de-a privi tot în sus, către piscurile ce se pierd în zare, cum ar fi făcut ori-ce poet, care tinde a se urca și nu a se coborî în cimitir. Cine, dacă nu lipsa de talent, poartă vina că, rătăcind d-sa pe imensitatea *mării*, își închipue că se leagănă pe valurile unui *lac*, ceea-ce îl îndeamnă a înșira ca un prozaic elev de liceu, următoarele exclamațiuni :

Frumos, sublim ! Cît ești de mare
Natură, mama tuturor !
Ce mic mă simt, privind spre mare
Cînd geme ea îngrozitor.

Eû o admir în tot-deauna
 Talazurile ei îmi plac :
 Și mor s'o văd, cînd bate luna
 De-asupra ei, *ca peste-un lac.*

Acuma e furtună, fie !
 Înfuriată la delir,
 Fă, mare, ori-ce nebunie,
 Aruncă-ți apa 'n munți : te-admir !

Aceleași comparații copilărești — alt calificativ e imposibil să le găsec — aceeaș concepție mică a sublimului, revin într'un șir de versuri, în cari Rosetti face reflexiuni... filosofice, pesimiste, bine înțeles. Văzînd, de pildă, o vrabie ciripind pe gard, poetul nostru îi adresează cuvintele: Amar ție! De-ai ști că pe lumea aceasta toate sînt zadarnice, ai plînge și n'ai cînta. Saû, cu altă ocazie, văzînd pe bordul pălăriei un gîndăcel și vrînd să-l prindă, gîndăcelul viclean își desface aripile și sboară în văzduh, iar poetul oftează trist în urma lui: «Avui și eû noroc odată, dar cînd să-l prind a și sburat !...» Iar cînd își aprinde țigarea (poetul, nu gîndăcelul), filosofia începe de-abinele :

Sînt singur, amărit. Mi-aprind țigarea
 Visez în liniștea odăii goale.
 La ce bun tot? Gînd trist îmi dă ocoale,
 Făcîndu-mi și mai neagră dispararea.

Pe mîna 'mî cade însă-o pleavă moale
 Și-mî întrerupe iute aiurea:
 E scrumul cenușiû de la țigarea
 Al cărei fum se 'naltă 'n rotogoale.

Naivă ce-î și biata cugetare!

Să vrea să știe, fără ca să poată
Al nostru trai pe lume ce rost are,

Cînd ar putea așa ușor să scoată
Invățămîntul crud dintr'o țigare:
Fum sus, scrum jos, e viața noastră toată...

«Naivă ce-î și biata cugetare»; ea umblă după sisteme filosofice, cînd chestiunea e așa de ușoară. Staî pe-o canapea și cetești de pildă în «Iubita» lui Traian Demetrescu: «Mă gîndesc și fumez neconținut. Țigarea e un tovarăș de singurătate și fumul ei are o retorică: totul e fum»... Său, deschizînd Biblia, cetești acolo comparația ceva mai poetică de cît a lui Rosetti și Demetrescu: «Ce e viața noastră? Floare și fum și rouă de dimineață»... Și versul e gata, fără ca să mai adaugi alt-ceva de cît șubreda haină a rimelor, «pleava cea moale» a talentului.

Sic non itur ad astra!

Cînd orizontul unui poet e atît de mic și de spălăcit, n'avem de ce regreta retragerea cîntărețului. Cînd în 8 volume de versuri nu găsim nici o singură scînteie, din care am putea aștepta să se aprindă pe viitor vre-un foc, care să ne încălzească pe toți, de ce ne-am înduioșa? Rosetti n'a evoluționat de loc, și dacă va persista în a scrie versuri, își va compromite total nimbul ce 'i l'a creat prietenii și bunele lui relațiuni. În literatură nu lasă nici un

gol, pentru-că lipsindu-î talentul de scriitor și de cugetător și ne-avînd alt ideal de cît de ordin individual, n'a putut să-și asigure nici măcar un locșor în umbra vre-unui alt scriitor mai de valoare. Neamul însă poate să cîștige întrînsul un bărbat, care să-și dovedească vrednicia în altă direcție. Și ar fi bine ca mulți dintre poeții noștri de astă-zî să-î urmeze pilda și, svîrlind lira'n buruiene, să ne dea cît mai curînd versurile lor «Cele din urmă».

GRIMM IN ROMÎNEȘTE

În editura *Casei școalelor* a apărut un volum de literatură populară, nebăgat în seamă nici de public, nici de critică, conținând celebrele povești ale fraților Grimm în traducere românească ¹⁾.

Publicațiunea aceasta, făcută fără îndoială cu mare cheltuială și cu multă muncă, iar, după cum rezultă din prefața traducătorului *anonim*, dată la iveală în vederea unui scop anumit, merită poate mai multă atențiune, de cît șirul de cărțuli «originale» pe cari le înregistrăm în fie-care zi. Merită această atențiune pentru locul important pe care frații Grimm îl ocupă în literatura universală și al doilea pentru faptul, că traducerea acestei cărți este o lucrare îndrăzneată, care reclamă un control serios.

Numele fraților Grimm nu este tocmai străin în literatura noastră. Scriitorii noștri l-au amintit de

¹⁾ *Basmè adunate de frații Grimm*. Traduse în românește după ediția definitivă (?) Editura Casei școalelor. București 1901. I vol. 8°, de 784 pp.

cîte ori venia vorba despre importanța literaturii populare; unii se mulțumiau a' l aminti numai în treacăt, dar cu evlavie, alții, ca d-l Șăineanu, l-au însoțit de cîte-va observațiuni pretențioase. Scrierile lor însă n'au fost cunoscute, nici traduse, nici analizate pe de-a întregul. Din poveștile lor s'au tradus extrem de puține: prin cîte-va cărți școlare, prin calendare și în foiletoanele mai vechi ale ziarelor din Transilvania. La București, în «Noua bibliotecă ilustrată pentru copii» au apărut poveștile *Lupul și iezii*, *Scufița roșie*, *Cei șapte cerbi*, *Croitorul viteaz*, etc. traduse și resumate după Grimm, ciopirtite însă în mod nemilos, în-cît nu le mai poți recunoaște.

Cei doi giganți, pe cari se razimă o întreagă renaștere națională a poporului german și o nouă știință pentru toate popoarele culte, sînt vrednici de mai mult ca atît și prin o traducere bună a basmelor li se putea aduce un frumos omagiū. Vom vedea mai la vale întru-cît s'a atins acest scop.

Cînd s'au ivit frații Grimm în știință, literatura germană pornise a se desvolta cu putere în noua direcție estetică, numită pentru întîiaș dată cu drept cuvînt romantică. Pornită era ea, ce-î drept, de Herder, care desgropase comorile poeziei populare; o încurajase mult și Goethe prin scoaterea lui Faust din vrafurile cărților populare. Dar o linie clară și o bază științifică această miș-

care literară n'a primit de cît o dată cu ivirea fraților Grimm în cercul celorlalți romantici însemnați.

Grimm, Iacob ca și Wilhelm, ș'aũ făcut educația literară prin aprofundarea literaturii și istoriei elevului mediũ. În bibliotecile din Paris, unde cel dintũ a muncit mai multă vreme alături de Savigny și mai pe urmă în biblioteca din Cassel (în Hessa, patria lor) unde amĩndoi frații anĩ îndelungați aũ ocupat slujba de bibliotecari-ajutori, aũ descoperit foliante întregi de veche literatură germană, între cari prețioasa colecție a lui Bodmer. Această literatură a Niebelungilor, a Minnesaengerilor, și a cĩntecelor Eddei, ei aũ studiat-o cu deamãruntul și aũ creat din ea temeiul solid pentru toată activitatea lor de mai tĩrziu ¹⁾.

Studiĩnd sistematic și avĩnd o putere de abstracțiune deosebită, ei nu se puteaũ mãrgini la citirea lucrãri de metrică, de istorie sau de analize estetice, cum făceaũ cei-lalți din cercul romanticilor, ci, după ce aũ publicat basmele și miturile germane, aũ pornit sã scruteze întreg materialul, sã-l disece literalmente, sã stoarcă din el cĩt se poate de mult, iar rezultatul acestor experiențe a fost o serie de epocale publicațiuni.

Bogăția limbei vechi i-a determinat sã scrie gramatica, istoria și dicționarul limbei germane. Diversele idei și motivele alegorice, observate în aceste

¹⁾ *I. Grimm*, Kleine Schriften. Berlin 1864, I. p. 6 și 9.

basmе și mituri, i-au făcut să scrie studiile de mitologie germană și nordică, precum și despre vechile instituțiuni juridice la Germani. Iar fenomenele estetice i-au îndemnat să alcătuiască anumite norme de-a aprecia și cîntări valoarea literaturii populare. Și toate aceste studii — publicate mai întii prin diferite reviste, în deosebi în *Zeitung für Einsiedler* a lui Görres și Arnim—au servit ca impuls și altor neamuri. Glasul lor a fost glas de buciwm trezitor. Popoarele au început să se intereseze de avutul lor spiritual. S'a dat naștere unei nouă ramuri literare, literaturii populare comparate. S'a stabilit o apropiere între popoarele indoeuropene, — între, «popoarele nobile», cum zice Grimm. Atunci se auzi întâiaș dată și de basmele noastre, publicate de frații Schott în traducere germană. Literatura populară trăise pîn aci într'adevăr traiul Cenușăresei din poveste, iar cei doi feți frumoși ai științei, frații Grimm, o ridicaseră la strălucirea meritată.

În Germania, e adevărat, exista și mai nainte oare-care interes pentru basme. Încă în veacul al XVIII-lea se popularisează acolo povești de origine franceză din colecțiile lui Perault și a contesei d'Aulnoy, precum și «O mie și una de nopți după traducerea franceză a lui Galland ¹⁾. În urma lor au scris: *Musaeus* «Basmеle germanilor» (1762

¹⁾ W. Scherer, Iacob Grimm. Berlin 1885, p. 104.

—85), *Fritz Naubert* «Basmе nouă» (1789—93), *Tieck* și mulți alții, dintre cari nu vom uita pe *Wieland*. Toți aceștia însă nu scriau basme populare, nu le culegeau din vatra poporului, ci creiau ei înșiși subiecte artificiale, ce se asemănau celor din popor. Ori cum însă, ei au pregătit terenul și frații Grimm n'au avut decît să dea mișcării o direcție superioară, împreunînd interesul științific cu cel estetic.

Și cum au reușit?

Teoriile fraților Grimm se referă înainte de toate la forma basmelor. Ei au stabilit întîia oară principiul, de-a menține strict forma populară, reproducînd poveștile întocmai din graiul poporului. «În ceea-ce privește modul cum am cules basmele noastre — scriu ei în prefața întîiului volum — am avut în vedere o reproducere fidelă și adevărul. Adecă, n'am adaus din propriul nostru îndemn absolut nimic, n'am înfrumusețat basmul cu nici o trăsătură de a noastră, ci le-am reprodus conținutul întocmai, cu toate particularitățile lui» ¹⁾. Și acest procedeu frații Grimm l'au urmat nu numai pentru a fixa felul de povestire al țăranului și a nu scăpa nimic din vedere din frumusețile poetice, ci mai ales de dragul *limbei populare*, socotită de ei drept o condiție esențială. Stăm — zic ei, vorbind despre

¹⁾ *Kinder und Hausmärchen*. Grosse Ausgabe. Göttingen 1894, ediția VIII pag. XV.

necesitatea limbei *dialectale* — în fața unui cas, cînd limba literară, orî cît ar fi de fină și de cultă, orî cît de mlădioasă și de artistică, se dă de gol și pierde din gust, căci nu se mai lipește de simburile basmului».

Se explică ușor de ce frații Grimm insistau atît de mult asupra acestui punct. Convingerea lor era, că genul cel mai desăvîrșit al poeziei orî-cărui popor este basmul și că basmele fiind vechie poezie națională, conțin în acelaș timp reminiscențe mitice străbune. Orî-ce prelucrare a basmelor ar însemna a le distruge valoarea națională și poetică primitivă a le «smulge ein cercul simplității și al inocenței lor».

În ceea-ce privește originea basmelor, teoriile fraților Grimm, la început strict naționale, mai tîrziu se lărgesc. În edițiile ulterioare se recunoaște un fond comun basmelor tuturor popoarelor indo-europene. Între alte locuri Iacob Grimm scrie în prefața traducerii *Pentameronei* lui Basile următoarele: «Poveștile sunt ecourile admirabile și cele din urmă ale miturilor străvechi, cari au prins rădăcină în Europa întregă. Să nu ne mai amăgească afirmațiunea, că toate basmele s'ar fi născut într'un loc anumit, de unde s'ar fi răspîndit pe cărări imposibil de controlat. Prin colecțiile mai nouă, cum sunt cele valahe, ungurești și sirbești, lucrul este desmințit în de-ajuns. Precum între limbile tuturor popoarelor europene este un anumit contact, ast-fel există în toate basmele un ton fun-

damental comun, de și, trebuie să recunoaștem, în afară de asta *fie-care popor își menține particularitatea sa specială*» ¹⁾.

Dintre diferitele teorii asupra originii basmului părererile aceste ale lui Grimm — scrise probabil ca răspuns indirect lui Benfey, care stabilise India ca leagăn al basmelor europene — conțin cel mai mare fond de adevăr. Nicî vechimea basmului, nicî reminiscentele mitice, nicî înrudirea lor nu pot fi tăgăduite și mai ales fondul național este evident. Acest din urmă fapt a servit de motiv multor prestidigitatori literari, îndeosebi de origine semită, să combată orî-ce interpretare naționalistă și să îmbrățișeze vagile teorii solare.

Nicî Scherer în monografia amintită ²⁾, de și aderent al teoriei lui Benfey, nu tăgăduiește o parte a caracterului național al basmelor. «Poveștile noastre — zice el — conțin hotărît poezie națională, cel puțin poezie naționalisată. Dacă le vom compara cu altele, se vede clar, că totul în ele este german : costum, moravuri, regiuni și superstițiune. Germană e poesia pădurei. Germani sunt regiî încoronați și germane sunt resturile păgînismului»...

Așa că chiar presupunînd vechimea foarte mare a basmelor, ele aû fost asimilate de fie-care popor

¹⁾ Giambattista Basile. *Pentamerone*. Uebersetzt von Felix Liebrecht. Breslau 1846. p. 10.

²⁾ Op. cit. p. 111.

în parte, li s'a imprimat caracterul individualității etnice : fie-care popor a introdus în ele concepțiile sale proprii de religie și de moravuri.

Numai admițînd valoarea națională a basmelor ne putem explica motivul pentru care frații Grimm ș'aū numit cartea lor un *manual de educație națională*. «Intenția noastră — zic ei în prefață — a fost, ca poezia din aceste basme să-și facă efectul, să însuflețească pe orî și cine, pentru-ca această carte să ajungă un adevărat manual de educație».

Se știe bine, cît de puțin s'aū înșelat în așteptările lor. Intîiul volum al basmelor a apărut la 1812. În curînd un al doilea și al treilea volum, acest din urmă conține teorii și explicații. Edițiile s'aū repetat una după alta și poporul din toate provinciile germane cerea cu însuflețire tot mai multe. Cred că nu este exagerat a afirma, — că aceste povești ș'aū avut și ele un rol mititel la închegarea Germaniei unitare de astăzi.

Ca orî ce publicațiune senzațională, cartea fraților Grimm a deșteptat în mod firesc interesul altor popoare și a fost tradusă în diferite limbi europene. Mai ales ediția cea mică, în care sunt grupate poveștile tipice, s'a răspîndit repede.

Cunoscîndu-se însă pe de o parte caracterul specific german al acestor basme, pe de alta tendințele urmărite de frații Grimm, naște întrebarea : care poate fi scopul și care e rezultatul unei asemenea traduceri ?

Știința nu are nevoie de traduceri, căci orî-ce bărbat de știință va trebui să se servească de original, de cîte-orî va voi să cunoască poporul german din basmele și credințele lui.

Traducătorii acestor basme le recomandă în deoște ca lectură pentru popor și în deosebî pentru copii. Resultate bune însă nu s'aũ constatat nicăiri și nici nu se puteaũ constata în urma acestei lecturî, căci e absolut nelogic a voi să exercitezi vre-o înrîurire asupra sufletului unui popor negerman prin cetirea basmelor germane. Chiar de curînd citeam următoarea constatare a unui scriitor maghiar: «Dintre miile și frumoasele povești germane *abia vre-o șase* vor fi pătruns în literatura vie a poporului nostru; căci în poezie, ca și în realitate, lumea de simțire germană este foarte îndepărtată de lumea noastră; alții sunt eroii și alte idealurile lor»....

Și în acelaș raport stăm și noi cu basmele germane. Nici noi Romîniî nu putem și nu voim să împletim cununî de laurî în jurul eroilor poveștilor străine. Și de ce am face-o! Nu avem și noi destui eroi și feți frumoși în basmele noastre? Nu avem și noi zîne dalbe destule? Trebuie să recurgem la *nixele aquatice*, cum așa de rău romînește a boțezat traducătorul romîn (?) pe zînele germane?

Suntem un popor așa de bogat în basme, în cît în direcția aceasta puține popoare ni se put asemana! Am avut talentați, dacă nu chiar geniali

povestitori și culegători de povești. O comoară națională întregă e îngropată în colecțiile publicate, cari zac în librării, necumpărate și necitite, apreciate mai mult de străini, de cât de noi. Necesitatea basmelor *străine* nu o simțea nimeni!

Nu tot ast-fel gîndește însă traducătorul basmelor lui Grimm. El a *căutat* o *motivare* a lucrării sale și o exprimă în următoarele :

«Prin citirea unor basme de felul acestora în șezători, la clacă sau la gura sobei, *se introduce în mintea așcultătorului un nou material de fasonat după spiritul lui*. La rîndul lui fie-care povestitor va îmbrăca basmul auzit într'o haină nouă, croită dintr'o stofă romînească, îl va primeni după felul lui de a cugeta, înlocuind metaforele prin asemănări mai apropiate cu felul lui de a vedea lucrurile, transformînd și localizînd personajele. Așa că după o trecere de vreme literatura poporană romînească se va fi îmbogățit (!) colosal cu aceste împrumuturi (!), care 'și vor fi perdat însă caracteristica străină și vor fi adoptat un caracter cu totul romînesc. *Să nu se crează însă, că cu aceasta se aduce un serviciu rău folk-lorului, falșificîndu-se prin introducerea elementelor străine literatura poporană băștinașă a Romînilor*»...

De crezut, nu credem, dar tentativa o vedem! Traducătorul, convins probabil de superioritatea basmelor germane față de ale noastre, invită pe cititor a'și «fasona materialul», a «înlocui metaforele»,

a localiza și transforma personagiile, ceea-ce dacă s'ar realisa, evident că s'ar săvîrși o operă destructivă, căci elementele străine — cu toată ciudata protestare a traducătorului — ar falsifica inevitabil fondul național al basmelor noastre.

Din fericire însă generosul traducător, care în acest chip vrea să ne îmbogățească «literatura poporană băștinașă», nu va putea să-și realizeze dorința. Zădarnic cetitorul va lua aceste traduceri cu sine «la clacă sau la șezători» și va căuta acolo «să introducă ascultătorilor materialul de fasonat», căci nici odată basmele nu s'aũ născut și nu s'aũ desvoltat pe calea aceasta, adică de sus în jos, de la cãrturar la popor. Procesul de asimilare și de *transmisiune* a basmelor este cu totul altul. Poporul nostru împrumută basmele de la toate popoarele, începînd cu epoca de migrațiune, pînă la sfîrșitul stăpîniri turcești, cari aũ trecut peste noi și ne-aũ lăsat nu numai triste amintiri, ci și basme și alte genuri de literatură, împrumutînd în schimb și ele de la noi. Dar din *cãrțile* acelor popoare, sau din traduceri, nu avem cunoștință să se fi popularizat vre-un basm, — n'aũ pătruns în poporul nostru nici chiar fantasticele *Nopți o mie una*, deși traducerea lui Barac e destul de veche și destul de rãspîndită.

Ast-fel fiind, traducătorul basmelor germane nu trebuie să urmărească scopuri imposibile, ci să se mulțumească pur și simplu, a le recomanda ca o lectură distractivă și interesantă, și anume *nu*

pentru popor, ci pentru clasa cultă, dînd ast-fel prilej fie-cărui laic, știutor de carte, să arunce o privire în viața sufletească a poporului german. Și numai ast-fel se putea aduce un omagiū fraților Grimm, în sensul cum am vorbit mai sus.

Dar în definitiv nici acest din urmă scop, singurul admisibil, nu putea fi atins de cît printr'o traducere bună. Se știe însă, că o traducere bună a basmelor fraților Grimm, e o muncă aproape imposibilă, tocmai pentru caracterul național german al numitelor basme. Ne-o spune însuși Iacob Grimm, în una din prefețele edițiilor ulterioare, că din toată puzderia de traduceri una singură e mai reușită și anume cea englezească, făcută de *Edgar Taylor*, iar reușirea acestei traduceri se explică prin înrudirea dintre limba germană și cea engleză.

Despre traducerea romînească nu se poate afirma că ar fi reușită. Și defectele sunt așa de multe, în-cît un recensent, care nu și-ar da seama de greutatea cele mari cu care traducătorul acestor basme a trebuit să se lupte, ar fi clasat traducerea basmelor lui Grimm printre cele mai slabe traduceri în literatura noastră. Găsesc însă, că pe ici, pe colo e multă muncă, multă sfortare de a învinge marile greutăți. Dar sunt și greșeli cari nu se pot ierta.

Să începem numai de-cît cu titlul cărții.

Traducătorul ne spune, că a tradus după o ediție «definitivă». Cum însă o ediție definitivă a po-

veștilor fraților Grimm nu există nici în original, presupunem că traducătorul a voit să zică «ediție completă» și a tradus *vollständig* cu definitiv. Iniția probă că nu știe nemțește.

Dar nici completă nu este traducerea română. S'au omis cel puțin vre-o patru-zeci de basme, între ele toate cele scrise în dialect, despre care Grimm scria : *gerade diese sind die ältesten und die besten*. Apoi nici pe cel mai tipic basm german, pe zîna *Schneewitchen*, basmul așa de poetic și de celebru, nu-l văd în traducerea românească. Așa că e falș a vorbi de o ediție — definitivă.

În cît privește limba, în care poveștile trebuie traduse, ea nu poate fi alta de cît limba basmelor noastre, limba cea figurată, propozițiile scurte și concise din aceste. Traducătorul fraților Grimm însă n'a urmat acest principiu și dă probe că a cetit prea puține basme romîne.

Înainte de toate traducerea e prea puțin romînească. Așa de pildă nu cred să se zică undeva : băgasem acuși bine *icul de spintecat (!) lemne* (p. 468) ; căpătă poftă să *colindească* (p. 141) ; începu să *coase* griul (p. 276) ; etc.

Traducerea apoi e prea textuală. De pildă : *zau-sten ihm das Fell* = îi *ciufuleau* blana ; *frug bei ihm an* = întrebă *la* dînsul (ovreism ?) ; *musicantî orășeneștî* = *Stadtmusikanten* ; *stumpfe Axt* topor ciuntit ; *hopsasa-vivallalera* ; *in die Finger schneiden* = își tăia *în* degete, etc.

Greșelile de interpretare a textului *german* sunt așa de multe în cât aş putea umplea coloane întregi cu ele. Jicnitoare sunt și multele diminutive, cari sunt la locul lor în textul german, nu însă și în traducere, mai ales când aceste diminutive sunt făurite *ad-hoc*.

În asemenea condiții e ușor de înțeles, că poveștile germane se vor părea greoaie, lipsite de frumusețea exterioară, care ar trebui să se întrevadă din farmecul limbei. Lipsesc apoi din traducere și *versurile* cele mai multe, cari fac parte organică din poveștile fraților Grimm. Lipsesc podoaba ce consistă în multele *aliterațiuni*, iar în locul lor ni s'a dat o sarbădă localizare; cetim despre «jupîneasa Holle», «jupîneasa Trude» și despre «nixa de fintină». E o lectură străină și ca formă, nu numai ca fond. Poveștile aceste în loc să se isprăvească cu «mă pucă pe-o șea și o spusei așa» au următorul sfârșit:

*Basmul meu s'a sfârșit
Coea merge-un șoricel...*

Nu! Nu ast-fel se putea aduce un omagiù memoriei fraților Grimm. Orî câtă muncă s'ar fi depus la executarea acestei publicațiuni; ea rămîne o lucrare nereușită și prin urmare inutilă. Ear «Casa școalelor», care a editat-o, ar face bine, ca în loc de-a o răspîndi să confiște toate exemplare, dintr'un interes literar și național.

TRADUCĂTORII LUI HEINE

Wolfgang Menzel, înverșunatul adversar al lui Heine, cunoscut în literatura germană prin rolul de înăbușitor al curentului liberal în artă și de denunțat al grupărei literare, numită «Juna Germanie», relevînd importanța traducerilor pentru desvoltarea orî-cărei literaturî, împarte pe traducători în două categorii. «Unii — scrie el — sacrifică fondul poeziei pentru formă, ideia pentru cuvînt, înțelesul pentru sunet; alți procedează invers. Unii caută să scoată la iveală frumusețea și armonia expresiei originale, alții să reproducă înțelesul real al noțiunei. Cei dintîi formează majoritatea, căci un sunet armonic, un ritm plăcut și o rimă bogată înșală urechea și te face să treci cu vederea defectele cuprinsului, pe cînd traducerile textuale, sau chiar versurile traduse în proză, nu se citesc. Aceasta este o mare greșală, căci nu metrul, nici rima, ci *înțelesul* e lucrul de căpetenie. (Deutsche Literatur. Stuttgart, 1828, I, p. 40).

Cuvintele acestea ale criticului reacționar de ordinioară resumă teoria traducerei libere și textuale, teorie potrivită și cu punctul de vedere de astăzi, devenit științific; ele au nevoie însă de oare-cari adăugiri. Astăzi, la traduceri artistice, forma nu ni se va mai părea atit de accidentală, dovedit fiind, că o operă de artă numai în o haină aleasă poate înriuri asupra mulțimei și a literaturii și poate să aibă acea «influență hotăritoare la fixarea limbei literare», asupra căreia s'a insistat atit de mult de d. Gherea și cu drept cuvînt. Cu cît traducătorul va fi mai bogat în calități artistice, cu cît se va apropia mai mult de talentul autorului din care traduce, cu atit el va ști să găsească mai ușor forma cea mai potrivită, fără să suprime ceva din conținut. El se va apropia chiar de original, cînd se va putea pătrunde de toată puterea concepției originale. Iar cînd traducătorul va mai întruni și calitatea, cerută de Lessing, de a fi *congenial*, adecă la acelaș nivel de înaltă inspirație și de o forță creatoare cu autorul străin, traducerile lui vor ajunge toată perfecțiunea posibilă, fapt destul de rar, dar nu imposibil.

În cele următoare voi cerceta pe scurt, în cari anume categorii, dintre cele arătate, sar putea împărți traducătorii romîni ai lui Heine. Sînt atit de mulți, încît o grupare și o privire a lor mai de aproape va presenta oare-care interes, îndeosebi

acum, cînd volumul d-lui St. O. Iosif ¹⁾ ne îndeamnă să ne amintim și de cei-l-alți traducători ai acestui poet.

Din întreaga literatură germană Heine este, fără îndoială, poetul cel mai bine cunoscut la noi. Puterea de sugestiune, simplitatea limbei, imaginile frapante și adeseori paradoxale, spiritul demonic și aristofanic — aū atras și la noi, ca și la alte popoare, de timpuriu atenția poeților și nepoeților asupra lui. El este astăzi unul din cei mai populari poeți lirici ai literaturii universale. Nouă ne e cunoscut nu numai din traducerile apărute în reviste; versurile lui se cîntă prin saloane, ca și prin grădinele publice, unde în serile de vară formează deliciul păturei obosite de munca zilei.

Mult aū contribuit la popularizarea acestui nume și notițele biografice ce apăreau din cînd în cînd în revistele și ziarele noastre. Ast-fel *Albina Pindului*, redactată de entusiastul iubitor al literaturii germane, H. Gr. Grandea, publica pe la 1868, în traducere, un lung articol, scos din cartea lui Eduard Schurè : *Histoire du Lied in Allemagne* (Paris 1868), în care Heine era zugrăvit în cele mai călduroase cuvinte ²⁾.

¹⁾ *Romanțe și cîntece* de Heine. Traducere în versuri de St. O. Iosif. București 1901. I vol. în 8°, 108 pp.

²⁾ *Albina Pindului*, 1868, p. 233. Ed. II din Schurè apărută anul acesta.

O probă evidentă despre predilecția traducătorilor romîni pentru Heine e faptul, că unele versuri ale lui, cum sînt: *Loreley*, *Vedeni*, *Asra*, *Don Ramiro*, *Floare de Lotos*, *Aș vrea ca durerile mele*, aū fost traduse de mai mulți inși, așa că astăzi avem cîte patru și cîte cinci variante de traduceri ale uneia și aceleiaș poezii. Decît, aceste numeroase traduceri sînt rareori și fericite; în puține din ele recunoaștem pe Heine cel adevărat.

Dacă este adevărată afirmațiunea criticilor anti-semiți (dintre cari mai cu dinadinsul s'aū ocupat de Heine: Treitschke, v. Hehn și Kirchbach) că Evreii aū contribuit mai mult de cît orî cine la puțînă recunoștință și iubire a elementului german pentru Heine, presentîndu-l cu stăruință ca o expresie genuină a spiritului judaic¹⁾, apoi nu este mai puțîn adevărat, că traducătorii nechemați aū usurpat de-a binele numele și reputația acestui poet, redînd în multe casuri o simplă travestie sau caricatură a lui, procedeū nu tocmai potrivit, cînd vreai să popularizezi un autor străin și să beneficiezi de ceea ce a creat el.

Majoritatea traducătorilor romîni într'adevăr nu sînt de cît niște caricaturisti fără voie. În traducerile lor nu scînteiază focul genialității lui Heine,

1) Păcat pe care l-aū săvîrșit și scriitorii evrei dela noi. Vezi «Henri Heine ca reflex al spiritului judaic», în *Anuarul pentru Israeliți*. București 1893.

nu ne încântă farmecul dulce al limbei lui. În ele nu găsim nici naivitatea nici satira lui, cu un cuvânt nimic din însușirile lui caracteristice. Căusele sînt două: Întîiu de toate Heine nu se poate traduce de cît de cel ce scrie o limbă bogată, și mai ales nu se pot traduce acele versuri ale lui, cari sînt de o rară subtilitate poetică, pline de cuvinte de spirit și de alusiuni fine. Al doilea, cei mai mulți din cîți s'aũ îndeletnicit cu traducerea lui Heine, aũ fost niște poeți cîrpaci, cari n'aveaũ nimic comun cu Heine și în genere nimic comun cu arta. Îată pentru ce, cu toată răspîndirea poeziilor lui, Heine a rămas aproape fără nici o înrîurire asupra literaturii noastre de pînă acum. Afară de Steurmann, care în *Liricele* sale (Iași 1898) imitează pe Heine cu o suspectă stăruință, nici un alt scriitor de versuri nu presintă vre-o influență vădită a poeziei lui, ca fond.

Heine a început să fie tradus în romînește încă de pe cînd era în viață.

În «Foaia pentru minte, inimă și literatură» din 1846 (p. 248) găsim una din cele dintîi, dacă nu chiar cea dintîi traducere din Heine, făcută de *Iosif Many*, un autor de versuri și de nuvele, pe care-l întilnim adeseori în coloanele ziarelor de atunci de peste munți. Reproducem această poezie aici, ca un document istoric-literar în materia ce ne preocupă, punînd'o alături de traducerea aceleiași poezii, făcută de St. O. Iosif.

Iosif Many

Peste-a mării țermi tăcute
 Steagul nopții s'a lățit
 Luna printre nouri străbate
 Unda mării a grăit :

«Doar a 'nebunit cutare,
 Saū e doar înamorat ?
 Căci privește de odată
 Și voios și supărat».

Zîmbind însă luna zice :
 «Treî apasă 'n acel bîet
 Și nebun și amarez e
 Peste-aceasta-î și poet !»

St. O. Iosif

Pe deșertul țarm al mării
 Noaptea s'a lăsat și 'n noapte
 Dintre nori se rupe luna
 Și din valuri sună șoapte :

«E nebun pe semne-acela
 Dacă nu-î înamorat ?
 Vecinic trist și vecinic vesel,
 Parcă-î lucru necurat».

Printre nori se furișaza
 Luna cu zimbiri șirete :
 «E nebun, înamorat e,
 Pe de-asupra și poet e !»

Între aceste două traduceri s'a scurs un interval de 56 ani și cu toate astea nu vedem deosebiri de limbă tocmai esențiale. Limba lui Many este cea scrisă în acel timp de ardeleni, cînd curentul latinist nu devenise încă atit de intransigent. Și, accentuez de pe acum, că limba scrisă de St. O. Iosif în toate versurile și traducerile lui este aceasta. S'a întors adică la epoca, în care Gavriil Munteanu traducea pe Werther și Aaron Florian își scria istoria într'o limbă lipsită de latinisme și franțuzisme, în schimb însă «patriarhal» de romînească.

Mai târziu, pe la 1865, încep să se ivească în Transilvania alte tradureri din Heine, cari poartă pecetea poeziilor lui Eliad, bîjbîind de expresii ita-

liene și neținându-se strict nici de textul original. Aceste traduceri apar în «Familia» și cele mai multe sînt scrise de D-l Iosif Vulcan. Iată un exemplu :

I. Vulcan. 1868.

St. O. Iosif.

Noaptea lină se *estinde*
Peste munte și cîmpie
Intre stele *strălucinde*
Trece luna argintie

In amurg tîrzia rază
Peste crîng și văi adoarme
In albastrul din vesduhurî
Luna plină schinteiază

Lingă lac *grelușa* cîntă
Și din lac ies șoapte line,
Călătorul se încintă
De suave, dulci suspine.

Cîntă greerî la isvor,
Apa strălucind se miscă,
Ascultînd, robit de farmec
Stă drumașul visător.

Singurică 'n lac se scaldă
Zinișoara *belă*, jună,
Umăru-î și mîna-î dalbă
Strălucesc frumos în lună.

Las' isvorul ce răsună,
Mîndra zină mi se scaldă
Umeri goi și albe brațe
Strălucind în clar de lună.

Intre aceste două traduceri distanța de timp nu mai e atît de mare, dar cu atît mai mare e deosebirea de formă, de limbă și de simțire.

La același nivel, cu mică variațiuni, staū și traduceri ulterioare, apărute în revistele din Transilvania. În *Familia* găsim traduceri de : P. Dulfu (1881), B. V. Gheorghian (1884), Al. Macedon-schi (1888), Const. G. Brăileanu (1881) și alții ; în *Amicul Familiei* din Gherla traduceri de : Iosif Popescu (1888) și C. Morariu ; în *Rîndunica* din Sibiu un șir întreg de M. de Bonachi, iar afară

de aceștia aŭ mai scris toți cîți s'aŭ încercat vre-odată să lege cîte-va fraze, ca să le boteze poezie. Traducerile înșirate aici nu pot fi socotite, aproape în totalitatea lor, ca avînd vre-o valoare literară. Autorii lor aparțin acelor scriitori, despre cari W. Mênzel spune că «întortochiază construcțiunile, scot fraze întregi și le petecesc cu altele, întrebuințează chiar cu totul alte imagini și alte cuvinte, numai ca să le iasă metrul și rima...» (l. c. pag. 50). Iată un exemplu :

P. Dulfu.

Un tînăr iubește o fată,
Iar ea pe altul adoară
Și acel altul iar cu alta
Mai iubită se însoară.

Fata-și dă din ciudă mîna
Primului bărbat ce-o cere,
Bietul june ce-o iubește
E lipsit de mîngăiere.

Asta-î o poveste veche
Dar în veci rămîne nouă,
Ș'astfel vaî cine-o pățește,
Inima-î se frînge 'n două.

St. O. Iosif

Un tînăr iubește-o copilă,
Copila pe altul îl vrea,
Acesta iubește pe alta
Și chiar se cunună cu ea.

Copila atunci se mărită
Din ciudă cu 'ntîiul venit
Ce grabnic o 'ntîmpină 'n cale,
Iar tînărul umblă mîhnit.

Povestea e veche și totuși
Rămîne de-apururea nouă
Și-aceluia cui i se 'ntîmplă
Îi sfîșie inima 'n două.

Traducerile lui Iosif, citate aici, ca măsură de comparație, nu sunt cele mai desăvirșite din colecția lui; ele sunt cu toate astea suficiente, pentru a dovedi banalitatea traducerilor celorlalți.

Criticul și poetul K. Bleibtreu a zis despre Heine

că e totdeauna melodic, chiar cînd e necuviincios; expresiile lui sînt totdeauna poetice, chiar cînd în aparență sînt triviale. Aceste sînt secretele creațiunii lui poetice» (*Revolution der Literatur*, Leipzig, ed III, p. 60). Defectul cel mare al traducerilor noastre este că aceste «secrete ale creațiunii poetice» se pierd în ele cu totul și nu rămîne de cît un schelet hidos și rece, ca toate scheletele.

Cu mult mai bune sînt traducerile apărute dincoace de Carpați, cari în general sînt scrise într'o limbă mai naturală și mai frumoasă, dar păcătuiesc foarte mult în cea-ce privește interpretarea credincioasă a textului.

Printre cele dintîi traduceri din Heine apărute aici, este una de *A. Pileski* «Unde țî-e mîndra bălaie», o mică și frumoasă poezie, apărută în revista D-lui Hasdeu *Din Moldova* (1863, t. II, p. 28.) Cîțiva ani în urmă *Convorbirile Literare* încep a publica o serie de traduceri bune. Cele mai multe sînt făcute de Colonelul N. Skelitti, mai apoi de T. V. Stefaniu, una de d-l I. Negruzzi și una de d-l N. Quintescu. Aceste sînt întîiele succese în direcția popularizării lui Heine. Urmează Grandea cu cîteva traduceri în proză din *Albina Pindului*. De-aici înainte apar sporadic în ziare și reviste pînă ce *Viața* d-lui Vlahuță le dă din nou o atenție călduroasă. Aici încep să publice traduceri d-nii *St. O. Iosif* și *I. Gorun* (Al. Hodoș), amîndoi alegînd bucăți de forță și amîndoi traducînd cu foarte

mult talent. Sînt de amintit și traducerile lui O. Carp (Loreley). În același timp (la 1896) apare colecția de traduceri din *Cartea Cîntecelor* de G. D. Pencioiu (Bibl. de popularizare a lui Samitca, Craiova), care n'a fost remarcată nici de public, nici de presă. Pentru ca lista să fie completă amintesc și antologia lui G. Lazu, cuprinzînd traduceri destul de rele.

Nu voiî insista asupra fiecăruia din acești traducători de ocazie. Ceî carî și-au dat mai multă silință să aprofundeze și să înțeleagă pe Heine sînt Skelitti («Poesii», Bîrlad 1888, p. 245-296), Pencioiu (*Cartea Cîntecelor*) și St. O. Iosif.

Skelitti, apreciat pentru traducerile din autoriî germanî, dintre carî partea dintîi a lui *Faust*, făcută în colaborare cu V. Pogor (1862) i-a asigurat un nume vrednic în literatura noastră, a fost un traducător dibaciî, i-a lipsit însă o condiție principală pentru a reuși pe deplin : poezia însăși. Bucățile de cuprins descriptiv, cum sînt «Grenadirîi», «Convorbire pe cîmpia Paderborn», «Belsazar», se citesc ușor, sînt chîar traduceri de merit; poeziile pur lirice însă, și în deosebî cele erotice, în carî se manifestă pasiunile poetului, sînt palide.

Mai puțin poet decît Skelitti este D. Pencioiu, deși trebuie să-î recunoaștem străduința de a imprima traducerilor sale pecetea poeziei cu ajutorul unor frumoase expresii romînești, împrumutate din versurile lui Eminescu. De aceea n'aș putea îm-

părtăși părerea d-lui Virgil Popescu, care (în «Convorbiri Literare» an. XXX p. 136) socotește pe d-l Pencioiu «așa de slab, încît din 25 poezii traduse, nu e una care să fie în stare să te facă să simți farmecul originalelor corespunzătoare». Traducerile lui sînt un pas înainte față de cele anterioare, orî cît de incolor ar fi ele în comparație cu originalul.

Dintre toți traducătorii lui Heine nimenea nu l-a înțeles însă ca St. O. Iosif. Acesta știe nu numai să se coboare în sufletul poetului străin, ci pe lîngă aceasta îl studiază în mod obiectiv, până în cele mai ascunse taine ale lui. Faptul că Iosif, de cîte orî publică o poezie în a doua ediție, reproducînd-o d. p. din revistă în broșură, ni-o prezintă schimbată, îmbunătățită, ne dovedește, cît de mult îl preocupă subiectele sale și cît de gelos este de a ajunge la forma cea mai desăvîrșită posibilă. În privința aceasta are de model deadreptul pe Heine, despre care se știe cît de mult îndrepta și cisela, până ce găsia forma ce-î convenia mai mult.

Cel ce ține să se convingă despre absoluta superioritate a lui Iosif față de ceilalți traducători, să compare întîia bucată din colecția lui cu traducerea corespunzătoare din Skelitti și Pencioiu și va vedea ușor, că numai traducerea lui Iosif se apropie de original, de această fantastică creație din tinerețele lui Heine, cînd, în accente triste, își cînta nenorocita dragoste pentru Amalia.

Acelaş lucru se va observa, comparînd «Grenadirii» lui cu alte traduceri, apoi «Don Ramiro» cu traducerile d-lor I. Vulcan, Steuermann, etc.

Remarcăm în traducerile lui Iosif tot versuri de cele mai caracteristice pentru cunoaşterea lui Heine, versuri de rare frumuseţi onomatopeice, foarte greu de interpretat chiar în proză. Poezii ca: *Klinge kleines Frühlingslied, Im wunderschönen Monat Mai, Das Herz ist mir bedrückt*, sînt aproape nişte probleme lingvistice pentru traducătorii conştiinţioşi. Iosif a rezolvat aceste probleme cu mult succes:

Mî-e inima tristă şi dornic,
Mă 'ntorc către timpul trecut,
Cînd omul era mai statornic
Şi traiul era mai plăcut.

Şi astă-zî, ce goană grozavă!
Ce jale, ce lipsă de-avînt!
E mort Dumnezeu din slavă
Şi demonu-i mort pe pămînt.

Ah! toate-mî par triste, bătrîne
Şi putređe 'n sîmburul lor:
Aş vrea ca să mor pînă mîine
De n'ar fi un pic de amor...

Iar ca exemplu strălucitor de congenialitate dintre Iosif şi meşterul pe care ni-l presintă, poate servi, între multe, şi următoarea strofă:

Spumegă marea sub stinca runică,
Pe stincă staū pierdut pe gîndurî,
Șueră vintul, zarea se 'ntunecă,
Păsări de pradă țipînd alunecă,
Trec valurile rîndurî-rîndurî...

Iosif a evitat să ne facă cunoscut pe Heine cel plin de contradicții, saū, mai corect, pe nefericitul Heine, care adese-orî era în contrazicere cu sine însuși. Nicî pe Heine naționalistul, saū pe Heine trădătorul, nicî pe Creștinul saū pe Ovreiul ateū, nicî pe idealistul saū pe brutalul și decadentul, nimic din toate aceste antiteze; din multele culorî Iosif a scos pe cea simpatică, pe aceea care i-a asigurat de mult un loc de frunte printre litericîi cei mari ai omenirei, pe Heine-poetul. Aceasta denotă că Iosif a voit să asigure poetului saū toată cinstea ce i se cuvenia.

Autorul blajin al *Patriarhalelor*, seninul cîntăreț al «doinei bătrîne», a căruî notă originală se afirmă din ce în ce mai mult, a căruî individualitate se anunță în trăsăturî tot mai marcante, nu putea să se inspire decît de acea parte a lui Heine, cu care el însuși este în parte înrudit, de acele acordurî, carî vibrează și în sufletul lui. Iosif e și el poet romantic, și aceasta l-a apropiat atît de mult de Heine; el nu aparține însă romantismului fantastic, pe care nimenî nu l-a combătut cu mai multă înverșunare ca Heine («Die romantische Schule»), nicî impresionismului vag saū decadent, ci roman-

tismului sănătos, dezvoltat sub influența istoriei și a naturii nemărginite, elemente necesare de inspirație pentru adevăratele talente poetice.

A traduce cum a tradus Iosif, înseamnă a crea o operă de artă care rămîne și a cărei influență binefăcătoare în literatură se va resimți.

UN POET RECLAMAGIU

Platitudinile de stil și de gândire ale versificatorilor Pelimon, Aristia, Catina, Aricescu și cum se mai numeău contimporanii uitați ai lui Bolliac, au revenit în literatura noastră și se regăsesc la un stol întreg de tineri scriitori, proclamați poeți. Deosebiri mai esențiale între unii și alții se găsesc numai în subiectele cîntării lor. Bătrîniî aceia, bine-rău cum știaū, îmbrăcaū în forma versului momentele principale din trecutul glorios al neamului nostru, saū scriaū eventual ode, cînd se vota cîte o lege, favorabilă țării romîneștî. Tinerii de astă-zî însă își cîntă «suferințele» lor proprii, își mărturisesc «păcatele» lor, saū se avîntă la probleme abstracte, neînțelese de dinșii, fără a mai ținea seamă de nevoile saū bucuriile neamului lor și fără a avea alt-ceva romînesc în scrișul lor afară de limbă. Cînd însă stai să-î judeci de-o potrivă și anume sub raportul calităților artistice și al capitalului lor de idei clare, înrudirea între «poeții» acestor două generații este evidentă.

Autorul volumului de versuri, înzestrat cu pomposul titlu însemnat mai jos ¹⁾, aparține și el acestei categorii de scriitori și este poate prototipul lor de astăzi, putînd servi ca model, celor ce ar avea de gînd să priveasca mai adînc în sufletul și în lumea de cugetare incoherentă a șirului de credincioși, cari — poate nechemați de nimeni și de nimic — vin să se închine zilnic la altarul seducător al poeziei romîne.

Dacă cu toate astea d-l Becescu a reușit să fie luat drept «puternic talent» și să ajungă în posesiunea unor scrisori de încurajare și de sfătuiră binevoitoare din partea unor bărbați cu autoritate nediscutată în materie de critică literară, — scrisori atît de rău interpretate de d-sa și întrebuintate ca *reclamă* pe afișele din toate străzile Capitalei, — lucrul se explică destul de ușor. Poeții generației noastre în genere aū o formă cu mult superioară vechilor versificatori, de cari am amintit. Cel din urmă colaborator-poet al revistelor noastre literare are o tehnică mai îndemînatecă decît Aricescu de pildă și scrie într'o limbă, în care evoluția limbei noastre literare se resimte. Iar d-l Becescu în special e stăpîn absolut și pe tehnica

¹⁾ *Florian I. Becescu*, «*Vise și lacrimi*». Cu mai multe scrisori din partea D-lor: I. Bogdan, Dragomirescu, Hașdeu, Ionescu-Gion, Maiorescu, Strajan, V. A. Ureche și Xenopol. Ediția I. Craiova 1901. 1 vol. 8° 168 pp. Cu o prefață, cu portretul [și iscălitura] autorului.

versului și pe limba lui... Eminescu, încît observînd aceste calități, văzînd acest belșug de rime: *floare* rimînd cu *soare*, *vînt* cu *mormînt*, *vis* cu *abis*, *pantof* cu *filosof* — cititorul grăbit, ca și însuși autorul, ușor poate atribui acestor versuri o importanță exagerată. Vecinicul adevăr din *Faust*:

Gewöhnlich glaubt der Mensch, wenn er nur Worte hört,
Es müsse sich dabei auch etwas denken lassen...

Cititorul mai atent însă va observa cu regret, că sunetul frumos al rimelor d-lui Becescu se perde în neantul cel visat de d-sa, se perde fără a transmite aproape nimic nici creierilor liniștiți, nici inimei sănătoase. Autorul nu ne știe răpi, ca să ne poarte cu d-sa prin cîmpiile poeziei sau ale frumosului etern; nici «lacrimile» nu ne mișcă, nici «visurile» nu ne încîntă, — ori-cît de serios ne-ar încredința d-l Ionnescu-Gion, că «în aceste frumoase versuri se găsesc *imagini de toată nostimada*, p'allocurea *tabeluri de uă grandoare*, care denotă un puternic talent»....

Dar să vedem ce visează și de ce plînge poetul nostru, sau, cu alte cuvinte, cari sunt *leit-motivele* poeziei sale

Subiectele visării noastre sunt greu de înțeles, pentru că aproape în tot-deauna le lipsește claritatea și coerența necesară unei înțelegeri ușoare și din contră sunt mai mult confuse și bizare. Visurile d-lui Becescu poartă și ele toate particula-

ritățile visurilor omenești, le lipsește firul logic, succesiunea normală, și nu par a fi călăuzite de cîrma voinței. În nici un cas nu sunt ceea-ce poetul ar fi dorit să fie: expresiunea alegorică a unui șir de adevăruri sau de imagini poetice.

D-l Becescu îmbrățișează cu predilecție noțiunile de *fericire* și *ideal*, și deși reflexiunile asupra acestor teme revin aproape în fie-care poezie, îți este imposibil a stabili, care-î este adevărata convingere. Așa, în cele mai multe rînduri, d-să consideră moartea ca fiind suprema fericire :

Doar moartea ce sfărîmă lanțul
Suferitoarele zidiri
Deschide calea către lumea
Adevăratei fericiri.

Nici nu poate fi alt-fel, cînd lumea aceasta e o «lume de noroi», în care iubitorii frumosului n'au ce căuta :

Voi ce hrăniți în lume-un dor
Frumos și sfînt
Doar în pămînt
Găsi-veți traî liniștitor,
Căci viața n'a fost pentru noi
Și nu va fi
Sărmani copiii
Născuți pe-o lume de noroi.

Om însă și d-l Becescu, nu prea rîvnește la aceeașă supremă fericire, ci din potrivă tremură de frica ei :

Tremurînd de frica morții
 Cînd viața incet se curmă
Crudă trebuie să fie
Jalea clipelor din urmă.
 Știi că pieri și 'n lumea vieții
 Vecînic n'o să mai revii
 Din oceanul nefinței
 Inghețate și pustii...

Credem și noi ; dar cum rămînem cu gloriificarea morții «care deschide calea adevăratei fericiri»? ?

Și mai rău se încurcă poetul nostru, cînd, de la cestiuni metafisice, se coboară la probleme mai pozitive, probleme asupra cărora ține să se pronunțe și d-sa ca ori-ce poet ce se respectă. Vecînic preocupat de *rostul vieții*, îl vedem grav și sentențios de cîte ori vine vorba despre asta. Și ceea-ce pentru alții constituie sisteme întregi și rezultatele unei gîndiri de-o viață întreagă, d-sa resumă în două trei cuvinte: *Viața-î un vis* (p. 80), *viața-î un vis ciudat* (p. 165), *o ironie* (164) *o durere* (166) *o vijelie* (135), *o scîntee sfîntă* (92), etc. etc.

Confusia continuă și nu se mai sfîrșește. Autorul s'a vîrit într'un labirint de definițiuni, de unde nu poate eși, lipsindu-î firul Ariadnei, pe care țî-l dă în mîna numai o muncă neobosită, un studiu îndelungat, iar nu talentul de-a compila cuvintele lui Eminescu. Acest talent te face cel mult să aluneci pe-o pantă primejdioasă și să compromiți tot ce-a scris și gîndit poetul poeziei pesimiste la noi, să debitezî aberațiuni filosofice de felul acesta :

Pe valul lumei trist
 Nu poți să fii decît mișel
 Și-apostol de-al lui Crist (p. 114).

Filosofarea aceasta limbută, ambiția de-a se arăta sistematic ca partisan teoretic al Nirvanei, în ciuda lipsei sale de cunoștințe și de convingeri, a dat activității d-lui Becescu o direcție greșită și versurilor sale nota cea mai jicnitoare.

Tot așa de ieftine, de puțin originale și de nemotivate sufletește sînt lacrimile d-lui Becescu. Eată aici un potop de lacrimi :

Plînge firea 'ndurerată : plînge codrul, plînge vîntul,
 Plîngi și tu, sărmane suflet, căci, decînd născu pămîntul
 Numai plîns se 'nalță 'n zarea depărtărilor albastre
 Poate plînsul e ursita, scopul existenței noastre.

Pentru-ca armonia plînsului universal să fie completă, n'avem nimic de zis că poetul își contopește lacrimile cu acele ale «codrului și ale vîntului». Dar il mai vedem plîngînd și pentru-că n'are «licența în drept» sau altă «hîrtie șampilată». Ear cu altă ocazie se emoționează cumplit pentru motivul că — culmea! — o babă barbară alungă vițelul de lingă vacă și nu-l lasă să sugă :

Zărind din geam cum sburdă «dracul»
 Am rîs de-a resunat iatacul
 Și-apoi cînd iar s'a repezit
 Să sugă-un plîns m'a podidit :
 Cum tremura săracul!

Adevărate «imagini de toată nostimada», cum ar zice d-l Gion. Dar ce încredere poate să-mi inspire poetul care se găsește în'aceeaș stare sufletească, fie că meditează asupra problemelor de-a fi, — sau a nu fi — fie că... vede vițelul sugînd.

Și iată așa, până la sfîrșit, în o sumedenie de versuri, d-l Becescu se presintă:

Lipsit de vîsle și cîrmaciū
Plutind așa 'n neștire...

Lipsă totală de originalitate, ambițiuni deșarte de filosof, confuzie în cestiunile cele mai simple, vorbe, vorbe, vorbe, dar mult talent de formă,— eată ce găsește cititorul nepreocupat în volumul mult trîmbițat al d-lui Becescu. Cestiunea, asupra căreia spațiul nu-mi permite să insist este, dacă un talent de formă cu anumite aptitudini de reclamă americană, merită sau nu încurajarea și atențiunea de care d-l Becescu a avut parte?

«Din contră»!

Văzînd atîtea lacrimi, atîtea sfortări de-a deveni poet mare și popular, în ciuda lipsei de talent și de claritate în tot ce produce; și observînd mai ales calea nefirească pe care acest scriitor de versuri ș-a ales-o ca să ajungă în Parnasul român, poticnirea lui o așteptăm în fie-care moment. Așa că azi-mîne îl vom auzi tînguindu-se ca răposatul C. A. Rosetti în «Ceasurile» sale de mulțumire :

Tot astfel de dureri încerc și 'n poezie
De și brodesc cu vr'una la unii ca să plac
Dar înse al meu nume *e mort, nu o să fie*
Și 'n veci un Goethe, Schiller, eă nu o să mă fac...
Romîni, iubiți prietenî, femeî mult simțitoare
Vă spun duiosă-mî soartă, ca să mă miluiți
Să-mî faceți, de se poate, vr'o mică ușurare
De nu, doar două lacrimî, vă rog să-mî dăruiți...

Și trei, d-le Becescu, și trei! —

UN « POET DECADENT »

În primăvara trecută apărea în Capitală o revistă literară. Pe afișul ce-o anunța în fie-care Duminică, puteai să citești titluri ca «Stingere nestinsă», «Cu sufletul nopții», «Zeia morții», «Amorul sînge», «Amantul morții» și altele. Trecători, văzînd acest registru de titluri macabre, dădeau din umăr; ziarele, cari astăzi nu mai anunță cuprinsul revistelor decît în cazuri de interese speciale, aū tăcut; criticii, bărbați căroră nu le place a se preocupa decît de opere mari și luminoase, aū tăcut și ei, și ast-fel «Revista Nordiană», — așa se numea nenorocita — după vre-o 12 numere s'a stins cu toată «stingerea sa nestinsă», și-a dat «sufletul nopții» în minile «zeiței întunerecului».

Nici mie nu m'ar fi venit în minte să-î fac necrologul, dacă «Poemele» d-lui Iuliu Dragomirescu nu mi-ar fi reamintit cuprinsul apocaliptic al re-

1) Iuliu Dragomirescu, — *Poeme: Povești. Flori moarte. Flori albastre.* — București 1903. 1 br. de 80 pp.

posatei reviste, al cărei spirit haotic (iertăți-mă adiectivele când vorbesc despre acest publicist!) se înrudește de-a binele cu «florile moarte» din lumile astrale ale visionarului nostru autor.

Să nu se supere d. Dragomirescu de această constatare, căci nu e singur la părinți. Există o familie întreagă «nordiană», care ar merita să fie privită odată de aproape *sub specie aeterni*, arătându-se toate firele ce-î leagă într'o omogenă adunare de indivizi intelectuali. Fie-care individ în parte nici nu ar merita de alt-fel o atențiune deosebită, ci numai pentru-că se completează reciproc și întrucît cu toții împreună constituiesc un fenomen social, un curent ascuns. Chiar acest volum de poeme nu are altă importanță decît aceea pe care o oferă orî-ce simptom caracteristic, orî-ce dovadă mai mult pentru înlesnirea unei diagnoze.

Așa de pildă, cînd misteriosul Norda ne asigură cu serioșitate că «n'am scris pentru lumea din ziua de astăzi; *cel puțin de-acum peste zece generații dacă voi fi priceput*, iar dacă nu, tot una mi-ar fi»; — sau cînd același își apostrofează cetitorii cu vorbele «acum nimeni nu mă cunoaște, dar strigați în tot poporul că a fost un Norda și așteptați cu toții ziua de 23 Februarie 1906»... nu stăm în fața unui caz isolat. Aci sbîrnăie misterios aceeaș coardă, pe care a cîntat d-l Macedonsky într'un «epigraf» din volumul său «Excelsior» :

Dar cînd *patru generații* după moartea mea vor trece
 Cînd voi fi de-un veac aproape oase și țărîna rece,
 Va suna și pentru mine al dreptății ceas deplin
 Și-al meu nume pîntre veacuri, înălțîndu-se senin,
 Va 'nfera ca o stigmată neghiobia dușmănească
 Cit vor fi în lume inimî și o limbă romînească»...

În acelaș chip își introduce d-l Dragomirescu
 poemele sale :

«Eû nu pot izbuti, știu bine, pe arena olimpiantă
 nu pot cîștiga nici *măcar* (!) un premiû academic.
 În țara în care cîntăreții de orî-ce calibru fabrică
 stihuri pentru pristolul înaltei instituțiunii, în epoca
 în care soarele cugetării drepte e o halucinație,
 iar burghezul imond aruncă o moșie pentru ca-
 priciul unei prostituate, fără să dea un leû pe-un
 volum de versuri ; într'o asemenea țară și într'o
 asemenea epocă un Iuliu Dragomirescu trebuie să
 zîmbească»...

Iată deci o trăsătură comună pentru trei din
 membrii acestei familii : conștiința de a fi neînțeleși
 de lume și încrederea mare în nemurire. Și cîte note
 comune n'am mai putea găsi ! Ei își deplîng vecî-
 nic inima însîngerată și persecuțiile soartei, și cu
 toate aceste se laudă cu disprețuirea vulgului pro-
 fan, care pentru dînșii e o legiune de coțcari, se
 lingușesc mereû prin milogeli și prin dedicațiuni
 pompoase, adresate tuturor personagiilor înalte din
 țară, începînd cu Regina, trecînd la miniștri și so-
 țile lor, pînă jos la reporterii de gazetă, și totuși

își dau aere de eroi trufași, cari se ridică cu suveranitate de-asupra principiului binelui și al răului și trăesc numai prin sine. Se proclamă apostoli ai castității și prea-măresc în același timp instinctele brutale și dragostea perversă. O continuă esagerare a eului lor îi face să treacă prin diferite crize de megalomanie și să-și atribuie ei înșiși cele mai strălucite epitețe. Unul se numește rege, altul leu, al treilea incarnațiunea lui Dante; Dragomirescu își zice «sfinte» și fantasează de «regina artei mele», și cu toți împreună sînt zei, cari aruncă «mitraliere de gânduri» în «tîmpita burghezime»..

O, desigur: *est Deus in nobis!* Și mai ales poezii au privilegiul de-a sta la masă cu zeii din sferele siderale, bînd ambrozie cerească. Dar vai, lumea de azi e plină de iconoclaști, cari sfarmă altarele zeilor improvizați, rizînd de gingăvelile Pythiei mincinoase și de toate buimăcelile transcendente ale sacerdoților ei decadenti.

Să vedem însă, așa într'o încercare, nu cumva are dreptate și această lume de păgîni, în special în ceea ce privește volumul de față.

Autorul își deschide ciclul poemelor cu «Hesperus», care e versificarea unei idei răsărită într'o minte străină; e inversiunea povestei Luceafărului lui Eminescu, simplificată așa fel că se împlinește dorința unui fiu de Împărat de-a fi prefăcut în luceafăr.

Urmează florile albastre și florile moarte, un

amestec de iubire rozalbă cu un sensualism rafinat :
 poezie puțină, căci ce pretenție de poezie poate
 avea autorul cînd face următoarea descriere a
 unui munte :

Piscurile-aceste
 Parcă dorm departe,
 Acolo-î povestea
 Poveștilor moarte.
 Sint zidiri de stînci,
Foarte curioase
 Și ies măestoase
 Din văile-adînci...

«Foarte curioase» sînt și luncile și pădurea unde-î
 iubita «i s'a dat toată». Extrem de curios este apoi
 crîngul, fiindcă :

Am regăsit în crîng
 Pantoful tău în urmă,
 Si graiul mi se curmă
 Si 'ncep și eū să plîng...

Această sensibilitate ciudată de-a se emoționa
 în fața unui pantof, găsit în crîng, explică foarte
 multe defecte ale poemelor, între altele ploaea de
 lacrimi și potopul de cuvînte, ce se deslănțue tot-
 deauna pe urma unei furtuni sufletești. Vorbele
 curg mereu, rimînd, fără nici un fir logic, fără
 nici un înțeles :

Și cînd pe *scîlpul jalnic* s'or netezi zăpezi,
 Mî-or *vorovi* în taină din *sfintele obezi*
 Ce pline-or fi de lacrimi trecute și ferbinți
 De cînd eram nemernic și plin de nizuinți.

În torentul acesta de vorbe late abia zărești cîte-o fulgerare de idee poetică în «Sila umbra», care însă are partea umbroasă în faptul că e iarăș inspirată din Eminescu, pe ici pe colo textual, ca în următoarea inversiune :

Apă apă călătoare
Unde sbori tu oare,
Cum tu inimă bolnavă
Nu *mi* porți prin dumbrava ?

Vai de picioarele mele
Pe unde umblă ele,
Vai de ochisorii mei
Pe-unde umblă ei !

Vai de gîndurile mele
Plutitoare'n stele,
Vai de ochisorii mei
Plutitori și ei,

Inima'n mine-î bolnavă
Floare de dumbravă
Și vai lacrimile mele
Cum le vărs cu jele...

Dragomirescu, p. 59.

Eminescu, Op. com. I, p. 130.

Originalitatea în genere nu e partea cea tare a poeților de genul d-lui Dragomirescu, ci mai mult căutarea originalității. Fie în rimă sau în muzicalitatea cuvintelor, fie în contraste îndrăznețe și în simboluri mistice, fie în juxtapunerea culoriilor și a senzațiilor, ei caută mereu originalitatea, dînd ast-fel versurilor acel caracter de evidentă nesinceritate și de artificialitate, care te lasă rece chiar față de cele mai reușite produse ale lor. Să exemplificăm iarăș prin o «floare moartă» de-a autorului nostru :

Mereu imi sosea
Mira Mirasilva
Pe drum visătoare
Azi ești fără grai.

Ce-arhanghel oare
Mira Mirasilva
Te-a răpus spre stele
Orî în larga mare ?

Ți-ai urzit din ele
 Mira Mirasilva
 Poate sfinte steme
 De vâpăi rebele.

Cine-mi stă la porți
 Mira Mirasilva
 Noaptea 'ntodeauna
 Sint ochii tăi morți?

Vintul iar *te* geme
 Mira Mirasilva
 Pe cînd tu te porți
 Poate în pöeme.

Oh, e luna, luna
 Mira, Mirasilva,
 Dar ea tot de tine
 Imi plînge nebuna.

Observați această înlanțuire de rime, această căutare de muzică misterioasă din «Mira Mirasilva», apoi duhul lugubru ce învăluște întreaga bucată. Indrăzniți a vă apropia cu gramatica, cu logica și cu bunul simț de fie-care strofă și pas de vă mai îmbătați de aceste cuvinte.

Conflictul între autori puzderiei de poezii de felul acesta și 'ntre «burghezul imond» se explică deci foarte natural. Burghezul echilibrat caută în artă și mai ales în poezie tendințe bune, seninătate, spirit înălțător și negreșit și armonie desăvîrșită în idei și forme. Astăzi burghezul nostru a făcut chiar un pas înainte în pretențiile sale față de artist, cerîndu-i o legătură strînsă cu comoara sufletească a poporului. Ce poate fi deci mai firesc de cît revolta unui public compus din asemenea judecători în potriua celor ce-și bat joc de aceste pretenții pe cît de modeste, pe atît de sănătoase? Ba este chiar o datorie a acestui public — o datorie de ordin moral și social — de-a

refuza categoric și a combate cu consecvență orice încercare literară sau artistică, ce lovește conștient sau inconștient în o serie de principii pe cari se întemeiază progresul nostru cultural.

GENIUL DIN CONSTANȚA

— POLIGRAFUL PETRE VULCAN —

Să ne adorăm cu tot avîntul sufletesc pe adevărații noștri poeți; să-i popularizăm prin mijlocul revistelor și ziarelor pentru a-i cunoaște și a se bucura fie-care Român care a fost contemporan cu ei, căci nu văd nici un bine în faptul de-a se admira și apoteoza poeților numai după ce mor.

Nu mai merge cu nepăsarea, cînd fie-care simte în vinele sale circulînd un sînge cald, un sînge de viță veche și nobilă...

Petru Vulcan în Ovidiu 1902 No. 4.

Nu mai merge cu nepăsarea! E o chestie de datorie națională, de respect față de străbunii noștri, a căror nobilă porodiță suntem, de-a nu împlети cununii numai pe mormintele marilor răposai, cînd atîtea capete vii și frumoase așteaptă laurii bine-meritați.

Invinuirea din cuvintele citate mi s'a adresat și mie, pentru că am săvîrșit fără de legea de-a «apoteoza» pe reposatul Eminescu și a nesocoti atîtea alte genii, vii încă și strălucitoare.

Iată'mi mărturisesc greșala și'mi propun să mi-o

îndreptez, după cit va, măi fi cu putință. De aceea de data asta mă apropii cu toată smerenia cuvenită de bărbatul care însuș mi-a dat îndrumarea de sus și care, după cum vom vedea măi tîrziu, dacă nu este luminos ca farul Constanței, este totuși o figură impozantă printre luminele contemporane, cari își revarsă strălucirea lor bine-făcătoare asupra poporului român.

Ce răi, ce orbiți, ce ingrați și măi ales cit de nepractici suntem noi față de noi înșine! Căutăm binele în depărtări pîcloase, lăudăm trecutul și desgrupăm ca niște hiene (cuvintul e al criticilor mei) craniile marilor poeți, ca să ne inspirăm de ele, pe cînd în jurul nostru sunt atîția gînditori și meșteri ai condeiului, cari cu tezaurul minții, cu produsele inspirațiunilor lor conduc destinele acestui popor.

Iată de pildă d-l Vulcan. D-sa a tipărit de două ori atita material cit Eminescu și cu toate aceste — ce tragic, ce paradoxal! — se găsesc încă destui naivi cari prețuesc o singură strofă din Eminescu, sau o singură pagină din Ivan Turbinca al lui Creangă măi pe sus de întreaga operă literară a d-lui Vulcan, inclusiv operele prețioșilor săi colaboratori de la «Ovidiu». Anomalia aceasta evidentă trebuie să înceteze; naivii trebuie să se convingă de rătăcirea lor și aceasta numai prin cunoașterea temeinică a marelui scriitor în viață este cu putință. Le voi veni într'ajutor.

Biografia d-lui Vulcan nu o voiū mai face. Nu fiind-că ar fi inutil, ci din motivul, că mi-ar fi prea din cale afară greu. «A descrie biografia acestui muncitor intelectual însemnează să facem o bună parte din istoria desvoltării culturale a poporului macedo-romîn din ultimele două decenii, de care e strîns legată persoana d-lui Petru. Vulcan» — scrie un biograf al său. Cum însă n'am de unde cunoaște aceste mărețe fapte, trecute acum în domeniul istoriei culturale, voiū trece peste partea biografică, oprindu-mă la scrierile d-sale, ceea-ce în definitiv e acelaș lucru, de-oarece aproape toate aceste scrieri cuprind fragmente de autobiografie. «*Meine sämmtlichen Werke sind — da ich für Thaten keine Zeit hatte — mein ganzes Leben*» — poate esclama d. Vulcan după Lenau.

E mult de cînd ș-a început spinoasa carieră de scriitor romîn. Incă de pe cînd era flăcăiandru scria ziua întregă. «Scrie sute de coloane pe toată fețele și cînd *contenează* începe a desemna pe Venus nudă, iar în cuprinsul corpului ei întins scrie în psilografie, imitînd pe psilograful Vladica, un volum din Bolintineanu»... amintește apoi biograful (auto?) din «Revista poporului» 1899 p. 22. De la psilografie trece la poligrafie, scoate volume de versuri, nuvele, romane, publică articole estetice, politice «dedicate națiunei», amintiri, ode lui Abdul Hamid, își afișează portretul în fruntea volumelor său prin galeria biografică a marilor co-

mercianți, industriași și *producători români*; colaborează la «Familia», «Povestea vorbeii». «Foaia interesantă», «Adevărul ilustrat», «Lumea nouă literară»; ear mai tîrziu ajunge director la două reviste, la «Revista Poporului» («10.000 cetitori; nu se vinde cù numărul; cine primește două numere consecutive este considerat ca abonat»...) și la «Revista literară științifică dobrogeană, Ovidiu», în Constanța, unde ș'a creat un centru de activitate prodigioasă, conducîndu-se de principul său propriu: «Muncește, luptă, de luminează, contribuind ast-fel la îmbunătățirea speției»...

Și cum îmbunătățește d-sa «speția»? Răspundem: Ca om și ca poet!

Sunt o persoană *duplă*: poet și om de bine
 Ca om prea multe sufăr, muncind fără de preget,
 Ear ca poet *sunt rege*, sărac, să crezi îți vine?
 Îți plac aceste ființe în mine concentrate?
 Ai?... Ce fel, nu-ți convine poet în sărăcie?
 Disprețui nemurirea și nalta poezie?»...

Cred că Raiana, iubita, căreia se adresează autorul, n'avea cuvînt să disprețuiască această «naltă poezie». Cel mult să n'o priceapă și de aceea îi vom cita una mai ușoară:

Aș vrea să scriu o poezie
 Cînd noaptea mă trudes c prin casă,
 Dar vai în lunga-mi insomnie
 N'am gaz în lampă: ea mă lasă.

Atunci în întunec mintea-mă
 De mi de gânduri e cuprinsă
 Și stoluri trec pe dinaintă-mă,
 Dar în zadar : mi-e lampa stinsă...

Și iată una, scrisă cu lampa aprinsă :

«Pe scoartă de alun Ț-am scris
 Și-am zis :
 Vino copilă subt aluniiș
 Pe furiș
 Să mai gustăm o zi de viață
 Și dulceață.
 Vino și ambi, îndrăgostiți,
 Fericiti
 Sub umbră de alun tăcuți,
 Perduți
 Și beți de-atita fericire
 Al tău mire
 Te va numi a sa mireasă
 Aleasă
 Apoi de desupt m'am iscălit :
 Al tău iubit.»

Ca om iubește, ca poet scrie versuri și se iscălește și ast-fel «speția» se îmbunătățește, literatura ia avânt, artele se desvoltă și autorul pășește mîndru spre nemurire, chiar contra voinței sale :

Cultivă-a dragostei virtute
 Cu ea și artele frumoase
 Și nu gîndi că sunt pierdute
 A muncii tale mari foloase.

Ne-vrînd tu însu-ți, al tău nume
 Căta-va 'n vreme să străbată...
 Din calea ta să nu te schimbe
 Metalul vecinic care 'ncintă
 Urechea *inimilor strîmbe...*

Dar veniți să-l însoțim și noi în calea lui. Iată-l recapitulîndu-și întreaga viață de sbuciumări într'un roman și immortalizînd (vorba biografului său!) figura unui băcan, anume Dragomir. Eată-l plecînd în Macedonia și culegînd mușatele lilice de la Pind, cari aû înduioșat atît de mult pe ilustrul răposat Urechîă. Reîntors ne surprinde cu romanul său epocal *Fecioara*, care, de și ciți-va invidioși spuneau că-i o poveste elementară a unui amor de un sensualism oriental, totuși «a dat o direcție nouă romanului, direcția sănătoasă, care *va aduce la* luminarea minții și la inobilarea inimei, căci nimic nu poate influența mai bine asupra tinerimei ca acest gen de literatură», — cum se exprimă autorul în prefața sa. Și fără 'ndoială, descrieri de-o fineță artistică extraordinară ca scena în care eroul «într'un fund de dîmbravă sărută rozalbul sîn, de forma unui disc biconvex» sau definiția iubirei în sens de «excitațiune nervoasă, resultanta necesității ce o simte firea noastră după formele sculpturale ale sexului opus nouă» — sunt de-adreptul educative. Trebuie să fii iezuit ca să nu recomanzi tinerimei acest roman sănătos.

Într'adevăr, prin înlănțuirea firească a acțiunei,

prin fraza lipsită de banalitate, prin înfrinarea instinctelor brutale ale eroilor săi, autorul acestui roman a reușit să se pună în fruntea romancierilor romîni,—și unul dintre adoratorii săi, căruia i-a căzut sarcina de a-l apăra în contra învinuirii de a se fi inspirat din romanul «Dan», exclamă cu justă indignare : «Dar d. Vulcan orî cit de mic s'ar părea pentru present, este o personalitate bine afirmată în literatură, pe cînd d. Vlahuță este ceva șters, scrierile sale n'aū pecetea personalității, d. Vlahuță nu-î o personalitate»...

Maî încape 'ndoială ? D. Vulcan este o personalitate puternică, artistică și națională (adecă «duplă» cum ar zice d-sa) și se vede și din alte lucrări, cum e de pildă drama «Asasinarea lui Ștefan Mihăileanu», în care vibrează coarda patriotică în gamele cele maî nalte și în care totul se petrece după legea necesității psihologice, o lege strict observată de marii dramaturgi, în frunte cu Shakespeare și în coadă cu d. P. Vulcan.

Calitățile de artist și profund gînditor le manifestă însă maî cu seamă în modul de-a aprecia, de-a înălța sau doborî talentele în literatura noastră. În cele două reviste ale d-sale găsim în timpul din urmă accente de legitimă revoltă sufletească în potrivea unor scriitori, pe cari vulgula naiv n'a avut curajul să-î deteste. Și pentru atîta vigoare depusă în serviciul unei cauze sfinte, îi suntem recunoscători. Nu maî puțină recunoștință îi dato-

rim pentru felul cum ne știe însufleți pentru geniul unor poeți de strălucirea unui Florian Becescu. Să ascultăm, căci e delicios :

«Poezia lui Florian Becescu se revarsă ca un torent vehement, care determină o cultură nouă pe unde străbate, poezia lui e zguduitoare, că te uimește prin măreția și frumusețea imaginilor.

«*Versul lui face să tresară marea din adâncuri, și chiar soarele și luna par a se înflora vrăjiți de farmec, ascultându-l.* Și dacă acești aștri împreună cu miriadele de stele se înflorează de atîta farmec, de-o armonie divină în fața puterii lui creatoare, cum să nu tresărim noi, pe noi care ne mișcă o frunză ofilită, smulsă de la tulpină de vijelie și cînd știm că acest minunat cîntăreț e al nostru sînge din sîngele nostru (?), carne din carnea noastră. Cum să nu lăcrămăm de bucurie, cînd știm că satira lui Eminescu și-a găsit demnul *continuator* ? O, și ce mare nevoie avea neamul român în aceste timpuri de materialism grosolan de-un *profet al semnelor vremei!*»...

O, nu unul, sunteți doi profeți ai semnelor vremei, d-le Vulcan ! Două genii de-o înrudire absolută ! Sunteți pentru Dobrogea ceea-ce Goethe și Schiller aũ fost pentru Germania, ceea-ce sunt Ibsen și Björnson pentru Norvegia și eũ sunt numai un debil glas din public cînd îmi exprim dorința, ca să se doboare statuia lui Ovid din piața Constanței și în locul ei, după modelul celebrei

statuî a dioscurilor germanî din Iena, să se ridice statuia dioscurilor noştri într'o intimă îmbrăţişare, cum îi vedem că strălucesc astăzi, ca Pollux şi Castor, spre podoaba neamului şi a literaturii !

Se va da ast-fel o dovadă, că opinia publică nu poate fi mistificată, orî-cît de mare ar fi ceata invidioşilor. Nu, căci Românul se conduce în toate de cunoscutul adevăr din cîntecul poporal :

Ce mî-e drag, nu mi-e urît,
Fie cît de ocărit,
Ce urăsc nu voi iubi
Cît de lăudat ar fi...

FRUMOASA LORELEY

— SCHIȚĂ DIN LITERATURA GERMANĂ —

Loreley a Germanilor e Ileana Consînzeana noastră, nu însă în sens mitologic, ci ca nume popular și sugestiv, care îți redă imaginea unei fecioare frumoase și nefericite. Ca mituri răspîndite în popor și ca întrupări literare sunt însă cu totul deosebite.

Sînzieana noastră e și ea «frumoasă ca o floare, într'o iarnă fără soare» cu cosițe mîndre, bălaie, din cari «floarea cîntă». În cîte-va povești ea e fata lui Ler-Împărat, în alte e chiar sora soarelui, care șade în palatul de cristal, așteptînd cu dor pe Făt-Frumos. Originea basmului Sînzienei se perde decî în timpurile străvechi ale domniei lui Apolon și a Dianeî. Il găsim și la alte popoare, cu cari desigur le-am împrumutat dintr'o obîrșie comună.

Alta însă e originea frumoasei Loreley. Acest nume, pînă la începutul veacului trecut, n'a fost cunoscut în înțelesul de astăzi nici ca basm, nici ca tip legendar în tradiția poporului, sau în literatura populară. Și nu e ca Ileana un tip univer-

sal, ci o plăsmuire modernă, o figură născocită de un poet într'un moment de fericită inspirație. Numele însă, cît și povestea în jurul lui, fiind potrivite cu credințele poporului german, aș prins rădăcină, precum prinde bună-oară un imn național, alcătuit într'un moment oportun și potrivit cu starea sufletească a poporului. Și epoca în care sentimentalul «Loreley» a fost pronunțat, era tocmai aceea a romantismului fantastic, cînd un șir de poeți germani se inspiraău cu precădere din basmele poporului, cîntînd tot ce e misterios și simbolic în credințele lui.

Clemens Brentano (1778—1842), poetul romantic prin eselență, a scris întîia oară despre Loreley, o baladă prin care numele acesta a ajuns în circulație. Alții, după Brentano, aș scris variante, unii prezintînd subiectul ca fiind cules din gura poporului. Pictorii și compozitorii muzicali s'aă inspirat din acest basm; zeci de cîntece și texte de operă armonizate de diferite talente, răsună astăzi în poporul german. S'a format un cult întreg, în cît nu e copil care să nu pronunțe cu drag numele frumoasei Loreley.

Să privim mai de aproape această interesantă figură literară. ¹⁾

¹⁾ Lucrările speciale în materia ce tratăm sunt: M. Herz, *Über den Namen Loreleyne*, München 1886; W. v. *Waldbruehl*, *Die Lurleisage*, Leipzig, 1868; A. Seybert. *Die Lorlei*, în programul gimn. din Wiesbaden 1863.

In poezia lui Brentano «Die Lore-Lay» apare o copilă tânără, cea mai frumoasă fată din Bacharach, un orașel pe țărmul Rinului. Toți o iubesc; cine-o vede, mintea-și perde; un singur tânăr însă, pe care ea-l iubește cu foc nebun, rămîne rece la toate ademenirile ei. Și poporul, văzînd puterea ei fermecătoare o ia drept vrăjitoare primejdioasă și o dă în judecată. Insuși episcopul, care trebuia s'o judece, cade rob frumuseții ei orbitoare.

Dar Loreley cere să fie osîndită, căci pentru ea viața nu mai are rost fără iubirea celui care a respins-o. Episcopului i-se face milă și n'o condamnă la moarte prin rug, cum se cuvenea unei vrăjitoare, ci o dă în grija unor cavaleri, ca s'o ducă la mănăstire.

Pe drum spre mănăstire copila se urcă pe-o stîncă de pe malul Rinului, ca de aci să mai privească o dată în depărtare, unde zărește castelul iubitului visat. Și de pe creștetul stîncei ea s'aruncă în valurile Rinului, fără a putea fi împedată de cei trei cavaleri.

Balada se sfîrșește ast-fel:

Wer hat dies Lied gesungen?
 Ein Schiffer auf dem Rhein.
 Und immer hat's geklungen
 Von dem Dreiritterstein:
 Lore-Lay, Lore-Ley Lore-Ley
 Als waeren's ihrer drei¹⁾

¹⁾ Vezi Clemens Brentano, ed. Koch, in *Kürschner's Deutsche National-Litteratur*, Vol. 146 p. 132.

Apărută¹ la 1802, balada aceasta e una dintre cele dintii lucrări ale lui Brentano și în acelaș timp dintre cele mai reușite. S'a popularizat repede și cel dintii care a utilizat-o a fost un alt poet romantic, Ios. von Eichendorf (1789—1857).

Eichendorf făcea și el parte din școala scriitorilor din Heidelberg, grupați în jurul lui Görres, părintele romantismului din epoca aceea. Aci a cunoscut pe Brentano și nu încapă îndoială că de la dînsul a primit îndemnul a trata subiectul cel atît de poetic ¹).

Poezia lui Eichendorf dezvoltă aceiaș idee, dar într'un ton mai sinistru. Loreley are aici forțe mai demonice. Ea locuște într'un palat pe malul Rinului, unde s'a retras după ce a fost înșelală de iubitul ei. Ca să-și răsbune, ea farmecă pe toți și privirile ei sunt primejdioase ca și farmecele Circei. Ea ucide de durere și necaz. E tipul femeii răsbunătoare :

...Gott steh' mir bei
Das ist die *Hexe* Loreley!

Ast-fel exclamă iubitul, care luase pe Loreley drept mireasă, deși era numai o vrăjitoare care-l amăgise.

Eichendorf și-a scris balada la 1811 și a publicat-o la 1815 cu observația : «Ein am Rhein gefun-

¹) Herz, op. cit. p. 217.

denes Maehrchen», o poveste de pe Rin. În realitate însă nu era decât o parafrază a poeziei lui Brentano.

Exact acelaș lucru îl face și Niklas Vogt, însă în proză. Vogt scrie în acelaș timp cu Eichendorf o poveste «Lurlei», numind-o «eine altdeutsche Rheinsage». Cu acest atribut povestea lui Vogt a figurat vreme îndelungată în colecții de literatură populară, socotită fiind ca o creațiune a poporului.

Toate aceste trei versiuni, precum văzurăm, prezintă pe Loreley ca pe-o ființă seducătoare, frumoasă, dar răzbunătoare din cauza amorului nefericit. Paralel cu acest tip s'a dezvoltat însă un ciclu de alte variante, în care Loreley e o figură de-a dreptul mitică, o sirenă ce locuște într'un palat din interiorul unei stinci. Și versiunea a doua e cea mai răspîdită.

Motivul de sirenă a fost introdus după unii ¹⁾ de poetul Graf v. Loeben, iar după alții ²⁾ tot de către Brentano. Adevărată ni se pare afirmația din urmă, de oare-ce poveștile lui Brentano sunt anterioare poeziei «Loreley» de Loeben. În povestea sa «Vom dem Rhein und dem Müller Radlauf» Brentano vorbește de o anumită «Frau Lurlei», care în adîncul unei grote și încunjurată de șapte fete frumoase stă și păzește tezaurul Niebelungilor.

¹⁾ Brandes, Hauptströmungen, IV p. 156.

²⁾ Herz p. 219.

În o altă poveste acelaș scriitor descrie pe Lurley ca fiind o nimfă, care împreună cu «Frau Echo» locuiesc în așa zisul «Lurleifelsen». În o a treia poveste a lui Brentano întâlnim pe Loreley pe stîncă, peptănindu-și părul auriu și plîngînd de dorul iubitului.

Toate aceste aũ fost cunoscute lui Loeben, prieten al lui Brentano, care, însuflețit mai ales de versiunea din urmă, a scris la 1821 frumoasa poezie «Loreley, eine Sage vom Rheine», unde Loreley e prefăcută în sirenă și șade pe-o stîncă, peptănindu-și părul de aur și atragînd prin vocea sa dulce pe tînarul eĩ iubit (Kugbert, fiul contelui de Rheinpfanz) care se prăpădește în valurile Rinului.

Poezia lui Loeben are meritul de a fi dat prielejul lui Heine, ca, adoptînd motivul sirenic, să scrie celebra sa «Loreley», — cea mai genială din cîte s'aũ scris cu acest subiect.

Heine, care atît de mult se împotrivesc teoreticește școalei romantice și care în proza sa spirituală a zeflemisit mai ales pe Brentano,¹⁾ creatorul acestei figuri romantice, a reușit să cristalizeze în 3 strofe tot sentimentalismul și toată frumusețea șirului de basme amintite.

Poezia lui Heine, cunoscută tuturor popoarelor culte,²⁾ este, în traducere textuală, următoarea :

¹⁾ Die Romantische Schule (Ed. Karpelles) p. 192.

²⁾ Traduceri romînești mai reușite avem de *O. Carp* și *St. O. Iosif*; mai puțin reușite de *G. D. Pencioiu* și alții, iar în proză de *Grig. Alexandrescu*, repr. în «Curierul Literar» din 1901.

Nu 'nțeleg ce poate fi
 De sunt atit de trist,
 O poveste din străbuni
 Din minte nu-mi mai iasă.
 In aer e răcoare, amurgește,
 Și Rinul curge liniștit.
 Piscurile dealurilor strălucesc
 In lumina apusului de soare.

Cea mai frumoasă fecioară stă
 Pe vârful stinței, minunată,
 Salba de aur îi fulgeră, —
 Ea 'și peptână părul de aur
 Cu peptănul de aur,
 Și 'și doinește cîntecul
 Cu fermecător
 Și sălbatec glas.

Luntrașul în luntrea mică
 E prins de durere nebună,
 Și nu vede stînca din cale,
 Ci dornic în sus tot privește.
 Eū cred că undele înghiți-vor
 In urmă luntraș și luntre,
 Și singură vinovată
 E Loreley cu cîntecul ei.

In poezia lui Heine găsim toate motivele celor-
 lalte variante, dar găsim frumos exprimată forța
 fermecătoare și patima ființei îndrăgite, prinsă in
 cadrul unui apus de soare.

Heine a scris poezia sa după Loeben și a pu-
 blicat-o la 1824 in revista «Gesellschafter» ¹⁾ și, pe

¹⁾ Karpelles, introducerea la ediția sa, p. 73.

cum se vede din text și el a socotit pe Loreley o ființă din mituri, de-oare-ce o numește «ein Märchen aus uralten Zeiten».

Prin forma cea simplă, prin limba cea dulce, poezia lui Heine a știut însufleți pe mulți compozitori cari au scris melodii duioase la acest text. Renumită este compoziția lui Liszt, iar cea mai populară e a lui Silcher.

După Heine s'au mai încercat alți, unii scriind versuri, alții dramatizînd acelaș subiect ca libret de operă²⁾. Voi aminti numai frumosul epos «Lurlei» de Julius Wolf și între textele de operă «Loreley» a lui Emanuel Geibel, la care celebrul compozitor Mendelsohn a scris una dintre cele mai sublime melodii ale sale.

Opera lui Geibel (și Mendelsohn) tratează următoarele : Loreley (în operă e numită Lenore) e copilă unui pescar de lîngă Rin. E cea mai frumoasă fată din împrejurimi, ear principele domnitor vine la dînsa, în haine de vînător și după ce o amăgește, o părăsește. În desnădejdea sa Loreley se duce la țărml Rinului, invoacă spiritele apelor și ale aerului, cerîndu-le putere de răzbunare și blestemînd dreptatea din ceruri. La strigarea ei apar spiritele cărora le zice :

²⁾ Toate melodiile, cîntece, opere etc., al căror substrat îl alcătuește legenda «Loreley» se găsesc înșirate în «Opern-Handbuch» de Hugo Rieman. Leipzig 1885.

Vă cer frumusețe pentru a-l orbi,
 Vă cer voce dulce ca să-l amăgesc,
 Spre-a'l perde, vă cer farmec de iubire.*

Spiritele apei și ale aerului îi promit copilei totul, dar în schimb ele pretind :

Dă-ne inima ca plată
 Sacrifică tot amorul
 Logodește-te cu Rinul
 În palatul cel de stînci...

Loreley le jură că va rămîne rece ca o stîncă, se va logodi cu Rinul, dacă va fi răzbunată. Și într'adevăr ea primește frumusețea cerută și prin ea farmecă și ucide pe necredinciosul ei iubit, iar după ce e răzbunată, se preface în sirenă și se poartă între stîncile prăpăstioase ale râului.

Acelaș subiect îl găsim apoi melodizat și în compozițiile altor popoare, la Danezi, la Italieni (Lorelia de Falchi, 1878), la Englezi (Lurline de Wallache 1860). Fondul e aproape identic cu cel din poveștile lui Brentano.

* * *

Am stabilit că acest basm frumos se datorește lui Brentano. Se știe aceasta din mărturiile proprii ale poetului, dar se poate constata și din împrejurarea, că folcloriștii germani nu găsesc nici un indiciu pentru a vorbi de-o origine mai veche. Grimm bună oară nici n'a primit pe Loreley în

colecția sa de «Volksmärchen» și nici în dicționarul său nu caută să interpreteze rostul acestui nume. Și mai curios pare faptul, că în prețioasa carte de mitologie germană, Grimm nu amintește nici o ființă numită Loreley, dovadă că magistrul folcloristicii germane a socotit toată povestirea drept un product al literaturii moderne.

Dar dacă nu se poate vorbi de vechimea basmului, originea cuvântului însuși e fără îndoială foarte veche. Cu ajutorul etimologiei ajungem la următoarele rezultate.

Partea e doua a cuvântului, *lei* sau *ley*, se întrebuințează și astăzi, mai ales de către locuitorii de pe malurile Rinului și înseamnă piatră, stîncă (Fels, Felsen); ear Lorfels sau Lurfels ar avea prin urmare înțelesul de stîncă unei ființe, numită Lore.

Țăranii germani dau numele Lurlei tuturor stîncilor renumite prin răsunsetul lor. Aceasta se întîmpla și în vechime. În diferite cronică germane, în Analele fuldense, la Conrad Celtes, în codicele de Kolmar și în alte isvoare ¹⁾ se vorbește de Lurlei în înțeles de stînci cu ecou puternic sau ca de niște dealuri fermecate, ce dau prin ecou răspuns la întrebările ce li se fac de către drumeți.

Pentru asemenea dealuri poporul german a nutrit tot-deauna venerație mare, deore-ce credea —

¹⁾ Herz, op cit. p. 227.

și în multe regiuni crede și astăzi, — că ecoul provine de la ființe supraumane, de la pitici și cobolzi ¹⁾ cari își au locuința în interiorul stîncilor și răspund de-aci la glasul celor de afară. În categoria acestor dealuri cade și faimosul «Lurleberg», în care după tradiția veacului al 13-lea, a fost îngropat tezaurul Nibelungilor, ascuns acolo de Hagen, înfrîngătorul viclean al legendarului Siegfried. Tradiția spune, că tezaurul e păzit de-o ceată de piticoți, cari veghiază de veacuri și dau trecătorilor semne de viață ²⁾. Ear aceste semne sunt ecoul.

Data fiind această explicație, ușor se poate stabili sensul părții prime a cuvintului.

Substantivul *lur* — zice Herz — derivă din verbul *lûren*, care în limba medievală nu putea să însemneze altceva decît : ființă elbică, ștregar răsfățat, tot atribute pentru ființele amăgitoare. Femininul *lure* sau *lore* s'ar potrivi deci pentru fete sau zine, înșelătoare, adăpostite prin asemenea dealuri.

Avem prin urmare o etimologie clară : Lurley, Lurfels sau Lurberg nu poate fi alt-ceva decît stînca unei ființe amăgitoare.

Lurlaberg mai are apoi un înțeles cunoscut în literatura germană. E identic cu Venusberg și Hol-

¹⁾ Grimm, Deutsche Mythologie. Goettingen 1854 p. 408.

²⁾ Ibidem. 933,

lenberg. ¹⁾ Holla saŭ Frau Holle în tradiția germană e Venus din mitologia romană (Holla = Holda = Die Holde) și despre ea se crede că trăește într'un palat de cristal și atrage acolo sufletele tuturor ființelor iubite. Din miturile Hollei a creat și Wagner textul lui Tannhäuser și nu e cu neputință ca și Brentano să se fi inspirat în special din cercul acestor credințe.

Incît pentru tipul sirenic, cum s'a popularizat prin poezia lui Heine, găsim o altă asemănare cu zinele de mare, numite în limba veche «merwip», «merfruwe» saŭ «merminne», ear acum «Meernixe» saŭ «Meerfee», cunoscute sub numirea generală de sirene.

Germania e bogată în basme cu nimfe aquatice. A. Schrader afirmă, că n'aŭ existat nici o apă, lac, rîu saŭ fîntină, din care poporul să nu fi făcut locuință de zine ²⁾). Nimfele acestea erau socotite ca femei frumoase, în vesminte străvezii de culoarea verzuie a apelor. Se credea, că ele ies adeseori din apă la soare, se urcă pe jghiaburi saŭ pe vreun arbore și 'și desfac părul de aur, ca să și-l pepene; se apropie apoi de oamenii, de cari le e drag, dar sunt de-o cruzime extraordinară, căci pe toți aceia pe cari îi ademenesc prin cîntec de vrajă, îi duc cu sine în undele pierzării.

¹⁾ Grimm, p. 887. «Grundr der germ. Philologie» III p. 256.

²⁾ Schrader, *Germanische Mythologie* Berlin p. 223.

În toate basmele nimfele au rolul acesta și cu predilecție se amintește de înșelarea unui tânăr pescar, înghițit de valuri. Cine nu cunoaște balada lui Goethe, «Der Fischer», în care se fixează caracterul crud și senzual al acestor ființe?..

Din toate elementele aceste: din înțelesul etimologic, din tradițiile populare, din credința poporului în puterea fermecătoare a dealurilor și a zînelor diferite, se pot reconstitui atît cuvîntul, cît și basmul, de care ne ocupăm. Poetul Brentano, avînd o cunoștință neclară de rostul numelui, l'a întrebuințat desigur ca un fel de numire eufemistă pentru un basm al său și a reușit ast-fel, dată fiind predispoziția, a populariza o figură atît poetică.

Este desigur un mare merit și o dovadă de genialitate, cînd poeții reușesc a concretiza și a reconstitui din elemente vagi, dar asemănătoare, credințele unui popor și a le da o expresiune vie și o formă ușoară. «Loreley» rămîne unul din cele mai rare și mai frumoase cazuri în direcția aceasta.

POVEȘTILE IN VERSURI

Epoca poeziei contimporane nu poartă pecetea unor individualități distinse. Avem însă cîte-va talente de mîna întîi, cari cu dragă inimă își pun creațiunile lor în serviciul răspîndirii unui șir restrîns de principii, pe cari se întemeiază cultura națională a orî-cărui popor. Scriitorii aceștia sunt mai mult popularizatori decît creatori de curente, muncitori zeloși dintr'o epocă de tranziție, în care se prepară terenul pentru stegarii viitoarei generații.

Stările de tranziție sunt legătura firească dintre erî și astăzi, dintre trecut și viitor, și nimeni nu represintă mai bine această legătură ca scriitorul-poet. Orî-cît s'ar năzui esteticii puriști a isola pe poet de mulțime, a-l exila într'un fel de insulă, de unde să cînte ca o privighetoare, de dragul cîntecului mai mult, de plăcerea estetică a versului, nu poți să-ți închipui rostul unui asemenea cîntăreț despărțit de continentul pe care neamul său și-a vecuit veacul.

Scriitorii noștri își dau seama de acest adevăr;

ei știu că, mai mult ca ori-și-ce, trebuie să vibreze în glasul fie-căruia o cucernică închinare înaintea trecutului, că tot ce-și are originea în trecutul unui neam, fie viața sufletească sau politică, fie credință sau legendă, constituie izvorul adevăratei poezii. «Die höchste Lyrik ist entschieden *historisch*» — zice Goethe. «Man versuche die mytologisch-geschichtlichen Elemente von Pindar's Oden abzu-sondern, und man wird finden, dass man ihnen durchaus das innere Leben abschneidet» ¹⁾.

Ast-fel se explică adierea caldă a unui curent de literatură națională, curent alimentat în mod simțitor de către istoriografia noastră, entusiaști apărători ai principiului de continuitate în literatură.

Genul literar, în care, la toate epocile, s'a dat trecutului locul de frunte, este poezia epică. Ea e cea mai națională, și poate fi definită ca fiind povestirea poetică a suferințelor și a faptelor unui popor. O definiție mai largă a poeziei epice ne permite să grupăm la un loc tot ce aparține legendei, toată poezia transmisă prin tradițiune orală: poemele istorice, baladele și poveștile, descîntecile și vrăjile, cîntecele haiducești și legendele religioase. Chiar și versificările unor idei utilitare de pe la începutul literaturii noastre pot fi cuprinse în acest gen. Deosebirea între singuratecele ra-

¹⁾ Dr. Richard M. Werner, *Lyrik u. Lyriker*, Hamburg, 1890 p. 9.

murî nu este totdeauna evidentă, — cu atît mai mult că o nuanță de lirism se poate observa în toate, în partea estetică și chiar în cea etică a lor. Iar cît pentru formă, nu se poate afirma că am ajuns la cîte-va forme definitive, prin cari particularitățile poeziei epice s'ar caracteriza de sine.

Următoarea schemă înfățișează cîte-va părți constitutive ale poeziei epice, cum s'a desvoltat din tradiția poporului.

Pe noi ne interesează aici poveștile în versuri, un gen cultivat, precum vom vedea, în toate epocile literaturii noastre, și vrednic de o atențiune deosebită pentru valoarea-î, atît sub raportul estetic, cît și cel național.

Poveștile în versuri sînt o formă mai completă a baladei și a legendei populare, și redaî toate elementele poveștilor obicînuite. A stabili exact cînd încetează legenda și cînd începe povestea nu este tocmai ușor, avînd și una și alta acelaș fond. Balada însă se deosebește prin forma și originea

sa curat populară, pe cînd, atît legenda cît și povestea, sînt *refăcute* după subiectele populare, sînt reconstruiri în stil popular.

Calitățile poveștilor și legendelor versificate se pot studia din trei puncte de vedere. Se consideră mai întîi partea lirică, descriptivă, care în orîce poveste ocupă paginile cele mai poetice și se adresează de-adreptul simțirii noastre. Se cîntărește partea epică a povestei, acțiunea cu toate peripețiile tipice, cari alcătuiesc substratul esențial al poveștilor. Și, în sfîrșit, se măsoară și frumuseța sa evoluțiunea formei, în care sunt scrise.

O valoare etnologică, pentru știință, nu pot să aibă nici legenda nici povestea versificată, de oare-ce poetul, de obicei, nu reproduce exact, cu aceleași cuvinte și cu aceleași imagini, povestirea țaranului, ci introduce un șir de idei străine, care artificializează în parte motivele populare, dacă pe ici pe colo nu le falsifică chiar. Adese-orî apoi bucățile întregi sînt invențiuni de ale poetilor, născociri croite după subiectele din basme, substuirii de elemente populare, — cum e de pildă legenda Dochiei, în concepția daco-romanică a lui Asachi, cum este și traducerea lui Arghir și Elena, în concepția latino-mitologică a lui Barac, și a cîtorva folkloriști visători.

Pentru caracterizarea generală a acestui gen e interesant a vedea amestecul tradiției curat populare cu cea istorică, contopirea figurilor istorice cu

eroii din basme, o contopire săvârșită nu numai în baladele populare, care în felul acesta adeseori servesc material pentru cele mai îndrăznețe coniecturi asupra trecutului îndepărtat, ci și în poveștile și legendele artistice.

Una dintre cele mai tipice pentru această îmbrățișare a două genuri, înrudite de alt-fel, e *Povestea poveștilor* de cavalerul Stamati ¹⁾. Aici se povestește plecarea lui Vodă Bogdan în căutarea ursitei sale, a Ilenei Cosînzenei, și afară de cite-va lupte cu Tatarii și de niște amintiri hazlii despre Ciubăr-Vodă, toate părțile cele-lalte și întreg cadrul poveștii este popular, tratînd despre cai năzdrăvani, vrăji și strigî, zîne și feți-frumoși, oglinzi fermecate, și celelalte. Povestea se termină cu nunta — vecinica nuntă cu alaiu din poveștile românești — între Bogdan și Ileana, și cu următoarea explicație a autorului, pe care o citez, pentru a arăta originea amestecului de care vorbim:

Acolea m'aŭ deșteptat
Soarele ce răsăria
Tocmai în fereastra mea;
Și pe masă ce era?
Tocmai lîngă așternut
Luminarea tot ardea.

Sar: lîngă mine pe pat
Sta un letopiseș vechiu
Deschis tocmai acolo
Unde scrie de Ciubăr
Și de fiul său Bogdan.
Iar: jos lîngă cuptoraș

¹⁾ Iași, 1843 I vol. de 119 pp. Apărută mai întîiu în *Musa romînească* (pp. 71—143) sub titlul «Eroul Ciubăr-Vodă. Fabula fabulelor vechi populare saŭ Rolando furiosu moldovenesc».

Dormia bătrînul chelar	Și-a chelarului povești;
Ce-mi spunea multe povești	Și acest vis minunat,
A Domnilor celor vechi	Ce în somnul meu văzui,
Sara pînă adormeam.	<i>Adunătură a fost</i>
Deci atunci am înțeles	<i>Din povești ce mi-a spus el</i>
Că și fantasia mea	<i>Și din ceea ce citiui</i>
S'a fost prea înferbîntat	Seara cînd am adormit...
De letopisețul vechiu	

Așa dar, bătrînul povestitor și letopisețul sînt cele două isvoare ce s'aŭ împreunat, iar ca al treilea — pentru a da dreptate și celor ce caută originea basmelor în vise — apare visul autorului, cari toate împreună se presintă ca elemente inspiratoare ale acestui basm și ale altora de categoria lui.

«Bătrînul chelar» ne evocă o altă particularitate a poveștilor în versuri, anume cadrul, — care lipsește din foarte puține. Acești bătrîni povestitori nu sînt un element accesoriu, ci o parte integrantă a basmului, un fel de ornamentică exterioară, care tocmai prin realitatea sa imprimă un fel de caracter de familiaritate, de poporanism mai evident. Cine nu-și amintește de Moș-Albu al lui Pan și de toată mișcarea din șezătoare, ce-î drept mai mult de mahala, în care ne introduce povestitorul popular! Acelaș lucru îl fac mulți povestitori după Pan, începînd cu viața idilică din șezătorile de la țară, unde cîte-o babă isteată, torcînd din nesfîșitul caier, uimește pe ascultătoarele nepoate cu miraculoasele povești din bătrîni:

Arde focul colo'n vatră, iar mătușa lîngă el
Cu cel caer în cea furcă, toarce, toarce 'ncetinel
Și tot toarce, iar în gîndu-î tinerețea-î tot ș'o'ncurcă
Și-o desface și-o petrece după firul scos din furcă...
Aci baba, din poveste mai stînd, caieru-și așează,
Iară fete și neveste fără voie lăcrămează 1)...

Alecsandri dă acestui cadru chiar o formă mai artistică în refrenul lui «Inșiră-te mărgărite», — un fel de formulă sugestivă, cu care pasărea măiastră agrăește pe cele trei fete de Impărat, cînd le înșiră «dalba poveste, cum a fost și nu mai este».

Dar să trecem peste celelalte reflixiuni generale și să venim la dezvoltarea istorică a subiectului nostru.

Începutul îl găsim, fără îndoială, în narațiunile versificate ale lui Barac și Vasile Aron, scrieri mult răspîndite, a căror influență a fost mare, de și erau străine de spiritul poporului. Traducerile și localizările aceste, ca «Arghir și Elena», «Cei trei frați gheboși, o istorioară comică în versuri alcătuită» 2), sau «Leonat și Dorofata», aparțin în parte acestui gen epic, dar nu aū valoare decît indirectă și ca exemplu de versificație

1) G. Nicolîță, *Baba la șezătoare*, Revista Nouă, 1889, pp. 253—276.

2) Tip. la Brașov 1844, 1 br. de 14 pp. Asupra variantelor acestui basm și a originii lui, vezi Gaster, *Literatura populară*, pp. 72—7.

contemporană. Sînt încercări de povestire (și nu poveste), în care se observă greutatea de limbă și simplitatea formei. Și ca acestea este și «Înfocata dragoste a lui Filaret și Antusei, o povestire frumoasă în versuri, păstrată din bătrîni»¹⁾, — stihuri dintr'un vechi dialog asupra dragostei, o idilă de origine străină.

În toate versurile acestea nu găsim o situație, sau o serie de situațiuni succesive, prin cari trec subiectele poeziei epice. Partea narativă, ca și cea descriptivă, sînt palide, și — lucru principal — le lipsește originalitatea.

Un pas înnainte constituie activitatea literară a lui Anton Pann. Popularul nostru filosof a scris un morman de istorioare și povești în versuri, a căror legătură cu poporul însă este prea exagerată. Cele mai multe sînt prelucrări, sau inventate de el însuși și scrise cu anumite scopuri utilitare, amestecînd printre ele satire și sentințe populare. Astfel, în cele două volume de «Istorioare și fable» (București, 1841) abia «Norocul și mintea» poate fi considerată ca poveste, — e povestea cioabanului prost, care nu știe ce să facă cu o coamoară, nici cu norocul, ce-l face împărat, dar, cînd se luminează la cap, ajunge sfătos și tare în împărăție.

Mai puțin anecdotice sînt poveștile lui Moș-Albu,

¹⁾ Tipărită la Brașov, 1900.

din «O șezătoare la țară», ale acestui «desghețat român» :

Pe care ele-l chemase să le spuie la povești,
Fiindcă el știa carte și-alte basme românești.

Poate tocmai din motivul că povestitorul «știa carte», basmele lui sînt prea evident moralisatoare, — tendință străină tradiției populare — și se îndreptează în potriva legăturilor nelegiuite dintre membrii aceleiași familii. Cîte un subiect grotesc ca «Nani, nani, puiu mami, tatăl său, tată mie, eū sor ție, ea mie soție» pare a fi făcînd parte mai mult din vre-o cronică scandaloasă contemporană, decît din tezaurul de povești romîne. Nici altele, pline de un sensualism oriental și tratînd cîte-o dragoste incestuoasă, nu pot avea o sorginte națională, ci sînt luate de la popoarele mai sudice, Greci sau Bulgari. În schimb, găsim caracterul poveștilor bine conservat în ceea ce ne spune «Sluga» (ed. II, pp. 61—71) despre împăratul cu trei feciori, cari se îndrăgostesc de sora lor de suflet¹⁾. Aici și versurile lui Pann sînt mai îngrijite, căci în toate celelalte stihuirî ale lui, o strofă ca cea următoare, este «un lucru rar» :

Fața ei era ca crinul; părul în cap auriu,
Ochiî eraū ca seninul, obrazul trandafiriū,
Buzele ei ca mărgeanul, dințiî ca mărgharitar
... Întru toate era ca un lucru rar.

1) Poveste refăcută în proză de I. L. Caragiale.

Anton Pann n'a fost poet, și n'a avut cultura necesară, căci cu puterea lui de muncă și cu predilecția lui pentru literatura populară ar fi creat mai mult în direcția ce ne interesează. Rămîne însă stabilit, că întiiele povești versificate datează de la dînsul, de și numai supt forma povestirilor șugubețe și fără a întruni toate însușirile de fond ale basmului. Asemenea găsim pentru întia oară umorul și coloritul satiric poporal, care s'a dezvoltat mai tîrziu în cîteva prelucrări din ciclul poveștilor lui Păcală.

Anton Pann este intermediarul între poezia noastră poporană și cea cultă. Cu el dispare această proză rimată și anemică și, în locul pornirilor aproape instinctive încă, pentru dezgroparea poeziilor populare, intră munca cea conștientă a lui Alecsandri, care varsă o lumină dătătoare de viață asupra începuturilor chinuite. Întiiele lui colecții de versuri populare, chiar cu lustruirea poetică ce li-a dat-o, aũ fost opera unui om de știință și a poetului, care voia să deschidă drum nou literaturii culte. E o concepție a poeziei cu totul nouă la noi, după care toate elementele poeziei populare, cele lirice, ca și cele epice, aveau să străbată în literatura cultă, cît se poate de pure. De aici o schimbare radicală, o limbă nouă, și cîteva forme neîntrebuțate pînă la Alecsandri.

Din aceste din urmă fac parte și legendele lui populare.

Cițiva poeți, înaintea lui Alecsandri, în diferite inspirațiuni fericite, ca Heliade în «Sburătorul» și Bolintineanu în baladele numite de dînsul «basmе» («Fata din dafin», «Domnul de rouă», «Făt-frumos», «Ielele», «Dochia», «Fluturelul», etc.) au introdus motive populare, dar, din toate, poate numai «Fluturelul» lui Bolintineanu are cîteva însușiri de poveste din popor, și chiar și aceasta numai în partea în care fluturele povestește viorelei legenda răsurică :

Mîndra răsurică
Fost-a o fetică.
Soarele'ntr'o zi,
Trecînd, o 'ntîlni
Pe un verde plai,
Fata cea de crai.
El că mi-o văzu
Și aci stătu ;
Aci se opri
Cît nu trebui
A mi-o căuta,
A mi-o săruta,
Pe a ei guriță,

Pe a ei cosiță.
Răpit de iubire
Și de fericire.
Cerule, supărat
P'acest împărat
Că a 'ntîrziat,
Schimbă pe fetică
Într'o răsurică :
De-atunci, surățică,
Mîndra răsurică,
Cînd se'naltă soare,
Plinge'n frunzișoare..

O formă de legendă reluată și de Alecsandri, dar cită deosebire ! Întîiași dată vedem desfășurîndu-se imagini clare, rupte din popor, idealizate cu multă coloratură poetică, în vers limpede, dulce și mîngîios. Obiectiv și subiectiv, legendele

acestea apar mai desăvîrșite. Simbolurile diferite și gîndirea încheată dau poeziilor fondul serios de literatură modernă. Și peste toate flutură adierea romantismului sincer și neexagerat.

Cînd și-a scris cele d'întîi și cele mai complete legende, Alecsandri era tînăr încă. Abia debutase cu proza romantică. Și era absolut cîvîșit de baladele din popor. Astfel și stilul legendelor sale e cel din balade, adesea-orî încărcat de tautologiile și de refrenurile obicînuite; dar nimeni n'a reușit mai bine ca dînsul să aplice la locul său versurile din popor, și să mînuiască cu mai multă ușurință diversele feluri de versificație populară.

«Mărioara Florioara», legenda despre «zinișoara munților», care după trei zile de dragoste cu urșitul ei e răpită de un zmeu și dusă în «grădina zinelor», e lipsită de acțiune, dar nu și de motive de inspirațiune directă din popor. Cu mult mai pronunțat populară este «Înșiră-te mărgărite», povestea despre fiul de 'mpărat, care iea de mireasă pe una din trei surori, fiindcă avea să-î facă «doi feciori, doi gemeni de frățiori, cu cosițe aurite și cu fețe înflorite». Povestea aceasta e răspîndită în popor, (vezi «Înșir'-te mărgărite» de Ispirescu) decît cu o soluție mai puțin poetică, căci în popor copii, după obicînuitele metamorfoze, se întorc la mamă, pe cînd aici ei rămîn boabe de mărgăritar, înșirate neînterupt.

Dintre scenele frumoase și lirice ale acestui basm rămîne neperitor, ca o melodie populară, următorul cîntec de leagăn :

Sculați, sculați, feții mei,
 Florile dalbe,
C'aū venit doi îngereī
 În veșminte albe,
Ingereī colindători,
 Floricele dalbe,
Noaptea pe la cîntători,
 Cînd zorile 's albe,
Și v'aduc pe aripioare,
 Floricele dalbe,
Rouă, sfîntă, vietoare,
 Și cunune albe. . .

Elementul narativ preponderează în «Răzbunarea lui Statu-Palmă». Cearta între cei doi uriași, Strîmbă-Lemne și Sfarmă-Piatră, intervenirea chicotitorului Statu-Palmă și fuga lui Făt-Frumos cu mindra Trestiană constituie episoadele unui admirabil poem epic. În aceeași categorie, de și mai artistică, socotim «Legenda Ciocîrliei», paralela basmului «Soarele și luna», acest belșug de lumină-de dragoste nevinovată și de prea-mărire a naturii, în care Alecsandri a îmbrăcat una din grandioasele concepții ale poporului despre atracțiunea corpurilor solare. Pentru subiecte atît de puternice, se pare că și forma versului popular i-a fost prea puțin încăpătoare, și autorul a lărgit-o pentru a

avea teren mai mult de a-și desvolta sceneria, ca în următoarea parte din «Răzbunarea lui Statu-Palmă» :

Trestiana, răsturnată lâng'un sîn plin de iubire,
Strălucea, zîbind în aer ca un vesel meteor,
Făt-Frumos cu păr de aur se părea că 'n fericire
Duce raiuluî din stele al pămîntului odor :
Piept la piept, gură la gură, ochi în ochi duios privind,
Se duceau, păreche dulce, ca prin vis călătorind. . .

Cred că aceste toate învederează faza în care a intrat, cu Alecsandri, genul titerar ce ne preocupă: o fază de o maturitate, asupra căreia istoricul literar va trebui să se oprească, de oare-ce este un punct de culminațiune în istoria poeziei romîne.

Pe urma lui Alecsandri cîmpia literaturii noastre rămîne împodobită, și poezii viitori n'aū de cît să se îngrijească de cultivarea ei mai departe. Și cel d'intîiū care a înțeles misiunea aceasta, a fost *Eminescu*. Poesia populară este și leagănul lui, poveștile miraculoase l-aū atras și pe dinsul, cu vraja lor nesecată. Publicațiunile din urmă, făcute cu ajutorul producțiunilor lui inedite, ni-aū adus un ciclu întreg de povești versificate, ca «Ursitoarele», «Basmul lui Arghir», «Călin Nebunul», «Miron și frumoasa fără corp» și «Fata 'n grădina de aur».

Foarte deosebite între sine ca valoare poetică

basmele acestea se ridică mult peste nivelul unor lucrări fără pretenții de artă rafinată. Ele încep aproape toate în usualul «a fost odată», cresc apoi în tonul lor, ca muzica wagneriană după întiiele accente ale recitativului, desvoltă din simburele lor o idee filosofică și termină cu cîte-o apucătură dramatică.

Cea mai complexă și, fără îndoială, cea mai grandioasă dintre toate poveștile de acest fel este «Călin Nebunul». E o contopire armonică a mai multor povești înrudite, un fel de epopee, în care se apoteosează cele mai de frunte elemente ale basmului românesc. Fie-care figură este cioplită ca de mîna măiastră a vremii ce ni-a transmis-o; o schimbare repede de situații dă acțiunii o valoare dramatică deosebită; viață multă pulsează în toate, iar ritmul puternic și săltăreț și limba robustă țerănească imprimă acestei povești pecetea superiorității. «Călin», în versiunea cunoscută de curînd, va rămînea un prototip ideal al poveștilor noastre în versuri.

Amintind în treacăt și pe Ronetti-Roman cu «Frumoasa fără corp» din poemul «Radu»¹⁾, ajungem la o școală ardeleană, în care acest gen literar s'a cultivat cu multă dragoste. E școala d-lui G. Coșbuc.

¹⁾ Iași, 1878.

Pe la 1884, înființându-se «Tribuna» la Sibiū, d. Slavici, directorul aceluī ziar, a stabilit și un fel de program literar, în care literatura populară ocupa locul întâiū. Și cel ce i-a ajutat mai mult în direcția aceasta, a fost d. Coșbuc, venit ca redactor literar la Sibiū. Împreună scot apoi «Biblioteca populară a Tribuneī», și între aceste mici cărțuliī, atit de populare în Ardeal, cele mai multe sînt «povești în versuri». Aici tipărește Coșbuc: «Fata craiului din cetinī», «Fulger», «Pe pămîntul turcului»; P. Dulfu, «Princesa fermecatā»; N. Trîmbițoniū «Rusalin păcurariul». Ioan Moța «Baba iadului»; și cîteva imitațiuni după Grimm. Iar în foiletonul «Tribuneī» mai apar «Tilınca» (An. V, No. 80), «Patru portărei» (An. V, No. 97) și Crăiasa zînelor» (V, No. 229), tustrele de Coșbuc, și cîteva de alți autori, între cari și Ioan Popovici-Bănățeanul cu trei povești versificate: «Șerpele» (1888, No. 229), «Cal din frîū (1889, No. 46) și «Trandafir» (No. 17 din 1890).

În poveștile sale d. Coșbuc se afirmă, mai mult decît ori unde, ca scriitor epic. Forța lui descriptivă se manifestă aici pentru întâiași dată, și iscusința cu care știe conduce acțiunea proprie poeziei epice, aici o arată mai întâiū. În poveștile acestea, e zgomot și putere, senin și veselie; ele redaū nota cea mai rominească populară de pînă acum, de oare-ce se îndepărtează întru toate mai puțin de originea lor țerănească decît cele anterioare.

Poveștile lui Coșbuc, despre «Trăsnet-Împărat», Craiu-Încetinat», «Tabără-Împărat», și cum se numesc eroii lui cu o nomenclatură atît de sugestivă, aŭ ceva din înțelepciunea primitivă a poporului și din graiul sfătosului povestitor din șezătoare. Mai găsim în ele și duișia ce-o simte poetul pentru vremile ce apun, cu mărirea lor romantică, lăsînd în urma lor o lume de mititei nevolnici și cu foarte puțini viteji,—cum se rostește, foarte caracteristic, prin cuvintele Sfintei Vineri din povestea «Patru portărei» :

Sînt tari feciori la spusuri, dar slabi la făptuit :

Vitejii lumii noastre de mult s'aŭ pristăvit !

Cînd n'aŭ curaj în suflet, de ce se bat nebuni ?

Nici Dumnezeu nu face cu cei fricoși minuni.

De nu te-a făcut Cerul voinic să lupți cu zmeii,

De geaba măsurii cîmpii, căci pați ca portărei.

Nu-s toți viteji de luptă, cîți stau în șauă puși,

Viteaz e numai unul, și-l chiamă. . . Pipăruș.

Multe calități poetice aŭ și poveștile regretatului poet Popovici-Bănățeanul, scrise în genul lui Coșbuc, dar — mai ales în «Trandafir», fiul lui Tulnic-Împărat—cu o fraseologie mai amănunțită, mai dulce, ca la ori-ce poet tînăr, care căuta tăria sa tocmai în bogăția de cuvinte. Tablouri frumoase se află și la Popovici, ca în următorul pasagiu :

Haï, hu ! Mama pădurii din casă ese, muge,

Ca viscolul în codru crișnește și, cum fuge

Copaci din rădăcină ca să-l sdrobească-asvirle

Și, ca să-l arză, pară din gură varsă gîrle ;

Voinicu'n mînă ține trei fire și le strînge,
Iar calul se 'ntărită, țîșnind din coastă sînge:
El fuge mîncînd drumul și răsuffind pe nări:
O zare-î stă în față și'n urmă multe zări.

După plecarea lui Coșbuc din Sibiu, frumosul curent al poveștilor rimate s'a stins, iar Coșbuc a părăsit și el genul acesta, pentru a se consacra baladei cultei, în deosebi celei istorice.

Motive izolate din povești continuă să apară și în lucrările tinerilor poeți, mai ales la cei eminesciani. Astfel, d. Artur Stavri are cîteva fericite inspirațiuni din popor, dar îmbrăcate într'o haină curat artistică. Mai reușit e Ștefan Cacoveanu în «Floarea Soarelui» (Convorbiri, XXI, p. 978), poetizarea cunoscutei legende despre fata de împărat Irina, măritată după Făt-Frumos Soare, în grădina zorilor, în locașul florilor.

O poveste încheată însă n'a mai apărut pînă la cea mai recentă operă a lui Ștefan O. Iosif («A fost odată ¹⁾).

Deosebit de antecesorii săi, Iosif n'a scris povești la începutul activității sale, ci a ajuns la acest gen pe calea inversă: de la poezia lirică la baladă, și de aici la poezia epică. Din trecut, el aduce prin urmare cu sine acea maturitate a gândirii și acea stăpînire pe vers și pe limbă, care sînt garanțiile unei opere de artă. Dar mai aduce

¹⁾ București, 1903, 1 br. de 48 pp.

și spiritul liniștit, simțirea ordonată și visarea trecutului din poeziile sale patriarcale, iar, ca abilitate specială pentru povești: cunoașterea absolută și interpretarea justă a literaturii noastre populare.

Astfel, condițiile unei bune lucrări sînt date din capul locului, și «A fost odată» este într'adevăr o operă temeinică.

Nu numai povestea în sine, care — cum ne explică autorul într'o notă—are de basă pe «Gheorghe cel viteaz» al lui Ispirescu, dar și idila introductivă, asupra căreia plutește aerul liniștit al vieții familiare din serile de iarnă, sînt creațiuni de valoare. Firul poveștii cu reflecțiile bunicăi povestitoare, întreruperile naive ale copilașilor ascultători și situațiunile exterioare se îmbrățișează într'un întreg armonios. Iar graiul cel necăutat, continuele imagini fixate cu cîteva trăsături, ca de un pictor viguros, sufletul cald și românesc, fac din povestea lui Iosif una din cele mai sănătoase opere ale literaturii noastre mai nouă.

Acestea ar fi, trecute într'o revistă succintă, poveștile noastre în versuri. E un număr relativ mic, de oare-ce lungul șir de subiecte poetice ascunse în basmele poporului își așteaptă încă pe feții-frumoși, ca să le scoată la lumină. O cultivare mai sistematică, mai entusiastă, ar putea să regenereze întreaga noastră literatură, cacî basmul

nu se potrivește numai pentru versificări sau încercări epice, și chiar și literatura dramatică se poate îmbogăți dintr'însul. E o lume măreață, cu toată partea sa miraculoasă și incoherentă,—acea lume a basmelor. Popoarele ei, acei Împărați încunjurați de oștile zmeilor și ale zînelor, trec și ele prin atîtea tragedii, și cea mai psihologică tragedie este însăși dispariția lor.

De ce, poeți, nu vă dați mai mult seama de lumea în care poporul nostru trăiește încă și azi cu amintirea sa, de ce nu o aveți mai dragă?

SEMNE BUNE

Avem desigur motive destule de-a fi nemulțumiți cu faza actuală a literaturii noastre de epigonii. Suntem în dreptul nostru, cînd protestăm contra diferitelor încercări de-a înăbuși în noi orice avînt sufletesc. Și orî cine se ridică să alunge umbrele urite ale diferitelor paseri cobitoare, cari vor să întunece paginile istoriei noastre literare, săvîrșește, cred, o faptă bună.

În mijlocul micilor noastre frămîntări însă se pot distinge din ce în ce mai lămurit cîte-va semne bune, pe cari datorî suntem a le recunoaște și a le privi mai de aproape, cîntărind importanța lor față de spiritul vremei. De un deceniu încoace aceste semne se invederează tot mai mult, ele sunt începutul evident al unui curent, care în curînd va trebui să ne stăpînească cu desăvîrșire.

Cine n'a observat, că pe măsură ce în literatura artistică golul devenia mai mare, cu cît falsele direcțiuni ale poetastrilor multicolori se înmulțiau și cu cît mijloacele de propagandă literară luau

proporții mai neiertate, de la reclama interesată și de la terorisirile oculte, până la scandalul calomniilor, publicul se închidea tot mai mult în nepăsare.

În vremea asta însă o ramură a literaturii a început să înflorească: istoria națională. E o reacțiune firească, poate și o simplă coincidență, dar publicul își îndreaptă atențiunea spre noul drapel. În vremuri de decadență spirituală au existat totdeauna asemenea reacțiuni, totdeauna istoria a fost chemată, cu cartea sa de înțelepciune străbună, să facă ordine în să ridice sufletele către un ideal pozitiv.

Intr'adevăr, bărbații cei mai serioși, gânditorii cei mai adânci și cei mai concentrați ai timpului nostru sunt istoricii. Paginile revistelor celor mai de seamă sunt cuprinse de studii istorice. Publicațiunile, cari stau mai sus în considerația opiniei publice, sunt cele din domeniul istoriei. Am putea zice că trecutul neamului nostru se află în mîni cu mult mai viguroase ca prezentul. Trecutul e cercetat cu metodele științifice cele mai probate și din tainele trecutului se smulg tot mai multe file curate ca lamură; ceața cea adesea înșelătoare se imprăștie și basmele se înlocuesc cu adevăruri, fără ca orgoliul nostru național să sufere.

Paralel cu cercetările istorice merg și cele literare; superficialitatea și lipsa de disciplină a studiilor din trecut sunt înlocuite și aici cu metoda

obiectivă ce-o impune critica izvoarelor, ear rezultatele sunt destul de impunătoare.

Din lumea veche ni se resfringe ast-fel o lume nouă, cu toată bogăția ei de fapte, de sentimente, și de idei. Din lumea de iluzii și de idealuri ni se aduce în veacul nostru cel lipsit de busolă un șir de lumină, după care ne putem lua, fără teamă de a rătăci. Trecutul cu învățămintele sale nu te duce nici o dată la prăpastie.

Și o calitate a reprezentanților acestui curent înlesnește triumful lui, — valoarea exterioară a operelor istorice. Cele mai multe dintre lucrările pe cari le-am putut înregistra în anii din urmă, nu sînt simple adunări de material sau exclusiv considerațiuni abstracte pentru specialiști, ci pot fi socotite ca adevărate lucrări de artă, prin cari momente importante din trecut aũ fost apoteozate. De la moartea lui Odobescu și de cînd escelentul stilist Hașdeu a încetat a scrie, nimeni nu ne-a vorbit cu atita maestrie în grai și atit de sobru în acelaș timp, ca istoricii de astăzi. Nuvelisti, la care, limba adeseori ține locul ideilor; tinerii romancieri, pentru cari îngrămădirea de cuvinte e un mijloc căutat de a face efect, nu se pot asemana în arta lor de a zugrăvi cu această limbă nesilită, elastică, plină de expresiuni din popor și din cronicari și atit de acomodată situațiunilor sufletești, pe cari le exprimă.

Răsfoind adunarea de «Documente și regeste» tra-

duse din originalul slav — publicație recentă a d-lui I. Bogdan — ne surprinde înainte de toate forma literară, ce i-o dă acea limbă armonioasă, reconstruită din limba vechilor cronicari și cu ajutorul elementelor limbei literare curente. Cînd apoi o măiastră monografie populară a lui Mihai Viteazul, scrisă de d-l N. Iorga, vom găsi întrînsa cele mai poetice pagini ce s'a scris de la «Cîntarea Romîniei» încoace. Și nu vom uita nici faptul, că d. Coșbuc a scris cea mai frumoasă istorie populară a luptelor de neatîrnare. Cîtă viață, cîtă căldură e în limba acestor scrieri și cu cîtă artă sunt redată sbuciumările noastre din trecut!

Dacă, cu toate aceste, curentul istoric nu ș'a făcut încă intrarea pe toată linia în literatura propriu zisă, e, că în o lume ca a noastră orîce curent sănătos străbate încet de tot, avînd să înlătore sute de pedeci, dintre cari cea mai mare este predilecția cunoscută pentru un gen anumit din literaturile străine. Sînt însă totuș cîte-va semne frumoase, cari dovedesc că acest curent nu va trece fără urme.

Cîte-o idee, desvoltată din întîmplare, în vre-o revistă literară; cîte-o poezie și mai ales baladă inspirată din istorie și din popor; cîte-va scrieri în proză cu subiecte din trecutul îndepărtat, ca «Din bătrîni» d-lui Slavici, sînt răsunete tot mai accentuate ale acestei influențe. Iar felul cum sunt primite de public, entuziasmul prea fără rezervă,

cu care a fost salutată drama d-lui Davila, ne dau o probă luminoasă de adînc simțita necesitate a acestei direcții.

Nu vom trece cu vederea nici următorul fapt. Cînd în vara trecută a apărut poeziile postume ale lui Eminescu și s'a dovedit rolul ce l-a avut istoria națională și adorația trecutului în concepția poetică și în preocupățiunile estetice ale marelui nostru poet, a fost o adevărată revelație și o bucurie nețarmurită pentru mulți, cîți nu admirău întrînsul, decît pe cîntărețul Nirvanei.

Toate aceste porniri împreună sînt propii a ne face să privim cu oare-care optimism în viitorul apropiat al literaturii noastre, căci dacă tinerii noștri scriitori vor înțelege duhul vremii și se vor călăuzi de ideia conducătoare, curentul se va închea de-a binele și cîmpul literaturii noastre va începe a rodi din nou. Studiul istoriei este cărarea cea mai sigură pe care putem să eșim la lumină. Pe urma lui e natural să răsară o literatură de nobile nisuiți, căci ne vom ordona ast-fel sentimentele, ne vom disciplina gîndirea, vom relua raporturile cu scriitorii vechi, cu limba și poezia veche, cu credințele poporului,—ne vom regăsi pe noi înșine.

TABLA DE MATERII

	Pag.
I. Două Categorii.	1
II. Eminescu (Material nou de studiu)	7
III. Creangă și Eminescu	55
IV. Samson L. Bodnărescu	62
V. Th. Șerbănescu.	68
VI. În cheștiunea limbei literare.	73
VII. Maria Cunțanu și Maria Cioban	89
VIII. Iuliu C. Săvescu	99
IX. Radu D. Rosetti	110
X. Grimm în românește.	119
XI. Traducătorii lui Heine	133
XII. Un poet reclamagiu	147
XIII. Un poet decadent.	155
XIV. Geniul din Constanța	163
XV. Frumoasa Loreley	173
XVI. Poveștile în versuri	185
XVII. Semne bune.	205

VERIFICAT
2007

VERIFICAT
1987

BIBLIOTECA
CENTRALĂ
UNIVERSITARĂ

ERATĂ

In loc de *zefir* p. 113, rând 8 de sus *safir*.

» » » *aiurea* p. 116, rând 3 de jos *aiurarea*.

» » » *las isvorul* p. 139, rând 12 de sus *la isv*

» » » *in Allemagne* p. 135 rând 3 de jos
Allemagne.
